

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SUÇA KARIŞAN ERGENLER İLE KARIŞMAYAN
ERGENLERİN BENLİK ALGISI ÇERÇEVESİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI
(DİYARBAKIR ÖRNEĞİ)**

**Hazırlayan
Oğuz ATABAY**

**Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. Recep CENGİZ**

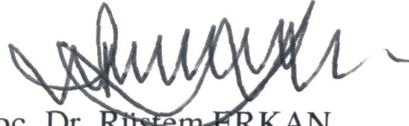
**DİYARBAKIR
EKİM 2009**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

'Suça Karışan Ergenler ile Karışmayan Ergenlerin Benlik Algısı Çerçevesinde Karşılaştırılması' adlı çalışma jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

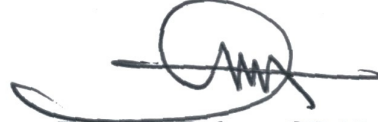
BAŞKAN

: Doç. Dr. Rüstem ERKAN

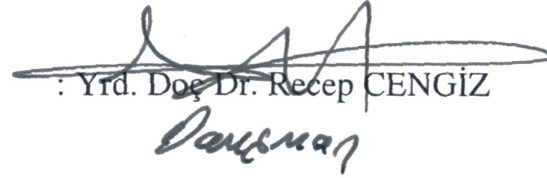
ÜYE

: Doç Dr. Behçet ORAL

ÜYE

: Yrd. Doç Dr. Recep CENGİZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2009

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖZET

Bu çalışma suçta karışan erkek ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algıları düzeyini saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Suçta karışan erkek ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algıları düzeyini tespit etmek için suçta karışmayan erkek ergenlerle, suçta karışmayan kız ergenler kontrol grubu olarak seçilmişlerdir. Ayrıca olumlu ve olumsuz benlik algılarında yaşın, eğitim düzeyinin, ana-baba eğitim düzeyinin ve ailenin ekonomik gelirinin etkisi olup olmadığı da incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma evrenini, Diyarbakır da suçta karışan erkek ergenler ile Diyarbakır'da çeşitli liselerde okuyan suçta karışmadığı kabul edilen erkek ve kız ergenler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu 50 suçta karışan erkek ergen, 50 suçta karışmayan erkek ergen ve 50 suçta karışmayan kız ergen oluşturmaktadır.

Veri toplama amacıyla; araştırmacı tarafından hazırlanan 'Kişisel Bilgi Formu' ile 'Offer Benlik İmgesi Ölçeği (OBİÖ)' kullanılmıştır.

Veriler SPSS programıyla çözümlenmiştir. Çözümlemede ANOVA (one- way) ile birlikte Tukey HSD kullanılmıştır.

Sonuç olarak suçta karışan erkek ergenlerle karışmayan erkek ve kız ergenler arasında; aile ilişkileri, baş etme gücü, bireysel değerler, cinsel tutumlar, duygusal düzey, dürtü kontrolü, mesleki ve eğitim hedefleri alt ölçeklerinde anlamlı farklılıklar saptanırken, beden imgesi, çevre uyumu, ruh sağlığı, sosyal ilişkiler alt ölçeklerinde herhangi bir anlamlı farklılık saptanmamıştır.

ABSTRACT

This study is realized to determine positive and negative self perception level of the male adolescent who take a part in an offence. To determine the positive and negative self perception level of the male adolescent, male and female adolescent who didn't take a part in an offence were chosen as control group. On the other hand it was described on the study that whether age, educational level, educational level of parents and economical level of the family have an effect on positive and negative self perception level or not.

The universe of the study is, male adolescent who take part in an offence in Diyarbakır, and male and female adolescent who are at different high schools in Diyarbakır. Sample group created from, 50 male adolescent who take part in an offence, 50 male adolescent who didn't take part in an offence and 50 female adolescent who didn't take part in an offence.

For to collect data, 'Personal Information Form' which has been prepared by researcher and 'Offer Self- Image Questionnaire (OSIQ)' have been used.

Data appreciated by SPSS program. Anova (one -way) and Tukey HSD technic were used at appraisal.

As a result, it was determined meaningful difference at the sub-scalas like family relationships, coping-mastery of the external world, individual values, sexual attitudes, emotional tone, impulse control, vocational and educational goals and it wasn't determined meaningful differences at the sub-scalas like body image, superior adjustment, psychopathology and social relationship between the male adolescent who take a part in an offence and male and female adolescent who didn't take apart in offence.

ÖNSÖZ

Bu araştırma suçla karışan ergenlerin benlik imgelerinin tespitini yaparak bu ergenlere yapılacak psikolojik danışma sürecine yön vermeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Giriş bölümünde problem durumu tartışılarak, çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. Birinci bölümde; kaynak taraması, ikinci bölümde; yöntem, üçüncü bölümde bulgular ve yorumlar, son bölümde ise sonuç ve değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın bütün aşamalarında, katkılarını esirgemeyen Yrd. Doç.Dr. Recep CENGİZ'e ve Doç.Dr.Rüstem ERKAN'a, ayrıca çalışmalarında bana yardımcı olan Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürü Mehmet KARAKOÇ'a ve birim çalışanlarına, Diyarbakır E tipi Kapalı Cezaevi Müdürüne, Diyarbakır Burhanettin Yıldız Endüstri Meslek Lisesi Müdür Yardımcısı değerli arkadaşım Ferhat ASLAN'a teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı; bütün çalışmalarında ve kararlarında beni sürekli destekleyen eşime ve dostlarıma adıyorum.

Yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu araştırmanın, suçlu ergenlerin rehabilitesinde birinci dereceden sorumlu kişilere az da olsa katkı getirmesi en içten temennimdir.

Diyarbakır
2009

Oğuz ATABAY

İÇİNDEKİLER

Değerlendirme Kurulu Üyeleri	
Özet.....	I
Abstract.....	II
Önsöz.....	III
İçindekiler.....	IV
Tabloların Listesi.....	VII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	
KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	
1.SUÇ NEDENLERİ	4
1.1.Biyolojik Nedenler.....	5
a-Suçu Beden Yapılarındaki Farklılıklara Dayandıran Görüşler.....	7
b-Genetik Teoriler.....	9
1. 2. Psikolojik Teoriler.....	12
a- Psikanalitik Teoriler.....	12
b- Suçu Psikopatiye Dayandıran Görüşler.....	14
c- “Özel Düşünme Modeli” Görüşü.....	16
1.3.Sosyolojik Teoriler.....	16
1.Yapısal Teoriler.....	17
a. Aykırı Fırsatlar Teorisi.....	17
b. Tepki Teorisi.....	18
c. Çatışma(uyuşmazlık) Teorileri.....	18
2. Alt-Kültür Teorileri.....	19
a. Genel Olarak.....	19
b. İlgi Odakları Teorisi.....	21
1.4.Sosyo-Psikolojik Nedenler.....	21
a-Kontrol Teorileri.....	21
b-Doğrudan Öğrenme Teorileri.....	26
1.5. Benlik Nedir.....	29
1.6. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma	
Kurulları Kanunu.....	39

BÖLÜM II

2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği.....	43
2.1. Araştırma Modeli.....	43
2.2. Evren ve Örneklem.....	43
2. 3. Veriler ve Toplanması.....	43
2. 4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	44
2. 5. Offer Benlik İmgesi Ölçeği.....	45

BÖLÜM III

3. BULGULAR ve YORUMLANMASI.....	49
3.1. Kişisel Bilgiler.....	49
3.2. Grupların Olumlu-Olumsuz Benlik Algılarının Alt Ölçeklere Göre Karşılaştırılması.....	53
3.2.1.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Aile İlişkileri Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	53
3.2.1.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Aile İlişkileri Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	55
3.2.2.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Baş Etme Gücü Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	57
3.2.2.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Baş Etme Gücü Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	59
3.2.3.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Beden İmgesi Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	61
3.2.3.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Beden İmgesi Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	62
3.2.4.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Bireysel Değerler Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	64
3.2.4.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Bireysel Değerler Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	65
2.3.5.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Cinsel Tutumlar Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması.....	67

3.2.5.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Cinsel Tutumlar Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	68
3.2.6.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Çevre Uyumu Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	70
3.2.6.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Çevre Uyumu Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	72
3.2.7.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Duygusal Düzey Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	73
3.2.7.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Duygusal Düzey Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	74
3.2.8.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Dürtü Kontrolü Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	76
3.2.8.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Dürtü Kontrolü Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	77
3.2.9.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Mesleki ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	79
3.2.9.b. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Mesleki ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	81
3.2.10.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Ruh Sağlığı Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	82
3.2.10.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Ruh Sağlığı Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	84
3.2.11.a. Grupların Olumlu Benlik Algılarının Sosyal İlişkiler Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	85
3.2.11.b. Grupların Olumsuz Benlik Algılarının Sosyal İlişkiler Alt Ölçeğine Göre Karşılaştırılması	86

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 89

EKLER

A-Kişisel Bilgiler Anketi

B-Offer Benlik İmgesi Ölçeği

KAYNAKÇA

TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ

Tablo

Tablo 1-İlk Hüküm Giyilen yaşlar.....	37
Tablo 2- Grupların Eğitim Düzeyinin Karşılaştırması.....	49
Tablo 3- Grupların yaş Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	50
Tablo 4- Grupların Anne Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	50
Tablo 5- Grupların Baba Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	51
Tablo 6- Grupların Ailenin Ekonomik Durumunu Algılama Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	52
Tablo 7 A ve 7 B Grupların olumlu benlik algılarının aile ilişkileri alt ölçeğine göre karşılaştırılması	54-55
Tablo 7 C ve 7 D Grupların olumsuz benlik algılarının aile ilişkileri alt ölçeğine göre karşılaştırılması	56
Tablo 8 A ve 8 B Grupların olumlu benlik algılarının baş etme gücü alt ölçeğine göre karşılaştırılması.....	58
Tablo 8 C ve 8 D Grupların olumsuz benlik algılarının baş etme gücü alt ölçeğine göre karşılaştırılması	59-60
Tablo 9 A ve 9 B Grupların olumlu benlik algılarının beden imgesi alt ölçeğine göre karşılaştırılması.....	61-62
Tablo 9 C ve 9 D Grupların olumsuz benlik algılarının beden imgesi alt ölçeğine göre karşılaştırılması.....	63
Tablo 10 A ve 10 B Grupların olumlu benlik algıları bireysel değerler alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	64-65
Tablo 10 C ve 10 D Grupların olumsuz benlik algıları bireysel değerler alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	65-66
Tablo 11 A ve 11 B Grupların olumlu benlik algıları cinsel tutumlar alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	68
Tablo 11 C ve 11 D Grupların olumsuz benlik algıları cinsel tutumlar alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	69
Tablo 12 A ve 12 B Grupların olumlu benlik algılarının çevre uyumu alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	71

Tablo 12 C ve 12 D Grupların olumsuz benlik algılarının çevre uyumu alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	72
Tablo 13 A ve 13 B Grupların olumlu benlik algılarının duygusal düzey alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması.....	74
Tablo 13 C ve 13 D Grupların olumsuz benlik algılarının duygusal düzey alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması.....	75
Tablo 14 A ve 14 B Grupların olumlu benlik algılarının dürtü kontrolü alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması.....	77
Tablo 14 C ve 14 D Grupların olumsuz benlik algılarının dürtü kontrolü alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması.....	78
Tablo 15 A ve 15 B Grupların olumlu benlik algılarının mesleki ve eğitim hedefleri alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	80
Tablo 15 C ve 15 D Grupların olumsuz benlik algılarının mesleki ve eğitim Hedefleri alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	81
Tablo 16 A ve 16 B Grupların olumlu benlik algılarının ruh sağlığı alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	83
Tablo 16 C ve 16 D Grupların olumsuz benlik algılarının ruh sağlığı alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	84
Tablo 17 A ve 17 B Grupların olumlu benlik algılarının sosyal ilişkiler alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	86
Tablo 17 C ve 17 D Grupların olumsuz benlik algılarının sosyal ilişkiler alt ölçeği açısından karşılaştırılması.....	87

GİRİŞ

Hümanistik Psikoloji Kuramına göre bir bireyi tanımak o bireyin fenomenolojik algı alanını tanımakla mümkündür. Fenomenolojik algı alanı bireyin çevreyi ve bu arada kendini de algıladığı algı alanıdır. Seeling suçun işlenmesini doğuran nedenleri ikiye ayırır: Fiil zamanındaki çevre durumu ve fiil zamanındaki failin kişiliği...¹ Fiil zamanındaki çevre şartları suçun işlenmesine neden mi oluyor, yoksa fail o çevreyi suçlu davranışını sergileyebileceği bir ortam mı olarak algılıyor? Bu çerçeveden baktığımızda suça karışan ergenlerle suça karışmayan ergenlerin fenomenolojik algı alanında bir farklılık var mı? Bu ergenleri suça iten sosyolojik boyutun yanı sıra bireyin sosyal grupları ve fiziksel çevreyi nasıl algıladığı ve bu arada kendini nasıl algıladığı suçlu davranışların ortaya çıkmasında bir etken olarak kabul edilebilir mi? Suça karışan ergen kendini nasıl algılamaktadır. Suça karışan Ergenin fenomenolojik algı alanıyla, karışmayan ergenlerin fenomenolojik algı alanı arasında farklılık var mı?

Köknel, suça eğilim gösteren gençlerin ortak kişilik özelliklerini şöyle tanımlamaktadır: 'Bu gençlerde alabildiğince sınırsız bir özerklik eğilimi vardır. Her tür yetkeye karşı çıkarlar, tepki gösterirler. Fizik güce hayran olup, bütün sorunların fizik gücüyle çözüleceği inancı içindedirler. Maddi doyum peşinde koşarlar. Cinsel yaşama ve bu yaşamın sapıklıklarına eğilim gösterirler. Geniş düş dünyaları içinde daima yeni ve değişik serüvenlerin peşinde koşarlar. Gerçekler karşısında kolay ve çabuk hırçınlaşır, kriz geçirir, ölçsüz, gereksiz tepki gösterirler. Kendi başlarına güvenli ve yeterli olmadıkları için daima ufak gruplar oluşturur, onlarla birlikte yaşar, birlikte bir eyleme girişirler. Alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya büyük eğilim gösterirler. Özellikle büyük kentlerde sokak ve mahallelerde yetişen bu tip gençler kötü arkadaş örnekleriyle suça yönelirler. Sigara, alkol, kumar, uyuşturucu madde alışkanlıkları, açık saçık resim, kız, kadın ilişkileri onları adım adım çeşitli suçlara sürükler. Aileye, çevreye karşı kin, nefret, kıskançlık, saldırganlık duyguları doğar ve gelişir. Bu duygular içinde amaçsız, güvensiz, başıboş bir yaşam sürdürürler'.²

Suçla ilgili yapılan birçok araştırma var ve bu araştırmalar suçun kaynağında bireyin fenomenolojik algı alanının dışına yoğunlaşmışlardır. Biyolojik kuramlar suçlu davranışta kalıtımın ve bedensel yapıdaki bozuklukların etkisini aramışlar, sosyolojik

---

¹ Demirbaş, T. Kriminoloji. Seçkin yayıncılık, Ankara, 2001, s. 33

² Köknel, Ö. Kimliğini Arayan Gençliğimiz. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2001, s.356

kuramlar suç toplumun yarattığını ve bireye düşen tek görevin suç işlemek olduğunu iddia etmişlerdir. Psikanalitik kuram, insanın doğuştan saldırganlık güdüsüne sahip olduğunu ve kişilik gelişim dönemlerinden olan fallik dönemde bireyin yaşadığı odipuos (erkeklerin) ve elektra (kızların) komplekslerinin sonucunda kendilerini suçladığını ve suçluluk duygusunu bastırmak için bireyin suç işlediğini iddia etmiştir. Davranışçı kuramlar suçun tıpkı diğer davranışlar gibi koşullanma sonucu oluştuğunu iddia etmişlerdir. Bununla beraber psikiyatrik temelli araştırmalar kişilikte ve ruhsal yaşamda bozukluklar aramışlardır.

Bu araştırma, suça karışan ergenin benlik algısının suça karışmayanlardan farklı olup olmadığını, farklılık varsa benlik algısının hangi boyutunda farklılığın olduğunu tespitine yöneliktir. Eğer bir davranışta bir değişim meydana getirilmek isteniyorsa önce o davranışta bulunan bireyin algı alanına girmek gerekir. Bu çalışmanın amacı da suça karışan ergenlerin genel olarak benlik algılarının nasıl bir şema* oluşturduğunu tespit etmeye yöneliktir.

Yavuzer, suçlu yapının kişilik özelliklerindeki farklılıkları görebilmek amacıyla uyguladığı Cornell İndex kişilik testi sonucu, suçlu deney ve suçsuz kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılığa rastlandığını belirtmektedir. Bu farklılıkların Uyum Kusuru, Sinirlilik ve Endişe Hali, Hipokondri ve Asteni ile Psikopatik Araz açısından anlamlı olduğunu belirtmektedir.³

“1963’te Stott, suçlu ve suçlu olmayan gruplara uyguladığı anket sonucu, suçlu grubun %46’sına oranla suçlu olmayan grubun %7’sini uyumsuz olarak değerlendirmiştir”.⁴

Yapılan araştırmalarla genelde kişilik ve ruhsal yaşamdaki bozuklukların suç üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada suça karışan ergenlerin benlik imgelerinin suça karışmayan kız ve erkek ergenlerle karşılaştırılması yapılarak, benlik imgesi açısından üç grup arasındaki farklılık ve benzerlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

---

* Şema; Piaget’in ‘zihinsel gelişim’ kuramında ortaya attığı bir kavramdır. Bireyin çevresindeki dünyayı anlamak için geliştirdiği bir bilgisayar programı gibidir. Yeni gelen bilgilerin yerleştirileceği bir çerçevedir.

³ Yavuzer, H. Çocuk ve Suç. Remzi Kitapevi, İstanbul, 2006, s.200

⁴ Yavuzer. age. s. 200

Araştırmanın Amacı; Diyarbakır il sınırları içinde suça karışan ergenlerin suça karışmayan ergenlerle benlik algılaması çerçevesinde karşılaştırmasını yapmaktır.

Araştırmanın Önemi; suç ve suçlu davranışı açıklamaya çalışan birçok kuram geliştirilmiştir. Ancak suçlu ergenler üzerinde benlik algısı ile ilgili çok az çalışma vardır. Bu çalışma suçlu ergenlerin kendilerini algılamalarının diğer ergenlerle olan farklılıklarını tespit etmesi açısından önemli olacaktır. Bu araştırmanın Amerika Birleşik Devletleri'nde (Batı Virginia Robert F.Kennedy Gençlik Merkezi) suçlu ergenlerin benlik kavramlarını değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik kurumların olduğu düşünülürse Türkiye'de de böyle bir kurumun oluşturulmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanında ergenlik dönemini sorunlu geçiren ergenlerin benlik algısına yönelik literatürde bir çalışmanın olmamasından⁵ dolayı araştırmanın bu boşluğu kısmen de olsa dolduracağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada suça karışan ergenlerin kendilerini nasıl algıladıkları ile suça karışmayan ergenlerin benlik algıları karşılaştırılarak farklıklar ve benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Benliğin gelişmesinde, biçimlenmesinde etkisi olan faktörlerin bilinmesi, gelişmekte ve değişmekte olan ergene sunulacak eğitimin daha bilinçli olmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca araştırmanın suça karışan ergenlerden cezaevlerinde ve denetimli serbestlik kurumlarında sorumlu olan görevlilere olumlu benlik geliştirilmesi için neler yapılacağı konusunda da yardımcı olması umulmaktadır.

Sınırlılıklar

1-Çalışma Diyarbakır ilindeki çeşitli ortaöğretim okullarında okuyan öğrenciler ile Diyarbakır E Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan ergenler ve Denetimli Serbestliğe tabi tutulan ergenlerden oluşan seçilmiş deneklerle sınırlıdır.

2-Araştırmanın bağımlı değişkeni olan benlik kavramı düzeyi, güvenilirlik ve geçerlik çalışması Şahin(1993) tarafından yapılan Offer Benlik İmgesi kapsamına giren niteliklerle sınırlıdır.

3-Araştırmaya katılan deneklerin Offer Benlik İmgesi envanterindeki sorulara verdikleri cevaplar ideal benlikleri ile sınırlıdır.

---

⁵ Ergenlikte Benlik İmajı; Çalışan ve Öğrenci Ergenler Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma; ÖZBAY, H. Ve diğerleri. Türk Psikiyatri Dergisi 2: (2). 1991. s.83

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Suç: Yasanın cezalandırdığı harekettir.(Ceza Hukuku). Lombroso'ya göre suç, doğum ölüm gibi doğal bir olaydır. Hatta bitkiler ve hayvanlar âleminde bile vardır. Bir davranış ya da eylem, belirli bir ülkenin ve dönemin adet, gelenek ve düşünceleriyle çelişki halinde bulunduğu takdirde, suç niteliğini taşır.⁶

Dönmezer suçu, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem olarak tanımlamaktadır.⁷

Mannheim suçu topluma zararlı etkisinden dolayı hukuken yasaklanan ve ceza ile tehdit edilen kusurlu ruhi-bedeni davranış olarak tanımlamaktadır.⁸

Suçlu Ergen: Ceza yasasına göre, suça neden olan bir kabahat işlemiş birey⁹.

Suçluluk: English'a göre; hukuki ya da ahlaki kuralların bozulmasıdır. Seligman ve Johnson'a göre ise, küçük ya da büyük bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin, adet ve törelerin, kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan anti-sosyal bir davranıştır.¹⁰

Balcıoğlu'na göre suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkararak bir çatışmanın ürünüdür.¹¹

Lowrey'e göre 'suçluluk' bireyle çevresi arasındaki karşılıklı etki ve tepkilerin sonucunda oluşur; bu da, bireyde bazı özel kişilik durumlarının oluşmasına neden olur.¹²

1. SUÇ NEDENLERİ

Suçun açıklanmasında, nedenlerinin ortaya konulmasında subjektif ve objektif nitelikte bazı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Suçun nedenlerini açıklayan suç teorilerini dört genel kategori altında incelenebilir. Bunlar

1. 1. Biyolojik

---

⁶ Yavuzer. age. s.27

⁷ Dönmezer,S. Kriminoloji. Beta Yayınları, İstanbul, 1994 . s. 48

⁸ Demirbaş. age.. s.32

⁹ Yavuzer. age. s.27

¹⁰ Yavuzer. age. s.27

¹¹ Balcıoğlu, İ. Şiddet ve Toplum. Bilge Yayınları, İstanbul, 2001, s. 49

¹² Yavuzer. age. s.27

1. 2. Psikolojik
1. 3. Sosyolojik
1. 4. Sosyo-psikolojik teoriler.

1.1. Biyolojik Teoriler

“Bu teoriler, suçluların biyolojik ve genetik bakımdan genel nüfusa oranla daha aşağı durumda olduklarını savunmaktadır. Suçlu kişilerin farklı “kumaştan” yapılmış olduklarını, genetik, fizyolojik ve yapısal farklılıkları nedeniyle suç işlemeye yatkın olduklarını ileri sürmüşlerdir. İlk pozivistler, özellikle Lombroso, suçlunun biyolojik bakımdan anormal, doğuştan dejenere olduğunu ve ilkelliğe, vahşi insana bir dönüş (atavizm) gösterdiğini iddia etmekteydiler ve biyolojik görüşün ilk taraftarları idiler. Lombroso’nun saptadığı ve stigmat adını verdiği suçlu tipinin özelliklerini şöyle özetleyebiliriz: Vahşilerde ve renkli ırklardaki özellikler suçlularda da bulunmaktadır. Örneğin saçlarda azalma, kuvvet ve kilo kaybı, kafatası hacminin küçüklüğü, basık ve dar alın, kafatası kemiklerinin kalınlığı, çene ve elmacık kemiklerinin olağanüstü gelişmiş olması, deri renginin koyuluğu, çok ve kıvrıkcık saç, büyük ve yelken kulaklar, iki cinsten birbirine benzeme, yani kadınlarda erkekleşme, erkeklerde de kadınlaşma, genetik faaliyetlerde azalma, daha az acı duyma, manevi açıdan duygusuzluk, pişmanlık duygusunun olmaması, kendini çok beğenme, cesaret gerektiren yerlerde cüretkârlık ve bunu izleyen korkak davranışlar, batıl inançlara sahip olma, kendine özgü ahlak anlayışı”¹³ ...

Lombroso bu tanımlardan yola çıkarak bazı suçlu tiplerinin özelliklerini şöyle tanımlamıştır. Hırsızlar; gözleri devamlı hareketli, alınları çıkık ve solaktırlar. Katiller; kafatasları dar, elmacık kemikleri dışarı çıkıktır. Irza geçenler; gözleri eğri ve birbirilerine yakın, çeneleri uzundur.¹⁴

Lombroso’nun suçlu kişinin bedensel özellikleri ile ilgili araştırmaları bedensel görünümün suçlu davranış ile korelasyonu anlamında önemlidir. Ancak bedensel özelliklerin olumsuz olması doğrudan suçlu davranışın nedeni olarak görmek bizi bu tanımlamada büyük bir hataya götürecektir. Bedensel özelliklerin olumsuz olması ile suçlu davranış arasında korelasyon anlamında bir ilişkiyi doğrulabilir ancak bu ilişki bir

---

¹³ Akıncı-Sokullu, R.F. Kriminoloji. www.kriminoloji.com. 2002

¹⁴ Soyaslan, D. Kriminoloji. Yetkin Yayınları, Ankara, 2003. s.65

neden- sonuç ilişkisi olmaktan uzaktır. Bu ilişkiyi neden sonuç ilişkisi olarak görürsek Lombroso'nun stigmat olarak tanımladığı özelliklere sahip insanları suçlu olarak görmemiz gerekir. Bu neden sonuç ilişkisini bedensel özelliklerin bireyin benlik imgesi üzerinde yarattığı etki türünden kabul edersek daha sağlıklı değerlendirme yapmamıza olanak sağlayacaktır.

Lombroso'nun çalışmasına karşın bir cezaevi hekimi olan Charles Goring, 1913 yılında yayınladığı "İngiliz Mahkum" adlı eserinde, Lombroso'dan daha gelişmiş bir istatistik yöntemi kullanarak, suçlu tipin tanımının yalnızca kafatası ve beden yapısı incelemesi ile yapılamayacağını kanıtladı ve Lombroso'nun görüşlerini çürüttü. Zira suç işlememiş nüfusla yaptığı karşılaştırmalarda, suçlularda bulunan stigmatların suç işlememiş kişilerde de yaygın olarak bulunabileceğini saptadı. Bunu yaparken, kontrol grubu olarak üniversite öğretim üyesi ve öğrencilerini kullandı. Adolf Baer'de yapmış olduğu çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmıştır.¹⁵

Antropolog Ernst Hooton, "Crime and the Man" (Suç ve insan) adlı eserinde, Goring ve Baer'in görüşlerini eleştirmektedir. Hooton, farklı tip suçlular arasında ve suçlu ve suçlu olmayanlar arasında ırk farklılıkları ve anatomik farklılıklar bulmaya çalıştı. Araştırma ve ölçümler, 17.105 kişi üzerinde yapıldı. Bunlardan 13.872'si Amerika'daki 10 eyaletin cezaevlerinde bulunan mahkum ve tutuklular, 3.203 kişide suçlu olmayanlardı.¹⁶ Hooton'un varmış olduğu sonuçlara göre, hırsızların kısa kafası, sarı saçları ve çıkık alt çeneleri vardı. Yağmacıların ise uzun dalgalı saçları, uzun kafaları, kısa kulakları, geniş yüzleri bulunmaktaydı. Cinsel suç faileri ise, ya aşırı derecede ufak tefek, kambur zambur ya da çok dolgun kişiler idi.¹⁷

Suçluları suçlu olmayanlar ile karşılaştıran Hooton, yapısal bakımdan daha aşağı durumda olan kişilerin, çevrenin de yarattığı baskı ile daha kötü oldukları ve suçluluğa bunun yol açtığı sonucuna vardı: Aşağı durumda olan organizmalar, sosyal çevrenin baskı kışkırtmalarına daha kolay mağlup olurlar ve anti sosyal davranışlarda bulunurlar. Toplum bu tür insanların sosyalleşeceği dürüstçe davranabileceği şekilde düzeltilemez, aksine kötü organizmalar iyi çevreyi bozar ve kötü hale getirirler.¹⁸

---

¹⁵ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

¹⁶ Dönmezer. age. s. 88

¹⁷ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

¹⁸ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Hooton bu şekilde bir sonuca giderek suçlu davranışın ortaya çıkmasının engellenemeyeceğini kabul etmektedir. Çünkü suçlu davranışı ortaya çıkaran asıl etkenin toplumun olduğunu ve bu toplumun yapısal olarak aşağı durumda olan insanların düzeltilmesi için değiştirilemeyeceğini kabul etmektedir. Psikoloji bilimi ise bir davranıştan asıl sorumlu olanın bireyin kendisi olduğunu merkez alarak çalışmalarda bulunmaktadır. Dolayısıyla bir davranışın ortaya çıkmasında çevrenin nasıl davrandığından ziyade bireyin o çevreyi nasıl algıladığı, değerlendirdiği önem kazanmaktadır.

a) Suçu beden yapılarındaki farklılıklara dayandıran görüşler

Alman psikiyatrist Ernst Kretschmer, 1921 yılında yayınladığı “Beden Yapısı ve Kişilik” adlı eserinde, beden tipi ve bazı akıl hastalıkları arasında bağlantı olduğu düşüncesini ileri sürmekteydi ve kişileri üç tip beden yapısına göre sınıflandırıyordu:

- a) Piknik Tipler; orta boylu, yuvarlak hatlı, yumuşak, geniş yüzlü, kısa ve kalın boyun ve yumuşak ellere sahip kişiler,
- b) Atletik Tipler; adaleleri ve bedenleri gelişmiş, geniş omuzlu kişiler,
- c) Astenik Tipler; ince yüz, boyun, beden, kollar ve bacaklara sahip kişiler.

Kretschmer bunlara, displastik adını verdiği bir dördüncü tip eklemektedir. Bunlar fizik anomalileri ve orantı bozuklukları olan kişilerdir”.¹⁹ “Derileri solgun, elleri geniş, kolları incedir.”²⁰

William Sheldon da, dış görünüşün üç boyutunu incelemiş ve bunlara uygun mizaçları belirlemeye çalışmıştır. Sheldon dış görünüşün üç boyutu olduğunu söylemektedir:

- a) Endomorfik tipler; şişman, yumuşak ve yuvarlak,
- b) Mezomorfik tipler; adaleli, atletik ve güçlü,
- c) Ektomorfik tipler; uzun boylu, zayıf, beyni iyi gelişmiş.

Her beden tipinin ayrı mizacı bulunmaktadır. Endomorflar eğlenceden hoşlanan, neşeli, arkadaş canlısı; mezomorflar saldırgan, cüretli, dinç; ektomorflar ise içe dönük, duygusal ve sinirli tiplerdir.²¹

---

¹⁹ Demirbaş. age.s.103,104

²⁰ Soyaslan. age. s. 67

²¹ Demirbaş. age.s.106

Sheldon, Kretthmer'den farklı olarak, bu üç boyut arasında kesin bir çizgi çekmemiştir. Her insanda bunların her birinden bir miktar bulunabileceği ve yedi birimli bir ölçek ile değerlendirilirse, uç örneklerin 7-1-1, 1-7-1, 1-1-7 olacağını, dengeli tiplerde ise boyutların 4-4-4 olacağını iddia etmiştir.

200 suçlu ve 200 suçlu olmayan kişi üzerinde yaptığı araştırma sonucu Sheldon, mezomorfik beden yapısına sahip kişilerin suçlu davranışa daha yatkın olduğunu saptadı. Mezomorfik tipin saldırganlığının ve kendini kontrolden yoksun olmasının onu suç işlemeye en iyi aday haline getirdiğini²², fakat her mezomorfun da suç işlemediğini kabul etmekteydi. Sheldon çevrenin etkilerinin de önemsiz olmadığını belirtmekteydi.²³

Daha sonra karı-koca Glueck'ler, 500 suçlu ve 500 suçlu olmayan kişiyi karşılaştırdılar. Glueck'ler, Sheldon'un tiplerine bir dördüncü tip eklediler: "Dengeli Tip". Suçlular daha çok mezomorfik tipler arasından çıkıyordu, fakat pek çok suçlu da mezomorfik değildi.²⁴

Sheldon ve Kretthmer'ın yaptıkları araştırmalarda beden yapısının mezomorfik olmasının suçlu davranışın ortaya çıkmasının önemli bir nedeni olarak görmüşlerdir. Beden yapısının mezomorfik olması ile suçlu davranış arasında korelasyonel (birlikte değişim) bir ilişki olabilir ancak bu neden sonuç ilişkisi değildir. Dönmezer, 'Fiziki beden yapısı ne suçun vazgeçilmez bir eteni ve ne de sebebidir. Mezomorfik tiplere suçlu olmayanlar arasında da rastlanmaktadır' demektedir. Devamında 'ince ve hafif parmakların yankesiciliği kolaylaştırabileceğini, beyindeki arızalar sebebiyle bazı suçların ortaya çıkabileceğini, çocuğun gelişim süreci içinde bazı fiziki anomalilerinin kişilik oluşumu sırasında bazı engeller olarak işlev göreceğini ve fiziki olarak bozuk olan kişilerin sosyal itibar kazanamadıklarını ve bunların bir çete içinde itibar kazanmak için suç işleyebileceklerini²⁵ belirtmektedir.

Juan Cortes de kendi metodlarını kullanarak 100 suçlu ve 100 suç işlememiş kişiyi incelemiş, mezomorfik özelliklerin fazlalığı, başarı hırsları, tehlikeye atılma ve dışa dönüklük ile birleşince suça yönelttiğini, tek başına mezomorfik olmanın suçluluğa yol açmayacağını belirtmiştir.²⁶

---

²² Dönmezer. age. s. 95

²³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

²⁴ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

²⁵ Dönmezer. age. s. 96

²⁶ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Di Tullio da kişileri genel olarak organları ve güçleri yönünden ayırmaktadır. Organları yönünden kişiler kısa ve uzun organlılar olmak ikiye ayrılır. Kısa organlıların omuz ve sırtları geniş, kol ve bacakları kısa, yüzleri yuvarlaktır. Uzun organlıların omuz ve sırtları dar, boyları, kol ve bacaklar ve çehreleri uzundur. Di Tullio kişileri enerjilerine göre de güçlüler ve güçsüzler olmak üzere gruplandırır.

Kısa organlı ve güçsüzlerin; genel olarak az suç işlediklerini,

Kısa organlı ve güçlülerin; agresif olduklarını, adam öldürme, hırsızlık gibi suçları işlediklerini,

Uzun organlı ve güçlülerin; fanatik suçlular olduklarını, ihtiraslı adam öldürme suçları işlediklerini ileri sürmüştür'.²⁷

Sokullu-Akıncı cezaevlerinde bulunan suçlularla ilgili olarak şunları belirtmektedir; gerçekten de daha kaba hatlı, daha çirkin ve daha sağlıksızdırlar. Bunun bir nedeni sosyal acıdır. Gerçekten de daha güzel olanlar, daha üst sınıflarla evlilik yapmaktadırlar. Diğer nedenler ise, doğumdaki güçlükler, kazalara daha fazla maruz kalma, zor yaşam koşulları vs. olarak sıralanabilir. Ayrıca suçlular kötü beslendikleri için daha ufak tefek ve daha sağlıksızdırlar. Adaleli ve atletik bedene sahip olanların suç işleme eğiliminde oldukları artık iyice terk edilmiştir.²⁸

Soyaslan, insanın iç dünyasının beden yapısına, beden yapısının da iç dünyasına etki ettiğini belirtmektedir²⁹. Bu karşılıklı etkileşim kişinin kendilik algılaması ile yakından ilişkilidir. Örneğin, beden yapısı ve çehresi düzgün bir delikanlı kendisini yakışıklı sayarak çapkınlık yapıp, bazı cinsel suçları işleyebilir.

Suçtu beden yapısındaki değişikliklere dayandıran araştırmalar, bireyin zeka ve kişilik özelliklerini göz ardı ederek bireyi pasif olarak görmektedirler. İnsanları suçta götüren düşünsel ve algısal şemaların neler olduğu ile pek ilgilenmemişlerdir. Bu anlamda bu tür araştırmalar suçlu davranışı açıklamakta yetersiz kalmışlardır.

b) Genetik teoriler

Suçlu davranışın soyaçekimle yakın ilgisi olduğu savunulmuştur. Rosenthal (1970), soya çekime bağlı suçluluğun adaylarını dört grupta toplamaktadır.

---

²⁷ Soyaslan. age. s.66,67

²⁸ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

²⁹ Soyaslan. age. s.68

i-Bedensel yapı bakımından suça yatkınlık gösterenler: Adaleli ve atletik gençler diğerlerine oranla suça daha yatkındırlar.

ii-Beyin anormallikleri olanlar: Mahkûmların EEG'leri çekilmiş ve bunlarda EEG düzensizlikleri, dürtülerini kontrolde ve karar vermede bozukluklar belirlenmiştir. Belirli tip suçları karışanların EEG'lerinde bozukluğa daha çok rastlandığı ortaya çıkmıştır.

iii-Akıl zayıflığı olanlar: Geri zekâlılık suçların %50'sinin belirgin bir özelliğidir.

iv-Genetik anormallikleri bulunanlar.³⁰

Aileler üzerinde yapılan araştırmalar

İlk çalışmalar aile şecerelerinin (soy ağaçlarının) incelenmesi şeklinde yapılmıştır. Bunların en ünlüleri Henri Goddard'ın 1916'da Kallikak ailesi üzerinde, Richard Dugdale'in 1942'de Jukes ailesi üzerinde yaptığı çalışmalardır. Örneğin Juke ailesinin üyeleri arasında 77 suçlu, 202 fahişe ve genelev sahibi, 142 serseri ve çok sayıda fakir yurdundan yararlanan hırsız ve katiller vardı.³¹ Kallikak ailesinde ise 480 kişiden 474' ü cezaevine girmiş, 37'si ölüme mahkûmiyet cezası almıştır.³² Her iki ailede de çok sayıda suçlunun bulunması soyaçekimin çok da gözden uzak tutulacak bir faktör olmadığı izlenimini uyandırmıştır. Özellikle Goddard, geri zekalılığın %50 soyaçekim yoluyla geçtiğini ve zamanla suçluluğa yol açtığını belirtmiştir. Dugdale ise, soya çekimin tek başına yeterli olmadığını, bireyin kişiliğinin oluşmasında çevrenin önemli bir rolü olduğunu kabul etmekteydi.³³

İkizler üzerinde yapılan araştırmalar

İlk araştırma Johannes Lange (1930) tarafından Almanya'da yapılmıştır. Lange, biri cezaevinde olan 30 çift ikiz incelemiştir. Bunlardan 13 çiftin tek yumurta ikizi ve 17'sinin kardeş yumurta ikizi olduğunu tespit etmiştir. 13 tek yumurta ikizi çiftin 10'nun sonradan suç işledikleri, 17 ayrı yumurta ikizinden ise sadece 2'sinin suç işlemiş bulduklarını incelemeleri sonucu olarak açıklamış ve ' Suç işleme bakımından tek

³⁰ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

³¹ Demirbaş. age.s.98

³² Soyaslan. age. s.82

³³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

yumurta ikizleri, kesin olarak benzer, buna karşılık kardeş ikizler, farklı şekilde hareket etmektedirler. İkizler metoduna önem veriyorsak sebepler söz konusu olduğunda, doğuştan eğilimler üstün bir rol oynamaktadır' yorumunu yapmıştır.³⁴ Lange'ın bu araştırmasını Legras ve Kranz'ın çalışmaları izlemiştir. Bunların da benzer sonuçlar verdiği görülmektedir.³⁵

Kişilik kalıtım ve çevrenin ürünüdür. Davranışın en önemli belirleyicisi kişilik, kişiliğin en önemli unsuru da benliktir. Dolayısıyla biyolojik unsurlar olarak kabul ettiğimiz zeka, mizaç ve bedensel özellikler bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli etkenlerdir. Kişinin kendini algılamasında, gerçekçi olarak değerlendirmeler yapmasında zekanın işlevi çok önemlidir. Zeka olarak özürü bireylerin gerçeği değerlendirme ve kendini algılamasında hatalar fazla olacaktır. Bu aynı zamanda güçlü bir egonun oluşmasına ve kişinin içgüdüsel davranışlarını kontrol etmesine engel olacaktır. Sağlıklı bir bireyin özelliklerinden bir benlik ile ideal benliği arasındaki farkın az olmasıdır. Zeka olarak kusurlu bir bireyin kendini değerlendirmede sağlıklı kararlar alamayacağı düşünülürse, benliği ile ideal benliği arasındaki farkın açılacağı ve sağlıklı bir kişilik geliştiremeyeceğini söyleyebiliriz.

Kromozomlar Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Normal insan hücresinde 23 çift yani 46 adet kromozom bulunur. Farklı kromozomlarda farklı genler vardır. 23'üncü çift kromozom kişilerin cinsiyetini belirlemektedir. Normal erkek hücresinde bir X birde Y kromozomu vardır. Normal kadın hücresinde ise iki adet X kromozomu bulunur. Nadiren X kromozomunun eksik veya fazla olduğu kişiler de vardır. Bu ise mongolizm veya zekâ geriliğine neden olur. 1965'de Patricia Jacobs ve arkadaşları İskoçya'da suç işleme eğiliminde olan tehlikeli akıl hastalarının bulunduğu bir hastanede yapmış oldukları araştırmada, inceledikleri 197 hastadan 7 erkekte kromozom yapısının XYY olduğunu gördüler. Aynı yerde yapılan ikinci araştırmada, incelenen 315 hastadan 9 erkekte XYY kromozomları bulundu. Bu hastalarda, 46 normal kromozoma ek olarak bir Y kromozomu bulunmaktadır. Bu fazladan bulunan kromozom, uzun boy, normalin altında ya da sınırda bir zekâ, saldırganlık gibi bir arada bulunan üç özelliği yol açmaktadır. XYY

---

³⁴ Dönmezer. age. s. 110

³⁵ Demirbaş. age. s.100

kromozomları ve saldırganlık arasındaki ilişki o kadar popüler oldu ki bazı çevrelerde, açıklanması bulunmayan tüm şiddet suçları bu nedene bağlanmaya başlandı. Hâlbuki cezaevlerinde yapılan araştırmalara göre, erkek suçluların daha büyük bir yüzdesinin XYY değil, XY kromozomlu kişilerden oluştuğu ortaya çıkmıştır.³⁶ 1973 yılında Jarvik ve arkadaşları, genetik anormallikleri üzerine yeni bir araştırma yapmış ve şu sonuçlara ulaşmışlardır.

XYY%	XXY%	Mongolizm%	
Yeni doğmuş erkekler	:0,13	0,14	0,13
Normal yetişkin erkekler	:0,13	0,35	-
Akıl hastaları	:0,7	1	-
Suçlular	:1,9	0,86	-

Suçlularda fazladan Y kromozomu, fazladan X kromozomuna göre daha fazladır. Bu da saldırgan davranışa yol açmaktadır.” demişlerdir. Fakat yazarlar yine de şiddet suçlarının daha büyük bir çoğunluğunun, kromozomları normal kişilerce işlendiği, XYY kromozomlu erkeklerin saldırganlıklarını kontrol altında tutabildikleri sonucuna varmışlardır.³⁷

1. 2. Psikolojik Teoriler

Psikiyatri ve psikoloji organik akıl hastalıklarının suçlu davranışta etkili olduğunu belirtmektedirler. Örnek olarak frenginin (sifilis) merkezi siniri sisteminde yarattığı bozukluklar ve yaşlılık nedeniyle bunama verilebilir. Genç suçlularda ise epileptik (sar'aya ilişkin) bazı bozukluklar görülmektedir. Ensefalitik enfeksiyonlar (menenjit) da çocukların davranışlarında önemli değişikliklere yol açabilmektedir.³⁸

a) Psikanalitik teoriler

Freud'un görüşlerine dayanan psikanalitik yaklaşım, davranışlardaki sapmaların temel dürtülerin (cinsellik-saldırganlık) baskı altında tutulmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu baskı, uygar yaşamdaki adetler ve beklentiler nedeniyle ortaya

³⁶ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

³⁷ Demirbaş. age.s.109

³⁸ Sokullu-Akıncı. Age. www.kriminoloji.com. 2002

çıkar ki bilinç ya da süperego ile açlık ve cinsel istekler gibi bazı temel dürtülerin çelişmesi nedeniyle oluşur.³⁹

Psikoloji ve psikiyatri çevrelerinde, suçun psikanalitik teorilerle açıklanmasına, hem geçmişte hem günümüzde çok sık rastlanmaktadır. Bu görüş yanlılarına göre, suç, iç kontrol (denetim) mekanizmalarının, id (ilkel benlik)'in ilkel, saldırgan ve anti-sosyal güdülerini sınırlayamadığı bir kişilik bozukluğunun ortaya çıkmasıdır. Suçlu bireyin yaşamı incelenirse, kusurlu bir süperegoyu (toplumsal benlik) oluşturacak koşulların var olduğu görülecektir. Suç, ruhsal dengenin sağlanabilmesi için bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Aynen nörotik savunma fonksiyonları gibi bir işlevi bulunmaktadır. Şu noktada farklıdır; suçta uyumsuzluk bir eylemle ortaya çıkar.⁴⁰

Bu teorinin en başta gelen savunucusu Sigmund Freud, suçu aynen nevrozlar gibi açıklamaktadır: Suçluda Odipidal dönemden kaynaklanan ve şuuraltına(Bilinçdışına) itilmiş suçluluk ve günahkârlık duygularını teskin etmeye, hafifletmeye yönelik ceza görme isteği ağır basar. Suçlu bu duygulardan arınabilmek için yakalanıp cezalandırmak ister ve suç işler. Suçluluk duygusu onda suçtan önce vardır ve bu duygu nedeniyle suç işlemiştir. Şuuraltındaki (Bilinçdışı) bu suçluluk duygusunun gerçek bir suçta yol açması onu sanki rahatlatır.⁴¹

Alfred Adler'in görüşlerini yorumlayan Treffer/Kaufmann suçu, müşterek duygudaki bir eksiklik ve sadece normdan bir derece sapma olarak değerlendirmişler ve aşağılık kompleksinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.⁴²

Franz Alexander ise suçluyu, gelecekte daha büyük ödüller elde edebilmek için şimdiki zevk ve hazlardan vazgeçemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Suçlu insan, gelişimin anal döneminde, anne ve babasının verdiği tuvalet terbiyesi sırasında, öğrenilmesi gereken temel ilkeyi "gerçeklik ilkesini" öğrenememiş olduğu için, davranışlarıyla uyum sağlayamamış olan kişidir. Alexander çevre faktörlerini ve sosyal faktörleri de gözden uzak tutmamaktadır. Genetik ve çocuklukta edinilen eğilimlerin yanında ailenin ve diğer sosyal güçlerinde suçluğun ortaya çıkmasında katkıları olduğunu kabul etmektedir.⁴³

---

³⁹ Demirbaş. age.s.113

⁴⁰ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁴¹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁴² Demirbaş. age. s.114

⁴³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Diğer bazı psikanalistler, sevgi, beslenme ve özen gibi çekirdek aile içinde tatmin edilmesi gereken ihtiyaçların yokluğunu telafi için suç işlediğini ileri sürmektedirler. Özellikle anne ve babadan yoksunluğun suça etkisi üzerinde durulmaktadır. Gerçekten de, temel gereksinimlerini aile içinde karşılamayan çocukların strese düştükleri ve suç işledikleri gözlenmiştir. Aynı Stres içinde bulunan bazı çocuklar ise suç işleme yerine, başka telafi edici tatmin yollarını bulmuş oldukları gözlenmiştir.⁴⁴

Yeni psikanalitik görüşlere göre ise, anti-sosyal davranış (suç) anne ve babanın müsaadeci (permissive) tavırlarından kaynaklanmaktadır. Çocuğun işlemiş olduğu suç, anne ve babanın “id”ini tatmin etmekte ve onlarca onaylanmaktadır. Bu durum ise süper egonun tam olarak gelişmemesine yol açmakta (delikli süperego-süperego lacunae) ve onun, toplumun yasakladığı hareketleri kontrol altına alabilme yeteneğini azaltmaktadır.⁴⁵

b) Suçu psikopatiye dayandıran görüşler

Psikopatlığı, sosyopatik kişilik bozukluğu ile eşanlı kabul eden Öztürk, bir çok davranışları ile uzun süre toplumsal yasalara ters düşen, suç sayılan davranışlar gösteren kişileri antisosyal kişilik bozukluğu sınıfına dahil etmektedir. Öztürk, bunların çocukluk çağında da yalancılık, hırsızlık, evden kaçma, kavgacılık davranışlarını gösterdiklerini, bu tip kişilere çocukluk çağında davranım bozukluğu, 18 yaşından sonrada antisosyal kişilik bozukluğu tanısının konduğunu ve sık sık ceza görmelerine rağmen asosyal davranışlara devam ettiklerini, zeki ve yetenekli olsalar bile uçarı tutumları, dalgacılık, sorumsuzluk ve başka hevesler yüzünden bir işte uzun süre kalamayacaklarını, bencil ve sorumsuz davranmalarından insanlar arası ilişkilerini devam ettiremediklerini, kendilerini haklı çıkarma adına aşırı rasyonalizasyona (mantığa bürüme savunma mekanizması) başvurduklarını, 30-35 yaşlarında hızlı ve uçarı yaşamlarının dindiğini ancak bencillik ve sorumsuzluklarının devam ettiğini belirtmektedir.⁴⁶

Psikopat kişilik genç suçlularda önemli bir suç etkeni olarak görülmektedir, özellikle itiyadi (tekrarlı) suçlarda daha belirgindir. Psikopatlık kavramı çok eskiye

⁴⁴ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁴⁵ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁴⁶ Öztürk. age. s.324.

dayanmaktadır ve “antisosyal kişilik” olarak tanımlanmaktadır. Sosyalleşmemiş ve davranışları kendilerini toplumla sürekli çatışma halinde getiren bireylere, gruplara, topluma sadakat ve vefa duygularından yoksun, bencil, duygusuz, sorumsuz, dürtüleri ile hareket eden, deneyimlerden öğrenme, cezadan ders alma ve suçluluk gibi duygulardan yoksun kişidir. Hep başkalarını suçlar ve kendi davranışlarına haklı özürler bulur.⁴⁷

Ulman ve Krashner “Anormal Davranışa Psikolojik Yaklaşım” adlı eserinde psikopatların on özelliklerini şöyle belirtmektedirler:

- a)Toplum kurallarına uygun davranmamak,
- b)Sahte bir sevimlilik ve olgunluk,
- c)Hukuka aykırı ve alışılmamış biçimde davranma güdüsü,
- d)Ufak hileli suçları tekrar tekrar işlemek,
- e)Kronik vefasızlık,
- f)Yapılmış olan kötü davranışlar nedeni ile bir sıkıntının veya suçluluk duygusunun olmaması,
- g)Geçmiş deneyimlerden ders almamak,
- h)Yetkililerle sürekli çatışma,
- i)Yakın ve anlamlı insanlar arası ilişkileri sürdürmememe,
- j)Zevk almayı ertelemeyi istememe.

Duygusal uyarılara karşı daha az duyarsız oldukları için, psikopatlara normal insanlardan daha fazla uyarı gerekmektedir. Bu nedenle de bunların normal insanlara kıyasla, heyecan verici olaylara daha fazla arzuladıkları görülmüştür.

Pek çok yazar, anne ve babanın olmayışının ya da anne baba tarafından istenmeyişin psikopatlığa yol açtığını iddia etmektedir. Bunlardan Buss, iki tür ailenin psikopatlığı doğurduğunu belirtmektedir:

- a)Soğuk, mesafeli anne-baba,
- b)Tutarsız anne-baba. Yani ne zaman ödüllendireceğini ne zaman cezalandıracağı belli olmayan anne-baba,

---

⁴⁷ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Psikopatlığın tedavi edilemeyeceği ileri sürülmüş ise de, bazı zor olaylarda sosyalleştirme mümkün olmuştur. İyi bir evlilik de psikopat kişilikte düzelmeye yol açabilmektedir⁴⁸.

Eric Erikson ergenlik döneminde herkesçe yaşanan kimlik bunalımının ağırlaşması (kimlik kargaşası) neticesinde ergende ruhsal çökkünlük, aşırı taşkınlık, antisosyal davranışlar, hatta şizofreniye benzer belirtilerin görülebileceğini belirtmektedir.⁴⁹

c. “Özel Düşünme Modeli” görüşü

Yochelson ve Samenov, “Suçlu Kişilik” (Criminal Personality) adlı eserinde, suçluların kendilerine özgü özel bir “düşünme model”leri (criminal thinking patterns) olduğunu, bunun kendi içinde tutarlı olmasına rağmen yanlış olduğunu yazmaktadır. Sorumluluk sahibi kişi, yükümlülüklerini bilir, bunları yerine getirir, başkalarını düşünür ve çalışandır. Diğer uçta bulunan sorumsuz kişi ise yalnızca sorumluluktan kaçmakla kalmaz, başkalarını düşünmez, işten kaçar, toplumun koyduğu yasal sınırlamalara uymaya gerek duymaz. Suçlularında özel “düşünme model”leri vardır ve küçük yaşta oluşmuştur. Sorumsuz kişilik ile birleşince, bu kişinin suç işlemesi kaçınılmazdır. “Düşünme modeli” tamamen silinmedikçe bu kişi zorunlu olarak suç işleyecektir. Suç bunlar için alkolizm gibidir. Tedavisi için uzun süre suçtan uzak kalınmalıdır.⁵⁰

1. 3. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik teorileri suçluluğun temelinin kültür çatışması olduğu varsayımından hareket ederek, sosyal ve kültürel çevredeki kriminolojen koşulları incelerler. Dış faktörleri, yani sosyal sınıf, politik, coğrafi ve çevresel yapıların suçluluğu nasıl etkilediği açıklarlar. Sosyolojik teorilerin pek çoğunda bireysel farklılık değişkenleri üzerinde durulmaz, yalnızca dış faktörlere ağırlık verilir. Bireylerin tümünün suç riski olan nüfus grubu içinde değerlendirmesi yapılır, zira sosyal ve kültürel koşullar birleşip

---

⁴⁸ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁴⁹ Öztürk. age. s. 97

⁵⁰ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

de, bazı grupların hukuk normlarını ve yasakları onaylaması azalınca riskli gruplar ortaya çıkar.⁵¹

Sosyolojik teoriler iki bölümde incelenebilir: Yapısal (structural) teoriler, alt-kültür teorileri.

1- Yapısal teoriler

a-Aykırı fırsatlar teorisi

Bu teori Richard Cloward tarafından 1959 yılında yazdığı bir makalede ortaya atılmış ve daha sonra 1960 yılında Lloyd Ohlin ile birlikte yazdığı “Suçluluk ve Fırsat” adlı eserde geliştirilmiştir. Bu teori bireyin sosyal yapı içindeki yerini vurgular.

Tanınmış Fransız sosyologu Emile Durkheim’a göre, ahlaki yükümlülükler ve sosyal kurallar olmazsa, yaşam çekişmez hale gelir ve anomi ile sonuçlanır. Anomi bir kuralsızlık, normsuzluk duygusu olup, intihar ve suç gibi yıkıcı davranışları sonuçlar. Sınırlandırılmamış istekler ve davranışlar, önemli sosyal normlardan sapmayı sonuçlar.⁵²

Parsons, anominin, kurumsallaşmanın anti-tezi olduğunu belirtmekte ve bunu karşılıklı etkileşim (enteraksiyon) sürecinin yapısal bütünlüğünün yokluğu ya da diğer bir ifade ile normatif düzenin tamamen çöküşü olarak tanımlamaktadır.⁵³

Merton ise, gerçekleştirilemeyen istek ve arzular kişilerde sapıcı davranışa ve topluma hakim olan ahlakın reddine, anomiyeye yol açar demektedir. Merton, Durkheim’ın anomi teorisinden hareket etmekle birlikte, sosyal yapının zengin ve mal sahibi olma arzuları gibi, bazı istek ve tutkuları tahrik ettiğini ve aynı zamanda bunları elde edebilmek için kullanılacak araçları da yine sosyal yapının sınırladığını belirtmektedir. Kültür değerleri sistemi, özellikle başarı göstergesi olan bazı amaçları yüceltirse ve aynı zamanda sosyal yapı, bu amaçlara giden yasal yolları toplumun büyük bir bölümü için sınırlıyorsa veya kapatıyorsa, sapıcı davranış geniş ölçüde görülür. Yasal fırsatlara çok sayıda engel bulunmaktadır. Bu teori düşük gelir sınıflarının karşılaştığı engellere ağırlık vermektedir. Bunlar kültür farklılıkları, ekonomik güçlükler ve yukarıya doğru hareket edebilmek için gerekli olan kaynakların sınırlı

---

⁵¹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁵² Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁵³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

olması gibi engellerdir. Eğitim olanaklarının elde edilebilmesinde sınıflar arasında fırsat farkları bulunmaktadır. Belirli bir eğitimi ulaşabilmek, pek çok sosyal başarıya götürebilecek bir yoldur. Bunu sağlamak, özellikle düşük gelir gruplarına mensup gençler için güçtür. Anomi teorisinden kaynaklanmış olan Cloward ve Ohlin'in aykırı fırsatlar teorisi, özellikle çocuk suçluluğunu açıklamak için kullanılmıştır. Belirli fırsatlara ulaşabilmek için yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Yasal fırsatlar engellendiği zaman, yasal olmayan fırsatlardan yararlanma yoluna gidilir, bu da suçu doğurur.⁵⁴

b. Tepki teorisi (reactance theory)

Bu teoriyi, "Suçlu Çocuklar" (Delinquent Boys) adlı kitabında Albert Cohen ortaya atmıştır. Cohen'e göre Suç sosyal sınıf farklarından ve bunun sosyal statüye olan etkilerinden ortaya çıkmıştır. Düşük gelir sınıfına mensup gençler hep orta sınıf cetveli ile ölçülmekte, orta sınıfın yönettiği okullarda bu gençlere, orta sınıfın değer ve standartları kabul ettirilmeye çalışılmakta, bu sınıfın ortaya koyduğu amaçlara ulaşmaları önerilmektedir. Halbuki düşük gelir sınıfına mensup genç orta sınıf amaçlarına erişebilmek için yeterli sosyalleşme deneyimlerine ve geçerli bir sosyal statüye sahip bulunmamaktadır. Bu onda bunalım, tatminsizlik ve kendine olan saygısında azalmaya yol açar. Orta sınıf standartlarına tepki olarak suç işler. Bu tepki, görünüşte bir red olup, aslında suçlu bu reddettiklerini içten içe arzulamaktadır. İşledikleri suçlar bir amaca yönelik değildir. Bunlar genellikle yarar götmeyen (non utilitarian) olumsuz nitelikte (negativistik) ve haince işlenmiş (malicious) suçlardır. Sırf orta sınıfın değerlerine karşı çıkmak için suç işlemektedirler. Başkalarını rahatsız etmek amacı güderler.⁵⁵

c. Çatışma (uyuşmazlık) teorileri

Yapısal nitelikteki teoriler, değerler üzerinde uzlaşmış toplum modellerinden yola çıkmaktadır. Her toplumda, sosyal sistemlerin tümünde, değerler üzerinde uzlaşma vardır. Bu uzlaşma modeline karşın bir uyuşmazlık modeli ileri sürülmüştür. Bu uyuşmazlık modelini göre yapılanmış toplumda dört özellik bulunmaktadır.

---

⁵⁴ Sokullu-Akıncı. age . www.kriminoloji.com. 2002

⁵⁵ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

- Her toplum her zaman değişikliğe maruzdur. Sosyal değişim kaçınılmazdır.
- Her toplumda her zaman sosyal çatışma bulunmaktadır. Bu kaçınılmazdır.
- Her toplumun her kesimi bu değişime katkıda bulunur.
- Her toplum bazı üyelerinin diğerlerini sınırlaması ilkesi üzerine kurulmuştur.

Vold suçun sosyal çatışmanın bir ürünü, politik ve sosyal eşitsizliğin bir yansıması olduğunu ileri süren ilk kriminologdur. Vold'a göre, toplum gruplardan oluşmaktadır. Bu grupların çıkarları ve amaçları birbiri ile çatışır, yarışır veya aynı doğrultuda olursa gruplar arasında uyuşmazlık başlar. Gruplar çıkarlarını çok iyi gözetirler ve onları savunmaya her zaman hazırdırlar. Bir grup durumunu koruyabilmek için ve geliştirebilmek için sürekli diğer grupları kollamak ve mücadele etmek zorundadır. Vold, Ceza Hukukundaki uyuşmazlık ve çatışmayı bu şekilde açıklamakta: "kanun yapma, ihlal etme ve hukukun uygulaması süreci grup çıkarları arasındaki temel ve köklü çatışma ve uyuşmazlıkları yansıtmaktadır" demektedir. Vold azınlık gruplarının yasama sürecini etkileyecek güçleri olmadığı için, bunların davranışlarının genellikle kanunlarda suç olarak tanımlandığını iddia etmektedir. Ayrıca Austin Turk ve Richard Quinney de 60'lı yıllarda bu görüşü savunmuşlardır. Bu yazarlar Dahrendorf'un "Endüstri Toplumunda Sınıflar ve Sınıf Uyuşmazlıkları" adlı eserinde etkilenmişlerdir. Dahrendorf toplumdaki tabakalaşmadan söz etmekte, fakat bu tabakalaşmayı ekonomik sınıflara dayandırmakta, yetkinin farklı ellerde bulunması ile açıklamaktadır. Bugünkü toplumda yetkiyi ellerinde tutanlar (yönetenler) ve buna uyanlar (yönetilenler) olmak üzere iki grup insan bulunmaktadır.⁵⁶

Austin Turk de, "Suçluluk ve Hukuk Düzeni" adlı kitabında suçun yetkiler arasındaki rol farklarından ortaya çıktığını savunmaktadır. Yani yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkide bir kopukluk ve aksama bulunmaktadır. Hukukun ihlal edilmesi yani suç işlenmesi, otoritenin başarısız olduğunu gösterir. Suçlu statüsü, normlara karşı direnen kişilere verilir. Turk'e göre sosyal düzen, toplumu kontrol altında tutmak isteyen güçlü grupların ürünüdür. Bu kontrol o grupların değerlerinin kanunlara konulmasını ve bu kanunların uygulanmasını sağlar.⁵⁷

---

⁵⁶ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁵⁷ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

2. Alt-kültür teorileri:

a-Genel Olarak

Sosyal bir sistem içinde, özellikle iş bölümünün aşırı bir şekilde belirgin olduğu toplumlarda kültür eşit olarak yaygın değildir. Bundan dolayı sosyologlar, toplumun alt toplumlardan oluştuğunu belirtmektedirler. Tüm toplum içinde yer alan bazı alt-toplumlarda kültür farklılıklarının oluştuğunu görmekteyiz. Belirli meslekler ve sosyal kategoriler içinde ortaya çıkan bu farklı kültürler tüm kültürün içinde yer alan-alt kültürler olarak adlandırılmaktadır. Alt-kültür kısaca, toplumdaki belirli bir gruba özgü anlamlar, değerler ve davranış biçimleri olarak tanımlanabilir.⁵⁸

Alt-kültür ve egemen kültür arasındaki farklılık ve bütünleşme derecesi alt-kültürde normatif bir izolasyon ve dayanışmaya yol açar. Tüm kültürden farklı değerlerle belirginleşen bir alt-kültürün varlığı bazen patlayıcı ve tüm kültüre zarar verici olmakla beraber bazen de tüm kültür tarafından tolere edilmiş olabilir.

Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teorilere gelince bunlar belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında da hukuka aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler.

Örneğin üç tür suç çetesi alt-kültürü bulunmaktadır:

- İyi entegre olmuş, bütünleşmiş toplumlarda çeteler adeta, erişkinlerin organize suçluluk faaliyetleri için staj grubudur. Öncelik kâr getiren faaliyetlere verilir ve şiddete pek az rastlanır. Buna suçlu alt-kültürü denir.
- Zamanla bu gruplarda uyuşturucu maddelere yönelme söz konusudur ve bu maddeleri sağlamak için para kazanmağa yönelik faaliyetlerde bulunurlar.
- Bütünleşmemiş toplumlarda ise bu gibi iyi organize olmuş yapı bulunmamaktadır ve gençler üzerinde zayıf bir toplumsal kontrol vardır. Bu tür toplumdaki çete alt-kültürü aşırı davranışlar sergiler. Burada ilk amaç “saygı” sağlamaktadır. Bunun için şiddet, mal tahribi gibi davranışlarda bulunurlar.

Hâlbuki yapısal teoriler, toplumun yapısının, sınıflar arası farklılıkların suçu yarattığını savunmaktadır. Cohen’de çete alt-kültürünü incelemiş ve bunları, yarar götmeyen, olumsuz ve haince olarak tanımlamaktadır. Örneğin çalmanın nedeninin çete içinde itibar kazanmak, başkalarına üzüntü vermekten mutluluk duymak ve özellikle orta sınıf değerlerine karşı çıkma olduğunu belirtmektedir. Cohen çete mensuplarının

⁵⁸ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

kısa mutluluk peşinde olduklarını, grup dışında olanlara karşı düşmanca davrandıklarını da gözlemlemiştir. Çete alt-kültürünün oluşma nedeni olarak Cohen herkesin sosyal statü özlemi içinde olduğunu ancak bazı kimselerin toplumdaki yerleri itibarı ile bu statüye erişemediklerini söylemektedir. Örneğin alt sınıflara mensup çocukların maddi ve sembolik olanakları yoktur. Bunun sonucunda statü gerilimi yaşarlar. Bu problemin çözümünü hep birlikte arar, aralarında yeni statü kriterleri oluştururlar, yani bir suç alt-kültürü yaratırlar.⁵⁹

b) İlgi odakları teorisi

Miller'in ilgi odakları (Theory of Focal Concerns) teorisi düşük gelirli insanların suçluluğunu şöyle açıklamaktadır: Düşük gelir sınıfının kültürü suç doğurur, çünkü standartları ve ilgi odakları orta sınıfın odaklarından kaynaklanmış olan bazı hukuk normlarını ihlal etmektedir. Düşük gelir sınıfının ilgi odakları; tedirginlik, sertlik, açığözlük, heyecan, kadercilik, başına buyruk olma. Açığözlülük, başkalarını atlatılabilme, onları kandırarak para kazanma; heyecan, tehlike, risk, değişiklik, faal olma; kadercilik ise şansa ve talihe inanmak; başına buyruk olma ise herhangi bir sınırlamayı kabul etmemek anlamına gelmektedir. Kişi çevresiyle özdeşleşebilmek, çevresince kabul edilmek, bir statüye, prestije sahip olabilmek için bu özellikleri benimsemek zorundadır. Öte yandan bunları yaparken suç işlemesi kaçınılmazdır.⁶⁰

1. 4. Sosyo-Psikolojik Teoriler

Bu teoriler suçu öğrenilmiş bir davranış olarak görmektedirler. Bunlar sosyal etkileşim (enteraksiyon) süreci nedeniyle belirli suç biçimlerinin öğrenildiğini ileri sürmektedirler.

Sosyo-psikolojik teoriler, Kontrol Teorileri ve Doğrudan Doğruya Öğrenme Teorileri olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

a) Kontrol teoriler:

Bu teorilere göre, insanlar aksi öğretilmedikçe, sık sık anti-sosyal bir şekilde davranırlar.

---

⁵⁹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁶⁰ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Hans Eysenck'in görüşleri

Bir İngiliz psikolog olan Eysenck'e göre suçta soya çekimin önemli rolü bulunmaktadır, zira kişinin suça elverişli bir kişiliğe sahip olması soyaçekimin etkisiyledir. Sosyalleşme ise iki etkiye bağlıdır: davranış ortaya çıkardığı sonuçlarla benimsenir (Skinner'ın Edimsel koşullanma Teorisi); örneğin ödüllendirme ile ortaya çıkan davranışlar benimsenir, olumsuz sonuçlara yol açan davranışlar ise daha az tekrarlanır. Bu Bentham'ın "hedonizm" görüşünün yani insanların haz ve zevk aradıkları görüşünün yani insanların psikolojideki paralelidir.⁶¹

Eysenck'in sözünü ettiği "kısa dönem" hedonizmdir. Davranışların hemen ortaya çıkan sonuçları, uzun dönemde ortaya çıkandan daha etkilidir. Bu nedenle de cezanın ati-sosyal davranıştan caydırıcı etkisi çok da fazla değildir, çünkü davranıştan çok sonra cezası verilmektedir. Buna karşın, daha çocuklukta, istenmeyen hareket yapılır yapılmaz anne-baba veya öğretmen hemen cezalandırırsa, daha etkili olur ve çocuk anti sosyal davranışı, "haz vermeyen" bir tepkinin izlediğini öğrenir; bu anlamda şartlanır.

Eysenck'e göre, insanın ilk dürtüsü zevk arama ve acıdan kaçınmadır. Eysenck bu noktada klasik yararçı görüş yanlısı filozoflarla aynı görüşü paylaşmaktadır. Ancak özgür irade ve insanın mantıklı (rasyonel) olduğu görüşlerini paylaşmamakta, yararçıların iddia ettiği gibi suçtan elde edilecek yararlarla orantılı bir cezanın suçu azalttığı düşüncesine katılmamaktadır. Yazara göre modern psikoloji klasik hedonizmi pozitivist rötüşlerle düzenlemektedir.⁶²

Eysenck'e göre acı ve haz arasındaki dengeden bahsedebilmek için pek çok faktör dikkate alınmalıdır. Bu aynen bir kaldırıcın iki yanındaki ağırlığın dengelenmesine benzer. Denge için ağırlıkların aynı olması yetmez, bu ağırlıkların manivelanın destek noktasına olan uzaklıkları da önemlidir. Hafif bir yük destek noktasından uzağa konuldu mu diğer yanda bulunan ağır fakat destek noktasına daha yakın olan diğer yükü dengeleyecektir. Acı ve haz açısından da eyleme zaman bakımından daha yakın olan sonuç daha önemlidir ve etkilidir: eyleme zaman bakımından daha yakın olan sonuç, ilerideki eylemleri belirleme açısından daha etkili olur. Küçük ancak derhal elde edilen bir haz, çok daha sonra yoğun acı veren bir sonuca

⁶¹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁶² Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

yol açsa da, eylemin tekrarlanmasına neden olur. Zira yaptırımın olumsuz etkileri suç ve ceza arasındaki zaman uzadıkça azalır. Eysenck suçların büyük bir bölümünün faillerinin bulunamadığını, suçlularında bu bilinç içinde kısa dönem hedonizm peşinde olduklarını ifade etmektedir: Yani, gününü gün etmek, o günün tadını çıkartmak çünkü ertesi gün ne olacağı belli değildir.⁶³

Eysenck'e göre cezaya bir alternatif bulunması gerekmektedir. Zira ceza ile eylem arasında geçen zaman nedeniyle ve ceza verilmemesi olasılığı da bulunmaması nedeniyle ceza etkin olamayacaktır. Bunun yerini "vicdan" almalıdır. Eysenck, "vicdan"ın oluşma sürecini şartlı refleks ile açıklanmaktadır: "Çocuk büyürken bazı eylemlerin nahoş, kendi arzularına aykırı olduğunu görecektir. Örneğin, temiz olmayı öğrenecektir, istediği her yerde tuvalet yapamayacak, cinsel ve saldırgan dürtülerini kontrol altında tutacaktır. Hoşlanmadığı hareketleri yapan diğer çocukları dövmeyecek, kendisine ait olmayan şeyleri almayacaktır her toplumda bu gibi pek çok eylem yasaklanmıştır ve bunları yapanlar yaramaz, kötü ve ahlaksız olarak nitelendirilir. Bunları yapmak her ne kadar kişilerce çok istense, onlara haz verse de yapılmayacaktır. Bunu sağlamak gecikmiş cezalandırma yöntemiyle olamaz, çünkü bu tür eylemlerin derhal sağlayacağı haz, derhal uygulanacak, hazdan daha fazla bir ceza ile engellenebilir. Burada uygulanan cezanın eyleme zaman açısından mümkün olduğu kadar yakın olması önemlidir. Çocuklukta anne-babanın veya öğretmenin bu tür cezaları ve cezanın doğru zamanda uygulaması mümkündür; örneğin, yanlış hareket yapan çocuğa hemen vurulur veya yapmaması söylenir, azarlanır, odadan çıkartılır ya da kendisine bir ceza uygulanır. Bu tür cezaların, tepkilerin tekrarı çocukta şartlı tepki haline gelir. Yani çocuk yaptığı zaman cezalandırıldığı bir eylemi tekrar yapacak olursa iki seçenek karşısında kalacaktır: Hoşlandığı amaca ulaşacak hoşlanmadığı bir ceza bunu hemen takip edecektir. Bu da eylemi yapmaktan kaçınmasına yol açacaktır. Şartlanma süreci etkin şekilde uygulanınca da yapılan seçim eylemden kaçınma yönünde olacaktır. Böylece çocuğun kendi içinde adeta onun atavistik dürtülerini kontrol eden bir "polis" gücü oluşmuş olacaktır. Bu polis gücü, devletin polis gücünden hem daha etkilidir hem de hep çocuğun yanında olacaktır.⁶⁴

---

⁶³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁶⁴ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

Sınırlama teorisi (containment theory)

Walter Reckless'e göre Amerika'daki yüksek suçluluk oranının nedeni "sınırlamanın olmayışı"dır. Reckless Amerikalı sosyologların üzerinde durduğu eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik gibi kriminojen koşulları reddetmekte, suç ancak sınırlamaların önleyebileceğini belirtmektedir. Sınırlamalar iç ve dış olmak üzere iki çeşittir. Dış sınırlamalar, grup içinde egemen, baskın olan normlara uygun davranma konusundaki sosyal baskıdır. Dış sınırlama soyutlanmış, homojen primer toplumlarda güçlüdür, örneğin ilkel kabilelerde, dinsel topluluklarda ve tarım ile uğraşan kırsal yörelerde böyledir. Ancak göç etmiş, homojenliğini kaybedip heterojen hale gelmiş, kültür çatışması olan toplumlarda dış sınırlamanın azaldığı ya da hiç olmadığı görülmektedir. İç sınırlamalar ise, psikologların "süper-ego" adını verdikleri kavramlardır. Dış sınırlamaları zayıf olduğu zaman iç sınırlamaları güçlüyse, suç işlenmez. En iyi iç sınırlama, insanın kendisini olumlu bir şekilde nitelendirmesidir yani olumlu bir benlik algısına sahip olmasıdır. Diğer iç sınırlandırmalar ise, güçlü ego, sorumluluk duygusunun yüksek olması, belirli bir amaca yönelebilmek yeteneği, çelişkilere karşı direnme gücü v.s. olarak belirtilebilir.⁶⁵

Kohlberg'in gelişim aşaması teorisi.

Lawrence Kohlberg ahlaki gelişim ve olgunlaşmanın altı aşamada gerçekleştiği hipotezini ortaya atmıştır. Çocuğun bir aşamadan diğerine geçmesi bazı sosyal deneyimlerle hızlandırılabilirse de bu aşamalar farklı kültürlerde dahi değişmez nitelik gösterirler. İlk iki aşamada (İtaat-Ceza eğilimi, Saf Çıkarıcı Eğilim) yapılan eylemler ortaya çıkan sonuçları ile değerlendirilir. "İyilik" ödüller ve kişisel doyumla sonuçlanır. "Kötülük" ise ceza ve kişisel doyumun olmaması ile sonuçlanır. İkinci iki aşamada (İyi Çocuk Eğilimi, Yasa ve Düzen Eğilimi) ise toplumsal standartlar ve hukuk kurallarına uyum sağlanır. Sosyal düzenin korunması gerektiği öğrenilir. Son iki aşamada (Toplumsal Sözleşme Dönemi, Evrensel Ahlak İlkeleri Dönemi) ise mantık değerlendirmesi yapılır: Düzenin değeri, kişisel ilkeler, ahlak ve adalet standartları bu dönemde oluşur. Bu aşamalar evrensel nitelikte olmakla birlikte, sosyal etkileşimin ve anne-babanın uyguladıkları yöntemlerin bazı farklı sonuçlara yol açabileceğini Kohlberg de kabul etmektedir. Kohlberg bu aşamaların ölçümlenebilmesi için bir cetvel

⁶⁵ Sokullu-Akıncı. age . www.kriminoloji.com. 2002

geliştirmiştir. Bu bazı testlerden oluşmaktadır. Testlerde bazı kişilere bazı açmazlar sunulmakta ve kişi iki seçenektan birini seçmektedir. Örneğin karısının hayatını kurtarmak için gerekli olan ilacı almaya yetecek parası olmayan bir koca bu ilacı çalmalıdır, çalmamalıdır?

Bu testler mahkûmlar arasında ve suç bölgesinde yaşayanlara uygulanmıştır. Suçlular daha alt gelişim aşamalarında kalmışlardır. Fakat biri dışında hiçbir denek üçüncü gelişim aşamasını geçememiştir.⁶⁶ Piaget'ın zihinsel gelişim aşaması ile karşılaştırıldığında ilk üç gelişim aşaması daha çok somut işlemler dönemine denk gelmektedir. Bu tip bireylerin soyut düşünebilme becerisi geliştirememiş olmaları onların bu döneme saplanıp kalmasına neden olmuş olabilir. Kohlberg'in İlk iki aşaması itaat ve ceza eğilimi ile saf çıkarıcı eğilimdir. Bu dönemlerdeki bireylerin davranışın niyetine değil, daha çok sonucuna dikkat ettiklerini belirten Kohlberg, bu dönemdeki bireylerin 'otorite varsa yasak olan davranış yapılmaz, yoksa yasak olan davranış yapılabilir' zihniyetine sahip olduklarını belirterek geri kalmış ülkelerin bireylerinin genelde bu ahlaki gelişim evresinde olduklarını belirtmektedir. Saf çıkarıcı eğilimde de birey kendisini merkeze alır ve ilişkilerini bu bakış açısından değerlendirir. Kendisi için iyi olanı almak için vermeyi de öğrenmeye başlar. Zihinsel açıdan somut işlemler döneminde olan bireylerin bu dönemlerde kendilerinin çıkarlarını da ön plana almaları onları suça yönlendiren bir etken olarak kabul edilebilir. Evrensel ahlak ilkeleri olan son aşamaya geçen bireylerin soyut düşünebilme becerileri geliştirmiş olmaları onları suçtan uzak tutan belirgin özelliklerde biri olduğu kabul edilebilir ancak bu yeterli bir şart değildir. Soyut düşünebilmenin yanında, Dewey'in belirttiği bireylerin iyi ahlaklı olması için iyi bir eğitim verilmesi gerektiğidir. Bu eğitim hem bireyin soyut düşünebilme becerisini geliştirecek hem de davranışının kabul görmesi için birey nasıl davranacağını öğrenecektir. Bu tip bireylerin gelişim süreçleri içinde aile veya arkadaş grubu içinde ezildikleri ve ezilmiş olmanın ortaya çıkardığı güce tapma ve güçsüzü ezme düşüncesi, bireylerde toplumu suçlu görmelerine ve davranışlarını sanki toplumun kabul etmediği bir yöne kaydırmalarına neden olmaktadır. Gelişim psikologları bu tip davranış sergileyen bireylerin negatif kimliğe sahip olduklarını belirtmektedirler. Bunun için birey yetiştirmede öğretmenlere büyük işler düşmektedir. Çocuk öğretmen

---

⁶⁶ Sokullu-Akinci. age. www.kriminoloji.com. 2002

karşısında güçsüz olarak kendini algılar, okul dönemlerinde çocuklara şiddet uygulanmamasının temel nedeni böyle bir kişilik yaratmama adına olmalıdır.

“Kırık Pencere” kuramı

Kontrol kuramı, polislik hakkındaki, yaygın olarak kırık pencereler kuramı diye bilinen etkili bir yaklaşımla bağlantılıdır. 20 yıl önce ileri sürülen bu kuram, düzensizlik görüntüsü ile gerçekleşen suç arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu öne sürmektedir. Eğer bir mahallede kırık olan tek bir pencere camı bile tamir edilmezse, bu potansiyel saldırganlara, ne polisin ne de mahalle sakinlerinin topluluğun düzenini korumakla ilgilendiği mesajını gönderecektir. Zaman içinde, bu kırık camın yanına, başka düzensizlik işaretleri de –grafiti, çöp, kırık dökme ve terkedilmiş araçlar – eklenecektir. Bölge yavaş yavaş gerçekleşen, “saygıdeğer” sakinlerin oradan taşınması ve yerlerini uyuşturucu satıcıları, evsizler ve hapishaneden şartlı salıverilenler gibi “sapkın” yeni sakinlere bırakması sonucunu veren bir bozulma sürecine girecektir⁶⁷.

b) Doğrudan doğruya öğrenme teorileri:

Aykırılıkların birleşmesi

Edwin Sutherland ile başlayan bu teori Nettler, Cohen, Homans tarafından en son Sutherland ve Cressey tarafından geliştirilmiştir. Sutherland’ın teorisine göre; suç öğrenilen bir davranıştır. Sutherland’a göre suçluluk ne kişisel özelliklerden, ne de sosyo- ekonomik durumlardan doğar; suç herhangi bir kültürde herhangi bir kişiyi etkileyecek öğrenme sürecinin sonucudur....Suçun öğrenilmesi, suçun öğrenilmesine dair teknikleri kapsamaktadır.⁶⁸

Çocuk suç tanımlarını ailesinden öğrenir. Annesi ona hırsızlığın yanlış olduğunu öğretir; fakat çocuk, parasının üstünün fazla verildiğini gören annesinin bunu iade etmediğini de fark eder. Aynı şekilde, bir iş adamı vergi kaçırma hukuku olarak görünürken, hırsızlığı hukuka aykırı olarak nitelendirir.

Sutherland dokuz önerme ileriye sürmektedir.

- Suçlu davranış öğrenilir,
- Suçlu davranış karşılıklı iletişim içinde öğrenilir,

⁶⁷ Giddens, A. Sosyolojiye Giriş. Çev. Cemal Güzel. Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005, s. 214

⁶⁸ Demirbaş. age. s. 134

- Suçlu davranış önce ilk ve yakın gruplar içinde öğrenilir,
- Suçlu davranışı öğrenme,
  - Bazen basit bazen ise karmaşık olan suç işleme tekniklerini öğrenme,
  - Saik, dürtü, rasyonalizasyon ve tutumların özel yönlerini de öğrenmeyi kapsar,
- Saik ve dürtülerin yönü kabul edilebilir veya edilemez nitelikteki yasal tanımlardan öğrenilir,
- Bir kişi uygun tanımlara kıyasla uygun olmayan tanımların çok fazla olması nedeniyle suç işler,
- Aykırılıkların birleşmesi, sıklığı, devam süresi, yoğunluğu ve öncelik sırası açısından farklılıklar gösterir,
- Suçlu davranışı öğrenme aynen diğer öğrenme mekanizmaları gibidir,
- Suçlu davranış genel gereksinimlerin ve değerlerin bir ifadesi olmakla beraber, bunlarla açıklanamaz, zira suçlu olmayan davranış da aynı gereksinimlerin ve değerlerin ifadesidir.⁶⁹

Sosyal damgalanma teorisi

Damgalanma teorisi Şikago Okulunun sembolik etkileşim görüşünden kaynaklanmaktadır. Gergo Herbert Mead ve Thomas tarafından Şikago Üniversitesinde başlayan bu yaklaşım pek çok yazarı etkilemiştir. Bunlardan en ünlüleri Becker, Lemert, Short ve Nye'dir. Becker'e göre sapma, kişilerin belirli davranışlarına toplumun koyduğu damgalarla yaratılır. Sapma bir eylemin niteliği değildir. Sapma bir fiile "suçlu"luğa ilişkin kural ve cezaların uygulanmasıdır. Suçlu ise bu şekilde damgalanmış (etiketlenmiş ve toplum dışına itilmiş) olan kişidir.⁷⁰

Becker sapmanın olaya bakanın gözünde olduğunu iddia etmektedir. Yani eylem aynı eylemdir; ancak bunun değerlendirilmesini yapan kişiye göre sapmadır ya da değildir. Gerçekten de aynı toplum içinde neyin doğru neyin yanlış olduğu konusundaki görüş ve değerlendirmeler farklıdır. Onaylanmayan davranışa sapma denilir ve bu onaylamama yasalarca yapılıyorsa ve ceza ile karşılanıyorsa sapma suçtur. Eylem kendisi sapıcı olmamakla beraber yasalar bu şekilde tanımladığı için sapma olarak

---

⁶⁹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁷⁰ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

görülmektedir. Yani davranışın kendisi sapma değildir, sapmayı oluşturan davranışa karşı oluşan tepkidir. Yani eylemi sapma diye “seyirciler” adlandırır. Sorun Becker’in “toplum dışı” (outsiders) olarak adlandırdığı sapıcı davranışta bulunanların nasıl seçilip damgalandığıdır. Bu iki şekilde oluşur:

-Damga, damgalayan “seyirciler”in dikkatini çeker, bireyi devamlı izlerler ve damgalamaya devam ederler, veya

-Birey damgayı benimser kendisini sapıcı olarak görür ve sapıcı davranışları sürdürür (Kendisini suçlu olarak algılar ve bu durumun bireyin kendi gözünde meşrulaşmasıyla da davranış kalıcı hale gelir, suçluluk bireyin benliğinin bir parçası haline gelir).

Her iki durumda da suçluluk artar ve itiyadi suçlular oluşur.⁷¹

Damgalanma sürecinin ikinci türüne Lemert “ikincil sapma” adını vermektedir ve ikincil sapmaya giden yolu Lemert şöyle tanımlamaktadır: “1) ilk sapma; 2)toplumsal yaptırımlar; 3) yine ilk sapma; 4) daha kuvvetli yaptırım ve dışlamalar; 5) tekrar sapma ve yaptırım uygulayanlara karşı düşmanlık duyguları; 6) toplumun sapıcı kişiyi damgalaması; 7) sapıcı davranışın daha yoğunlaşması ve güçlenmesi; 8) sapıcı sosyal statünün benimsenmesi ve bu role uyum sağlama çabaları.”⁷²

Kısacası ikincil sapma çeşitli kereler gidip döndükten sonra damgalanmış kişinin bu kimliği benimsemesi ile sonuçlanmaktadır. Sapmanın bu türü damgalanma süreci ile ortaya çıkmaktadır.

Bu görüşe göre, belirli tip kişiler, diğerlerine kıyasla daha sık damgalanırlar: Örneğin düşük gelir sınıfından gençler, azınlık grupları. Bu, kişilerin toplumdaki rollerine ilişkin bir teoridir. İnsanlara verilen roller onların ne şekilde davranmaları gerektiğini belirtir. Toplumsal beklentiler nedeniyle, kişiler bu rollere uygun davranmak zorundadırlar. Bireyler kendilerine uygun görülmüş klişe tiplere uyum sağlarlar.

Yapılan araştırmalar bir ceza mahkemesinde mahkûmiyetin niteliksiz işçilerin iş bulma olanaklarını önemli ölçüde kısıtladığını göstermektedir. Zira bu kişiler damgalanmakta, toplumdaki statüleri düşmektedir.

Bu tür bir mahkûmiyetin yedi tür damgalama etkisi bulunmaktadır:

-Şüphe altında olma: Suçlu daha sonra işlenen suçlardan dolayı zan altında olacaktır. Özellikle ilk işlediği suça benzerlik gösteriyorsa,

⁷¹ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁷² Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

- İş bulma zorlukları: Hükümlülerin iş bulması ve bu işi devam ettirmeleri güçtür.
- Toplum dışına itilme: Hükümlü, arkadaşlarının hatta ailesinin desteğini, yakınlığını kaybeder.
- Kendisini kabul edecek bir çevre edinmeye çalışır, bu da diğer hükümlülerden oluşmaktadır ve tekrar suç işlemesine yol açacaktır.
- Kendine olan saygı ve güvenin yitirilmesi: Hükümlü, doğasında suçluluk olduğuna inanır ve bu şekilde devam etmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünür.
- Damgalanmaya tepki: Suçlu damganın haksız olduğunu ve bunu hem kendisine hem diğer insanlara kanıtlayabilmek için herkesten daha özenli davranır.
- Damgalayanlara tepki: Suçlu damgadan çok kendisini damgalayanları ya da kendisini damgaladıklarını düşündüğü kişileri dolayısı ile toplumun değerlerini reddeder ve bazen de kendisini düzendeki bozuklukları ortaya çıkarmaya adar.
- Kutsal konuma gelme: Bazı özel durumlarda mahkûmiyet bazı kişilerce ahlaken yanlış olarak nitelendirilir ve hükümlü toplumsal destekle karşılaşır.⁷³

Benlik Nedir

Benlik; ‘kişinin kendini başka herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi, bunun bilincinde olması ve bu şekilde bilincinde olunan tümel varlık’.⁷⁴

Şerif, ego ile benliği aynı kavram olarak kullanmakta ve şöyle tanımlamaktadır; bireyin psikolojik yapısında birbiriyle ilişkili tutumlarından meydana gelen gelişimsel bir oluşumdur (bir alt sistemdir): bu tutumlar, kişinin kendi vücuduyla, nesnelere, aileyle, kişilerle, gruplarla, sosyal değerlerle ve kurumlarla ilişkili olarak edindiği ve somut durumlarda kişinin bunlarla ilişkisini tanımlayan ve düzenleyen tutumlardır.

⁷³ Sokullu-Akıncı. age. www.kriminoloji.com. 2002

⁷⁴ Budak, S. (2005) Psikoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara. s.123

Benlik İmgesi (Kavramı, Algısı): “Bireyin kendisi, fiziki ve sosyal çevresi ile etkileşimleri sonucu sahip olduğu kendine ait duygu, değer ve kavramlar sistemidir”.⁷⁵

Şerif, egoyu (benlik), insanın en ayırt edici psikolojik oluşumu olarak kabul etmektedir. Murphy kişilikte benlik imgesinin önemini şöyle belirtmektedir: ‘ Gerçekten de benlik imgesi, algısal kalıp yargılar kadar güçlüdür; bireyin bir deniz yolculuğunda kullandığı harita gibidir. Bu harita kaybolursa, kişi yalnız iyi havalarda gelişigüzel seyahatler yapabilir; her fırtına çıktığında gemi çaresiz bir şekilde sürüklenir’.⁷⁶

“Benlik algısı, kişinin kendi hakkında neye inandığı ve ne bildiğine dayanır. Kişinin kendi hakkındaki belirli görüşleri, yetenek ve sınırlılıkları, ilgi ve ilgisizlikleri ile hakim davranış biçimlerine ilişkin yorumudur. Bu yorum şu andaki görüşlerinin yanında gelecekle ilgili umut ve beklentileri de içerir”.⁷⁷

Olumlu Benlik Kavramı: “Bireyin kendi varlığı ile ilgili sahip olduğu olumlu duygu, düşünce ve inançlarını anlatır; ‘Ben iyiyim ve yaşam içindeki stresleri yenebilecek yetenek ve gücüm olduğuna inanıyorum. Önemli amaçlarım var. Bu amaçlarıma ulaşmada engellerle karşılaşacağımı bilmekle birlikte, onları yeneceğime eminim. Kendime saygı duyuyorum ve diğer insanların da beni seveceklerini ve saygı duyacaklarını ümit ediyorum. Eğer beni sevmez ve saygı duymazlarsa bu benim kendimden hoşnut olmamı ve kendime saygı duymamı etkilemeyecektir.’”⁷⁸

Olumsuz Benlik Kavramı (Değerlilik Duygusu Düşük): “Bireyin kendi varlığı ile ilgili sahip olduğu olumsuz duygu ve düşünce ve inançlarını anlatır; ‘Hiç iyi değilim. Hayatta karşılaşılabileceğim stresli durumları yenebilmek için gerekli temel yeteneklerimden sık sık kuşkuya düşerim. Bu stresli durumları sezinlemek beni kaygılandırıyor. Güçlüklerle karşılaştığımda kaçınacağımı biliyorum. Geleceğimden de kaygılıyım çünkü istediğim bir şeyi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğimden emin değilim. Kısaca, geleceğe yönelik dilek, istek ve amaçlarım benim için bir hayal. Kendime saygı duyamıyorum. Başkalarından çekiniyorum. Çünkü başkaları tarafından sevilmeyeceğime, red edileceğime, küçük düşürüleceğime ve davranışlarımın

⁷⁵ Ersanlı, K. Benliğin Gelişim ve Görevleri. Samsun, 1990. s.2

⁷⁶ Şerif, M; Şerif, C. W. (1996) Sosyal Psikolojiye Giriş II. Sosyal Yayınlar, İstanbul. s.579

⁷⁷ Eisenberg, S.- Delaney, J. D. (1993) Psikolojik Danışma Süreci. Çev. Nihal Ören, Mehmet Takkaç. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. s.65

⁷⁸ Eisenberg; Delaney. age. s. 63

onaylanmayacağına inanıyorum. Kendimden hoşlanmamakla birliktleştirilmeyi de istemiyorum. Kendi kendime yapabileceğime inandığım şeyleri kendime ve başkalarına kanıtlamak için de olsa yapmak için sık sık denemeler yapıyorum. Ancak yine de bu konularda bile kendime güvenmede güçlük çekiyorum bütün çabalarım gerilimle ve öfkeyle sonuçlanıyor. Benim yaşam deneyimim kaygı, ümitsizlik, karışıklık ve öfke duyguları ile sınırlı.’’⁷⁹

Literatürde benlik ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Budak benliğin hem felsefede hem de psikolojide ağırlıklı bir yeri olduğunu belirterek benliğin felsefi yönelime bağlı olarak tanımının değiştiğini ancak ortak öğelerin; ‘kendi varlığının bilincinde olma ve iradi eylem yetisidir’ demektedir. En genel anlamda ise Budak benliği, kişinin kendini başka herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi, bunun bilincinde olması ve bu şekilde bilincinde olunan tümel varlık şeklinde tanımlanabileceğini belirtmiştir. Bu genel tanımların yanında daha öznel tanımların yapılabileceğini de belirten Budak benliği, bilinen, hatırlanan, hissedilen, gözlenen şeyden farklı olarak bilen, hatırlayan, acı çeken, arzulanan şey; her türlü öznel yaşantının altında yatan bütünleştirici ilke.⁸⁰

Freud’un, gerçeklik ilkesine göre hareket eden ve İd ile Süperego arasında uzlaşma sağlayarak kişiliğin bütünlüğünü koruyan kişilik bölümüne Ego demektedir.. ‘‘Freud’un kişilik kuramına göre kişilik üç yapıdan meydana gelmiştir. Bu yapılar İd (ilkel Benlik), Ego (benlik) ve Süperego(üst benlik)’ dur. Ruhsal yönden sağlıklı olan bir kişide bu yapılar uyum içinde çalışır. Bu yapılar arasında oluşabilecek bir uyumsuzluk kişide çeşitli kaygılara neden olur. Bu kaygılar nevrotik, moral ve gerçek kaygı olmak üzere üçe ayrılır. Nevrotik kaygı İd’e dayalıdır ve bastırılan cinsellik ve saldırganlık gibi dürtülerin denetiminin sağlanamayacağı korkusuyla ortaya çıkar. Moral Kaygı, kişinin toplumsal ahlak yönü olan Süperegoya dayalıdır ve Süperegonun kişiyi cezalandırma ihtimalinin olacağı durumlarda yaşanır. Gerçek kaygı ise gerçek bir tehlikeyle karşılaşıldığında yaşanan korkudur. Freud kişilikte oluşabilecek bir çatışmanın yarattığı kaygıyı yenmek için bireyin savunma mekanizmalarına başvurduğunu, savunma mekanizmalarının bireyi çatışmadan kaynaklanan kaygıdan

---

⁷⁹ Eisenberg,; Delaney. age. s. 63

⁸⁰ Budak. age. s. 123

uzaklaştırarak çatışmayı çözebilmek için benliğe (ego) zaman kazandırdığını belirtmektedir’’.⁸¹

Benlik ile ilgili en önemli tanımlamalar Hümanistik Psikoloji akımının temsilcileri olan Carl Rogers ve Abraham Maslov tarafından yapılmıştır. ‘Rogers’a göre Benlik; fenomenal algı alanında ‘bana ait’ diyebileceğimiz yaşantılar bütünüdür. Fenomenal algı alanı, Combs ve Snygg’e göre; davranış anında bir kimsenin çevresinde bulunan onun tarafından yaşandığı, hissedildiği şekliyle her şeydir. Buna o kişinin kendisi de dâhildir. Bu, kişinin farkında olduğu, kişisel ve bireye özgü bir çevredir. Bu algı alanı o kişinin tüm davranışlarından sorumludur. Yani bütün davranışlar organizmanın davranış anındaki algı alanı tarafından belirlenir. Combs ve Snygg’e göre Benlik; kişinin kendisini nasıl hissettiğidir. Duyulan, yaşanan, hissedilen şeyler benliği oluşturur’.⁸²

Benlik doğuştan getirilen özelliklerden oluşurken, bireyin yaşantıları sonucu oluşturduğu kendine ait kavramlar bütününe ise ‘benlik kavramı’ denir. ‘‘Rogers’a göre benlik kavramı daha çok başkalarının onun hakkındaki görüşlerini yansıtır. İnsan kendini değerlendirirken çevreden edindiği normları kullanır. Bir kimsenin doğrudan edindiği yarı ilkel, basit, öznel yaşantılar birleşerek onun özüne(benlik) ilişkin algılarını, özüne ilişkin algıları kendisi hakkında başkalarının yargıları ile birleşerek özüne ilişkin kavramlarını (tasarımlarını) oluşturur. Ancak bir kimse benlik kavramını, başkalarını gözleyerek ve özellikle başkalarının kendisi hakkındaki yargılarını değerlendirerek eriştiği normlara göre ifade eder. Böylece ‘ben uzun boyluyum’ diyen bir kimse boy değişkeni yönünden kendini diğer insanlarla karşılaştırıp bir yere yerleştirmiş olmaktadır’’.⁸³

Yine Combs fenomenal alanın bireyin davranışlarını belirleyen en önemli öge olduğunu, fenomenal alanın bir bölümü olan benliğin de bireyin algı ve tepkilerini belirleyen en önemli öge olduğunu ve benlik kavramının oluştuktan sonra artık ona uygun olanların algılandığını ifade etmektedir.⁸⁴

Purkey benlik kavramını, ‘bir bireyin kendisi hakkında sahip olduğu inançların karmaşık ve dinamik bir sistemi’ olarak tanımlamaktadır. Horrocks benlik kavramını,

---

⁸¹ Kuzgun, Y. Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Nobel Yayınları, Ankara, 2008, s. 154

⁸² Kuzgun; age.s. 134

⁸³ Kuzgun; age.s. 135

⁸⁴ Kuzgun; age.s. 135

bir bireyin 'kendi kendine varsaydığı kimliği' olarak tanımlamaktadır. Gander ve Gardner ise Benlik Kavramını, 'bir bireyin, değerlerden ve davranışlardan ibaret kendine ilişkin görüşü' olarak tanımlamaktadırlar.⁸⁵

Burns benliğin, özellikle önemli kabul edilen kişiliğin birey üzerindeki etkilerinin sonucu olarak oluştuğunu vurgulamaktadır. Burns, üç ayrı benlikten söz etmektedir. Bunlar: (1) Bilinen Benlik: Bireyin kendi yetenekleri, statüsü ve rolü ile ilgili algılarıdır. (2) Sosyal Benlik: Bireyin kendisini başkalarının gördüğü ve değerlendirdiği ile ilgili inançlarıdır. (3) İdeal Benlik: Bireyin olmak istediği ya da olmayı umduğu kişidir. Bunların her biri de fiziksel, sosyal, akademik ve duygusal olmak üzere dört boyutludur.⁸⁶ Horney'e göre; gerçek benlik, mutluluğa yönelik bireysel gelişmenin, sağlığın ve başkalarına duyulan gerçek sevginin kaynağıdır. İdeal Benlik ise, olumsuz değerlendirmelerle zarar görmüş gerçek benliktir ve mükemmel olmaya çabalamaktadır.⁸⁷

Varoluşçulara göre ise, insanı var eden onun benliğidir. Her bir küçük 'ben', varoluşumuzun küçük bir parçasını var eder. Ben'in değerlendirmesini olumlu ve olumsuz yaptığımızda önümüzde çözülme olasılığı olan bir sorun karşısında etkisiz ve yetersiz kalabiliriz. Belirli bir davranışımıza veya performansımıza dayalı olarak, kendimizi aşağılıyor veya yüceltiyorsak; o zaman, kendimize odaklanmış olacağız. Ben değerlendirmelerimiz, bizi ister istemez benimize karşı aşırı duyarlı hale getirecektir. Bu duyarlılığın bize ödeteceği önemli bir bedel de olacaktır. Zamanla tek ilgi alanımız kendimiz ve değerimiz olacaktır. Karşımızdaki kişi davranışlarını kendisi için değil, başkaları için davranan, bizim ona verdiğimiz değerlere göre yöneteceğinden, kendisi için değil, başkaları için davranan bir kişi haline gelebilir. Kendisini tanıma fırsatı elde edemediği için, kendi istek ve amaçlarına yabancılaşan ve hatta ondan korkan bir kişi haline gelirse, bu da hem kişisel hem de sosyal gelişimini durdurabilir.⁸⁸

Garder ve Gardner benlik kavramının bir sefer de gelişmediğini, ergenlikte ve ilk yetişkinlikte dinamik ve yaşam boyu süren bir süreçte geliştiğini, kişinin kendi duygularından ve düşüncelerinden iç diyalogla ortaya çıktığını ifade etmektedirler. Benlik kavramı disiplin ve sevgi aracılığıyla ana babadan, uygun davranışı gösterme

---

⁸⁵ Gander, J.M.- Gardner, M. H. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Çev. Bekir Onur. İmge Kitapevi, Ankara, 2007, s.492

⁸⁶ Ersanlı. age. s.3

⁸⁷ Ersanlı: age. s. 3

⁸⁸ Ersanlı: age. s. 3

baskısıyla arkadaşlarından, başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından vb. birçok olaydan etkilenir. Buna karşılık, ruh ve beden sağlığını, başkalarıyla ilişkileri, akademik başarıları ve meslek seçimini etkileyebilir. Gelişim normal sınırları içinde geçirilirse kapsamlı bir benlik kavramı oluşur. Aksi takdirde, sonuç uyumsuzluk ve benlik kavramını uyuşturucu ya da terapiyle değiştirme girişimleri olabilir.⁸⁹

Benlik, insanın kim olduğuna ve ne olacağına ilişkin durulmuş algısı, inancı; kendine uygun bulduğu kimlik; kendine biçtiği eğerdir.(Berelson ve Stienner, 1964). “Benlik, insanın benliğine ilişkin kavramlarıyla gelişir. Özellikle insanın, yeterlikleri, beden kavramı ve imgesi benliğini bulmaya yardım eder. Eğer insan yeteneklerinin ne olduğunu kestiremez ve yeterliliklerinin gücünü bilemez ise, kendinin kim olduğuna ve ne olacağına inancında; kendine uygun bulduğu kimliğin gerçekliğinde ve kendine biçtiği değer düzeyinde yanılığa düşebilir. Bu yanılığ, insanın başarılı olmasını ve gerçek benliğini bulmasını engelleyerek özbenimsemesini zayıflatır”.⁹⁰

Benlik kavramına en baskın etkenin Rosenberg, baba oğul ilişkisi olduğunu göstermiştir. Benlik kavramıyla ilgili boylamsal araştırmaları gözden geçiren Redmore ve Loevinger (1979) su sonuca varmışlardır : Ego düzeyinin ilk ergenlikten ileri ergenliğe kestirilebilir olduğu ve bu dönem boyunca kararlı biçimde artış gösterdiği görülmektedir. Lisenin sonuna ulaştığında değişimin düzeyi sabitleşmektedir⁹¹. Bu bilgiyi dayanak olarak kabul edersek Suça karışan ergenlerin ilk suç işlemesine müteakip geçirilecek olumlu yaşantılarla bireyin kendisini suçlu olarak görmesi engellenirse, suçlu olarak ta toplum tarafından etiketlenmezlerse bu ergenlerin geleceğin suçlusu olarak yetişmelerine engel olunabilir.

Benliğin gelişiminde kültürün etkisini araştıran Offer ve arkadaşları (1977) 13-19 yaşları arasındaki bireyler için kendi kişiliğini betimleme ölçeği olan Offer Benlik İmgesi soru kağıdını kullanarak, dört farklı toplumdaki 10 bin ergenin benlik imgesini incelediler. Yazarlar, Amerika’daki ergenlerin İrlanda’daki, Hindistan’daki, Avustralya’daki yaşlılarından daha mutlu, daha iyimser, daha doyumlu olduğunu bildirdiler. Amerikan ergenleri eğitimsel ve mesleki amaçları konusunda daha erken yaşta görüş sahibi ve temelde işe yönelimli idiler, yazgılarını kontrol etmede ve amaçlarını gerçekleştirmede kendilerine güveniyorlardı, cinsel ve saldırgan dürtülerini

---

⁸⁹ Gander, Gardiner; age s. 493

⁹⁰ Başaran, İ. E. Eğitim Psikolojisi. Gül Yayınevi, Ankara, 1996, s. 28

⁹¹ Gander, Gardiner; age. s. 493

serbest bırakmada daha özgürdüler. Amerika ve Avustralya erkek ve kadınları Hintli ve İrlandalı gençlerden daha olumlu benlik imgelerine sahiptiler. Yazarlar, ergenlerin benlik imgesinin olasılıkla, ‘ karakter yapısındaki ya da ruh sağlığındaki temel bir farklılıktan çok, kültürel değişkenlerin bir yansıması’ olduğu sonucuna varmaktadırlar.⁹²

Benlik kavramının ya da benlik saygısının gerçekleştirilmesinde cinsiyet farklılığı ile ilgili araştırmalarda ise Block kırk dört araştırmayı gözden geçirerek on bir araştırmada erkeklerin kadınlardan daha yüksek, yedisinde kadınların erkeklerden daha yüksek puan aldığını, yirmi ikisinde ise farklılık olmadığını bulmuştur. La Vole (1976) 120 lise ergeni ile yaptığı araştırmasında erkelerin kendilerine güven, kadınların güven ve değerlik duygusu gösterdiklerini buldu. Her iki cinsten zayıf benlik kavramına sahip ergenler bedensel kimliklerini reddetmeye ve kendilerini istenmeyen kişiler olarak görmeye eğilim gösterdiler. Yazarlara göre ‘ben kimim’ sorusunu yanıtlayan ergenler, beceriklilik ve güven duygusu, bütünleşmiş, psikolojik olarak uyumlu bir kişilik ve bedeni, kişiliği, ahlakı, toplumsal yararı hakkında olumlu algılar geliştiren ergenlerdi⁹³.

Bireyin sosyal uyumu sağlamasında benliğin şekillenmesini Balcıoğlu şu şekilde açıklamaktadır: ‘Uyum, bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ile içinde bulunduğu çevre ile arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bunu sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kişi bir yandan çok değişken olan çevresindeki nesnelere ilişkin kavramı inkişaf ettirirken, diğer yandan da kendisi ile ilgili kavramları geliştirir. Bilişsel-duygusal bir organizasyonu temsil eden kendilik kavramının şekillenmesinde yaşamın özellikle ilk yirmi yılının önemli rolü olduğu ileri sürülmektedir. Çocuğun kendine ilişkin algı, düşünce ve tutumlarının gelişmesinde ve şekillenmesinde kendi yetenek ve yeterliliklerine ilişkin değerlendirmeler yapmasında, bilişsel yapısı kadar sosyal hayat ve etkileşimlerinin rolü de büyüktür. Bu sebeple çocuğun yaşamı biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını temin etmek için fizikî ve sosyal çevreye uyum içinde geçer. Çocuğun biyopsikolojik gelişimi yanı sıra toplumdaki normlara, kültürel değerlere ilişkin beklentilerine bağlı biçimlenme de söz konusudur (Başeran F., 1973).’⁹⁴

Ergen suçluluğu: 18 yaşın altında bir kız veya erkek tarafından işlenmiş ve yasal bir suç olarak kabul edilen eylem ya da davranış’ anlamına gelir.(Barnhart ve

---

⁹² Gander, Gardiner; age. s. 494

⁹³ Gander, Gardiner; age. s. 494

⁹⁴ Balcıoğlu. age. s.49

Barnhart; 1976)⁹⁵. Gardner ve Gardiner suçlulukta sorumlu etkenler arasında evdeki ölüm(anne ya da babadan birinin), boşanma ya da evi terk etme, ana baba sevgisinin ve disiplinin derecesi gibi durumlar olduğunu belirtmektedirler. Ergenler arasında, özellikle de azınlık gruplarında, artan işsizlik oranının suçluluk tablosunun önemli bir etkeni olması olasılığı vardır. ‘Ahlstorm ve Havinghurst (1971) suçluluk ile düşmanlık, güvensizlik, reddetme duyguları, güdülenme eksikliği ve otoriteye meydan okumayı içeren kişilik örüntüleri arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür’.⁹⁶

Bowlby, karakterin şekillendiği (insan gelişiminin) ilk beş yıl içinde anneden ayrı kalmanın çocukta suçlu kişilik yapısının oluşumunda en büyük etken olacağını ileri sürer. Araştırmasında Bowlby, mala ilişkin suçlulardan oluşan deneklerin %40’ının ilk beş yıl içinde annelerinden ayrı kaldıklarını saptamıştır.⁹⁷

Köknel, gençlerde suçluluğun(juvenile delinquency) toplumsal bir sorun olduğunu, buna yol açan nedenler arasında ise davranış ve kişilik bozuklukları, bunlara bağlı cinsel kimlik bozukluğu, çocukluk ve gençlik çağında başlayan ruhsal bozukluklar ve hastalıklar yer alır⁹⁸ demektedir.

Yavuzer hükümlü gençler üzerinde yaptığı araştırmada, suçlu deneklerin %47,6 sının çeşitli nedenlerle anne ve babalarından ayrı kaldıkları, %22’sinin de parçalanmış ya da eksik ailelerden geldiklerini tespit etmiştir.⁹⁹ Ayrıca deneklerin %59.9’unun ortanca çocuk olması nedeniyle ailelerinden yeterli sevgi ve ilgi görememe olasılığı olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁰

Yavuzer özellikle ergenlerin 14 yaş civarında antisosyal davranışlar göstermeye başladıklarını, Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü’nce yapılan bir araştırmada, toplam 1000 yetişkin suçludan 170’nin 11-15 yaşları arasında, 211’inin 16-18 yaşları arasında ilk suçlarını işlemiş oldukları saptanmıştır. Yavuzer araştırmasında suçlu grup deneklerin ilk hüküm giydikleri yaşları aşağıdaki tabloda göstermiştir.

---

⁹⁵ Gander, Gardiner; age. s. 506

⁹⁶ Gander, Gardiner; age. s. 506

⁹⁷ Yavuzer;age.108

⁹⁸ Köknel. age. s.356

⁹⁹ Yavuzer;age.s.108

¹⁰⁰ Yavuzer;age. s.142

Tablo 1: İlk Hüküm Giyilen Yaşlar

Yaşlar		10	11	12	13	14	15	16	17	18
Tüm Suçlular N:214	N	2	3	6	21	72	51	44	14	1
	%	1%	%1.4	%2.8	%9.8	%33.8	%23.8	%20.6	%6.5	%0.5

Kaynak: H. Yavuzer,; Çocuk ve Suç; Ağustos 2006.s.114

Tabloda görüldüğü gibi ilk suçlar en çok 14, 15 ve 16 yaşlarında işlenmekte ve bundan sonra benlikte bireyler kendilerini suçlu olarak tasarımladıklarından sonra suçluluk kişiliğın bir parçası haline gelmekte ve suçluluk kalıcı olmaktadır.

14-15-16 yaşları ergenler için büyüme atılımının gerçekleşmesinden hemen sonraki uyum dönemidir. Bu dönemde ergen asi davranışlar gösterebilmekte, anne babanın isteğı ve hatta kendi isteğinin dışında davranışlar sergileyebilmektedir. Bunda zekânın da önemli bir işlevi vardır. Bu dönemdeki çocuklar cinsel kimlik ve bedensel kimlik karmaşası içinde bulunmaktadır. Ancak zihinsel olarak hala Piaget'ın ifade ettiğı gibi somut işlemler dönemindedirler. Somut işlemler döneminin özellikleri ergenin bu yaştaki problemlerini çözebilecek yeterliğe sahip değildir. Böylece ortaya çıkan uyumsuzluk ergenin soyut işlemler dönemine geçinceye kadar devam etmekte, olumlu bir kimlik edinme zamanı yani göreceli düşünmeye başladığı soyut işlemler dönemine geçtikten sonra bir kimliğe bağlanmakta ve yetişkin yaşamına geçmektedir. Ancak işlenen kabahatler bireyi yasalar önüne getirince birey etiketlenmekte ve bu etiketi kendisine kimlik olarak seçmektedir. Artık bireyin algı dünyası yani bireyin fenomenal alanı oluşmakta ve çevresindeki olayları bu bakış açısından değerlendirmektedir.

Suç ve Benlik arasındaki en önemli kuram Suçluluğun Anlaşılmasında kullanılan Yaftalama kuramı'dır. Bu kuramcılara göre sapkınlık (suç), bireylerin ya da grupların özellikleri kümesi olarak değil, sapkınlık ile sapkın olmayanlar arasındaki bir etkileşim süreci olarak görülmelidir. Onlara göre, sapkınlığın gerçek yapısını anlayabilmek için, neden kimi insanlara 'sapkın' yaftası yapıştırıldığının ortaya çıkarılması gerekmektedir.

“Yaftalamanın büyük bir bölümünü, yasa ile düzen güçlerini temsil eden ya da başkalarının geleneksel ahlakı üzerine tanımlamalar getirebilen insanlar gerçekleştirir. Sapkınlık kategorilerini tanımlayan yaftalar böylece, toplumdaki güç yapısını dile getirmektedir. Az çok, sapkınlığın kendilerine dayanılarak tanımlandığı kurallar,

varlıklılar tarafından yoksullar, erkekler tarafından kadınlar, yaşlılar tarafından gençler, etnik çoğunluk tarafından azınlıklar için düzenlenmişlerdir. Örneğin pek çok çocuk, başkalarının bahçelerine girer, meyve çalar ya da okuldan kaçar. Varlıklı bir semtte bunlar, ana babalar, öğretmenler ve polis tarafından aynı biçimde, masum çocuk oyunları diye görülebilir. Yoksul bölgelerde ise bunlar, çocuk yaştaki hırsızlık eğilimleri diye görülebilir. Bir kez çocuğun boynuna suça eğilimli yaftası asıldı mı, ona suçlu damgası vurulur; bu çocuğun, öğretmenleri ve ilerideki işverenleri tarafından da güvenilmez diye görülme olasılığı yüksektir. Her iki durumda da edimler aslında aynıdır. Ancak bu edimlere farklı anlamlar yüklenir.’’¹⁰¹

Howard Becker,a göre ‘sapkın davranış, insanların böyle yaftaladıkları davranıştır’. Becker’a göre bir insanın sapkın olarak yaftalanıp yaftalanmayacağını belirleyen temel etkenler kişinin giyimi, konuşma biçimi ya da geldiği bölge (ülke, yerleşim yeri) olabilir.¹⁰²

Becker 1960’ların başında, marihuana içenler üzerinde araştırmalar yapmıştır. Ona göre bir marihuana içicisi olmanın kişinin bir üst kültüre kabul edilmesinin, deneyimli içicilerle olan yakınlığına ve kişinin marihuana kullanmayanlara karşı tutumuna bağlı olduğunu buldu.¹⁰³

‘‘Yaftalama yalnızca başkalarının bireyi nasıl gördüğünü değil, aynı zamanda bireyin kendilik duygusunu da etkilemektedir. Edwin Lemert (1972), sapkınlığın bireyin kimliğiyle nasıl bir arada var olduğunu ya da bu kimlikte merkezi rol tutar hale nasıl geldiğini anlamak için gelişmiş bir model ortaya koydu. Lemert, düşündüğümüzün tersine, sapkınlığın oldukça yaygın olduğu ve insanların genellikle bundan sıyrılabileceğini ileri sürüyordu. Örneğin, trafik ihlalleri gibi kimi sapkın edimler, nadiren gün ışığına çıkmaktayken, işyerinde yapılan küçük ölçekli hırsızlık gibi sapkınlıklar genellikle göz ardı edilmektedir. Lemert başlangıçtaki sınırları aşma davranışına ‘birincil sapkınlıklar’ demektedir. Çoğu durumda bu edimler kişinin kendi kimliğine ‘marjinal’ durumdadır-sapkın davranışın olağanlaştırıldığı bir süreç. Ancak kimi durumlarda, olağanlaştırma gerçekleşmez ve kişi suçlu ya da kabahatli diye yaftalanır. Lemert, bireyin yaftayı kabullendiği ve kendisini sapkın olarak görmeye başladığı (sapkınlığı benliğin bir parçası olarak kabul etmesi, ‘ben sapkırım’ düşünce,

---

¹⁰¹ Giddens. age.s.209

¹⁰² Giddens. age. s.210

¹⁰³ Giddens. age. s.210

duygu ve inancı) durumları betimlemek için 'ikincil sapkınlık' terimini kullanmıştır. Bu tür durumlarda, yafta kişinin kimliği için merkezi bir yer tutar ve sapkın davranışın sürdürülmesi ya da yoğunlaştırılmasına yol açar'.¹⁰⁴

1-6.Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu

‘Denetimli serbestlik; hükmün ertelenmesi, suçluluk tespitine rağmen ceza tayin edilmemesi, ceza tayininin ertelenmesi veya Kıta Avrupası’nda uygulandığı şekliyle cezanın infazının ertelenmesi olarak ifade edilmiştir. Denetimli Serbestlik Kurumu, suça uygulanan yaptırım veya tedbirin ceza infaz kurumu dışında, yani toplumun içinde yerine getirilmesi ile ilgili bir kavramdır’.¹⁰⁵

Türkiye’de 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu 20.07.2005 yılında resmi gazetede yayınlanmıştır. ‘Denetimli serbestlik yasası ile suçluyu toplum içerisinde tutarak, ona bazı sorumluluklar ya da şartlar yüklemek suretiyle, topluma yeniden kazandırmayı amaç edinilmiştir’.¹⁰⁶

Bu yasanın uygulandığı haller

A- Kısa süreli (Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır.¹⁰⁷) hapis cezası

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar

Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;

a) Adli para cezasına,

b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine,

c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,

---

¹⁰⁴ Giddens. age. s. 209,210

¹⁰⁵ www.abchukuk.com/cezahukuku/denetimli-serbestlik.html

¹⁰⁶ "Denetimli Serbestlik Ve Sosyal Bir Varlık İnsan" başlıklı makalenin tüm hakları yazarı Yusuf Yağbasan'e aittir ve makale, yazarı tarafından Türk Hukuk Sitesi (<http://www.turkhukuksitesi.com>) kütüphanesinde yayınlanmıştır.

¹⁰⁷ 5237 Sayılı TCK. Madde 49. 2. fıkra

d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,

e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya,

Çevrilebilir.¹⁰⁸

B- 5237 sayılı Türk Ceza Yasasında suçu birden fazla işleyenler ve özel tehlikeli suçlular ile ilgili olarak; Madde 58 (1) Önceden işlenene suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır, demektir.¹⁰⁹ Bu maddenin 5. fıkrasında; Fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz, demektir. 18 yaşından küçüklere tekerrür hükümlerinin uygulanmıyor olması kısa süreli suç işleyen ergenlerin kriz dönemi olarak nitelendirilen ergenlik dönemini atlatması ve bu ergenlere yönelik sosyal damgalanmanın önüne geçilmesi bireyin sonraki dönemlerinde yaptıklarının farkına varmasını sağlamak için önemlidir. Bu süreçte (on sekiz yaşına kadar) bireyin kendilik algılaması içine suçluluk algısı girse bile geri dönüşüz olmayacaktır.

Denetimli serbestlik sadece kısa süreli ceza alanlarla ilgili değildir. Uzun süreli ceza alanlara yönelik uygulanacak denetimli serbestlik yasası ile ilgili maddeler tekerrür hükümleri ile ilgili TCK 58. maddesinde açıklanmıştır.

C- Cezası ertelenenlerle ilgili olarak

Hapis cezasının ertelenmesi

TCK- MADDE 51. – “(1) İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için kişinin;

¹⁰⁸ 5237 Sayılı TCK.Madde 50. 1. fıkra

¹⁰⁹ Tekerrür hükümleri ile ilgili maddeler için bkz. TCK. Madde 58. 1,2,3,4,5,6,7,8 ve 9.fıkralar

a) Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması,

b) Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması,

Gerekir.

(2) Cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir. Bu durumda, koşul gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi hâlinde, hâkim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhâl salıverilir.

(3) Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz.

(4) Denetim süresi içinde;

a) Bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesine,

b) Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,

c) Onsekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine,

Mahkemece karar verilebilir.

(5) Mahkeme, denetim süresi içinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir. Bu kişi, kötü alışkanlıklardan kurtulmasını ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya nezdinde çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

(6) Mahkeme, hükümlünün kişiliğini ve sosyal durumunu göz önünde bulundurarak, denetim süresinin herhangi bir yükümlülük belirlemeden veya uzman kişi görevlendirmeden geçirilmesine de karar verebilir.

(7) Hükümlünün denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülükler, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde; ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir.

(8) Denetim süresi yükümlülükler uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır, demektir.

5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile

1- Suç işleyenlere psikolojik yardım sağlanarak bireyi suça yönelten etkenlerin tespitinin yapılması ve bu etkenlerin ortadan kaldırılmasına,

2- Cezası infaz edilenlerin topluma daha kolay uyum sağlamasına

3- Suç işleyenlere meslek edinme zorunluluğunun konulması ile suçun kaynağında ekonomik durumun en az etkiye düşürülmesine,

4- Devletin küçük suçlardan dolayı yaptığı harcamanın en aza indirilmesine¹¹⁰

5- Özellikle 18 yaşından küçük olanlar ile ilk defa suç işleyenler için sosyal damgalanmanın etkisinin azaltılarak suçta tekerrürün ortaya çıkmasının engellenmesine,

5- Ailenin birey üzerindeki etkisinin artırılmasına

6- Şüpheli ve sanıklar açısından, tutuklama tedbirine seçenek olan adli kontrol uygulaması ile haksız tutuklamaların sebep olduğu insan haklar ihlallerinin ortadan kaldırılmasına’’¹¹¹ yarar sağlayacaktır.

Bu sistem sayesinde, koşullu salıverilen hükümlülerin toplum içerisinde denetimsiz ve gözetimsiz halde serbest bırakılması yerine, salıverilen kişilerin denetim altına alınması ve kendisine bir takım yükümlülükler yüklenerek sorumluluk bilinci içinde iyi bir hayat sürmesi, topluma uyumunun sağlanması, yeniden suç işleme riskinin önüne geçilerek toplumun korunması amaçlanmıştır’’¹¹².

¹¹⁰ www.abchukuk.com/cezahukuku/denetimli-serbestlik.html

¹¹¹ www.abchukuk.com/cezahukuku/denetimli-serbestlik.html

¹¹² ‘Denetimli Serbestlik Ve Sosyal Bir Varlık İnsan" başlıklı makalenin tüm hakları yazarı Yusuf Yağbasan'e aittir ve makale, yazarı tarafından Türk Hukuk Sitesi (<http://www.turkhukuk sitesi.com>) kütüphanesinde yayınlanmıştır

BÖLÜM II

2.Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanması, araştırmanın amacına uygun veri toplama aracı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışma olup, durum saptama, değerlendirme amacı ile yapılmıştır. Araştırma Diyarbakır'da değişik ortaöğretim okullarında eğitim ve öğretime devam eden kız ve erkek öğrencilerle, Diyarbakır E tipi kapalı cezaevinde tutuklu bulunan ve Diyarbakır Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezinde gözetimleri yapılan erkek ergenlerin benlik imgelerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesini yapmaya yöneliktir.

2.2. Evren ve Örneklem

Evren; Diyarbakır İlindeki çeşitli okullarda okuyan kız ve erkek ergenler ile Diyarbakır'da tutuklu bulunan ve denetimli serbestliğe tabi tutulan erkek ergenlerden oluşmaktadır. Örneklemi oluşturan denekler; kontrol grubu için, Diyarbakır Burhanettin Yıldız EML ve Vali Gökhan Aydın EML de okuyan 50 erkek ve Diyarbakır Sedef Betül kız öğrenci pansiyonunda kalan ve çeşitli okullarda okuyan 50 kız ergen öğrenci; deney grubu için ise Diyarbakır E tipi kapalı cezaevinde tutuklu bulunan ve Diyarbakır Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezinde takibi yapılan 50 erkek ergenden seçilmiştir. Araştırmaya katılan ergen sayısı 50 kız ve 100 erkek ergen olmak üzere toplam 150 kişidir.

2.3.Veriler ve Toplanması

Araştırmada amaca ulaşmak için literatür taranarak benlik imgesi ve benlik imgesini etkileyen etmenler ile suçu ve suçlu davranışları açıklamaya çalışan kuramlara değinilmiştir.

Araştırmanın değişkenleri belirlenerek Offer Benlik İmgesi Ölçeğinin alt ölçekleri ile karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir.

Deneklere envanterler Mayıs ve Haziran 2008'de uygulanmıştır. Diyarbakır E tipi kapalı cezaevinde grup olarak uygulanan envanter, Diyarbakır Denetimli Serbestlik

ve Yardım Merkezi'nde uygulamalar birebir yapılmıştır. Okullarda ise envanter grup olarak uygulanmıştır. Offer benlik imgesi ölçeğinin uygulanmasından önce araştırmaya katılan deneklere kişisel bilgi formu verilmiştir. Kişisel bilgi formunda öğrenim düzeyi, ana-baba eğitim düzeyi, bireyin yaşı, cinsiyeti, ailenin ekonomik gelirini algılaması gibi özellikler tespit edilmiştir.

2.4.Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

- 1- Kişisel bilgiler ve Offer Benlik İmgesi Ölçeğinin çözümü ve yorumlanması için Dicle Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi ile işbirliği yapılmıştır.
- 2- Offer Benlik İmgesi ölçeği Bana çok uygun (1), Bana uygun (2), Bana biraz uygun (3), Bana pek uygun değil (4), Bana çoğunlukla uygun değil (5), bana hiç uygun değil (6) şeklinde 1-6'ya kadar derecelendirilmiştir. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler yer almaktadır. Olumsuz ifadelerin puanları aynı yönde değerlendirme yapabilmek için tersine çevrildi. Bu çevirme olumsuz ifadelere verilen sayılar 7'den çıkarılarak yapıldı. Böylece tüm ifadeleri olumluymuş gibi değerlendirme imkânına ulaşıldı. Bundan sonra her bir deneğin olumlu benlik algısının hesaplanmasında ifadelere verdiği 1'e 3 puan, 2'ye 2 puan, 3' e 1 puan, olumsuz benlik imgesi puanının hesaplanması için ise ifadelere verdiği 4'e 1 puan, 5'e 2 puan ve 6'ya 3 puan verildi. Sonuçta grupların olumlu ve olumsuz benlik puanlarının ayrı ayrı ve aynı yönde değerlendirilmesi gerçekleştirilmiş oldu. Yani olumlu yüksek puan olumlu benlik algısını, olumsuz yüksek puan olumsuz benlik algısını ifade etmektedir.
- 3- Çalışmada 3 grup oluşturulmuştur. Bu gruplar 1-Suçta karışan erkek ergenler, 2- Suçta karışmayan erkek ergenler ve 3- Suçta karışmayan kız ergenler
- 4- Kişisel bilgilerin yüzde ve frekansları verilmiştir.
- 5- Aritmetik ortalama puanlar; Offer benlik imgesinin alt ölçeklerinde deneklerin gruplara göre almış oldukları puanların örneklem grubuna bölünmesi ile belirlenmiştir.

- 6- Değişkenlerin (eğitim düzeyi, yaş, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik gelirinin algılanması) gruplarla karşılaştırılmasında iki yönlü varyans analiz yöntemi kullanılmıştır.
- 7- Her 3 grup için hem olumlu benlik puanlarının karşılaştırılması hem de olumsuz benlik puanlarının karşılaştırılması yapılmıştır.
- 8- Grupların olumlu ve olumsuz benlik imgelerindeki farklılık ve benzerliklerin tespiti için, Offer benlik imgesi ölçeğindeki alt ölçeklerin karşılaştırılmasında ANOVA (one-way) ile birlikte Tukey HSD'i kullanılmıştır. (Farklılıkların hangi grup lehine olduğunu tespit etmek için).

2.5.Offer Benlik İmgesi Ölçeği (ÖBiÖ)

Tanıtım:

Ölçtüğü Nitelik: Ergenlerin 12 farklı alandaki uyumu

Ölçek Türü: Kendini değerlendirme türü bir ölçektir. Bireysel veya grup olarak uygulanabilir.

Kimlere Uygulanabileceği: 13–19 yaş ergenlere uygulanır.

Uygulama süresi: Zaman sınırlaması yoktur. Ölçek yaklaşık 45 dakikada doldurulabilir.

Kapsamı: 99 soruluk uluslararası formu geliştirilmiştir. Uluslararası formun, ergenlerin benlik imgesini beş boyutta (psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve baş etme) değerlendirdiği kabul edilmektedir. Ölçeğin 10 alt ölçekten oluştuğu ve bir alt ölçeğin (bireysel değerler), yeterli iç tutarlılığa ulaşamadığı bildirilmektedir. Şahin'in OSIQ'nun analizini yaptığı bir çalışmada, madde sayısının 50'ye indirilebileceği ve OSIQ-50 olarak kısa formunun oluşturabileceği savunulmaktadır. OSIQ-99 uluslararası formundaki alt ölçekler ve ilgili maddeler aşağıda verilmektedir.

1-Aile İlişkileri: Ergenin ailesine ilişkin duygularıyla ilgilidir. Bu alt ölçek aynı zamanda ergenin yaşadığı evin duygusal atmosferi hakkında da bilgi verir.

İlgili maddeler:2, 5, 9, 12, 15, 33, 37, 42, 46, 53, 55, 65, 67, 74, 79, 82, 86, 91

2-Dürtü Kontrolü: Bu gruptaki sorular, ergenin iç ve dış çevredeki baskılara karşı direnmede, egosunun ne ölçüde güçlü olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

İlgili maddeler: 4, 10, 22, 41, 51, 61, 96

3-Cinsel Tutumlar: Bu alt ölçekte ergenin cinsel konulardaki duyguları, tutumları ve davranışları ele alınmakta, karşı cinsle ilişkileri hakkında bilgi elde edilmektedir.

Maddeler: 6, 18, 58, 60, 71, 76, 90, 92, 95

4- Bireysel Değerler: Bu alt ölçekteki sorular, ergenin davranışlarında, kendini mi yoksa başkalarını mı merkez aldığı ile ilişkilidir. Ancak bu alt ölçeğin 99 soruluk uluslararası formda, iç tutarlılığı çok düşük bulunduğu için, bağımsız bir alt ölçek olarak ele alınmayacağı belirtilmektedir. Maddeler : 3, 27, 31, 49, 63, 93

5-Baş Etme Gücü: Bu alt ölçekte, ergenin çevreye ne kadar başarılı bir şekilde uyum sağladığı, kararlılığı ve özgüveni ele almaktadır. Maddeler: 11, 57, 80, 81, 84

6- Beden İmgesi: Ergenin kendi bedenine karşı olumlu veya olumsuz duygularını ele almaktadır. Maddeler: 17, 28, 39, 54, 62, 70, 73, 77

7-Duygusal Düzey: Ergenin ruhsal yapısı içindeki duygusal uyumunu ölçmektedir. Genel duygulanımların niteliğini ve duygulardaki değişimleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Maddeler: 7, 14, 21, 25, 36, 48, 50, 78, 99

8- Çevre uyumu: Ergenin kendi baş etme yeteneği hakkında ne hissettiği ile ilişkilidir. Bu alt ölçek, ego gücünün bir ölçüsü olarak da görülebilir.

Maddeler:16, 26, 32, 35, 38, 64, 69, 83, 85, 88 94

9- Meslek ve Eğitim Hedefleri: Bu alt ölçekteki sorular, ergenin bir mesleğe hazırlığını, gelecekle ilgili planlarını ve genel olarak çalışma ve iş konusundaki tutumlarını ölçmektedir. Maddeler: 24, 30, 40, 45, 52, 59, 89

10-Sosyal İlişkiler: Ergenin arkadaşlıklarının niteliği ve yaşıt gruplarıyla ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. Maddeler: 8, 34, 44, 47, 56, 66, 68, 87, 97

11-Ruh Sağlığı: Bu alt ölçek, açık psikopatoloji belirtilerinin olup olmadığını gösterir. Maddeler: 1, 13, 19, 20, 23, 29, 43, 72, 75, 98

Materyal: Soru formu(cevaplar soru formu üzerine işaretlenir)

Puanlanması: OSIQ-99'da ergenler, her maddeye kendilerini tanımlama derecesine göre 'çok iyi'den başlayarak 'hiç'e kadar giden 6 seçenektan birini işaretleyerek yanıt verirler. Ölçekte kullanılan her ifadenin, sürekli olarak tek yönde (olumlu veya olumsuz) cevaplandırılmasını önlemek, ergenin yanıt verirken daha iyi düşünmesini sağlamak amacıyla, maddelerin yarısı olumlu, yarısı olumsuz ifadeler biçiminde verilmektedir. Olumlu ifadelere 'bana hiç uygun değil' diyenlerle, olumsuz ifadelere 'bana çok uygun' diyenleri aynı yönde değerlendirebilmek amacıyla, olumsuz ifadelerin

seçeneklerine verilen cevapların analizi sırasında puanlar oluşturulurken, sayısal değerleri tersine çevrilmektedir.¹¹³ Tersine çevrimli (olumsuz ifade içeren) maddeler, her alt ölçeğe göre aşağıda verilmektedir.

Aile İlişkileri	: 5, 9,12, 15, 55, 65, 67, 74, 79, 82, 91
Dürtü Kontrolü	: 4, 10, 61
Cinsel Tutumlar	: 6, 60, 71, 76
Bireysel Değerler	: 27, 31,49
Baş etme Gücü	: 80, 84
Beden İmgesi	: 17, 54, 62, 70, 73
Duygusal Düzey	: 7, 14, 62, 70, 73
Çevre Uyumu	: 16, 35, 38, 83, 85, 88
Meslek ve Eğitim Hedefleri	: 30, 45, 89
Sosyal İlişkiler	: 8, 34, 44, 56, 66
Ruh Sağlığı	: 1, 13, 19, 23, 29, 43, 72

Yorumlanması: Offer Benlik İmgesi ölçeğinin yorumlanması farklı şekillerde yapılmakla birlikte editörlüğünü, Savaşır ve Şahin'in yaptığı 'Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme' (1997) adlı eserde ölçeğin 99 maddelik formunda gerekli tersine çevrimler yapıldıktan sonra, toplam puanın 50'in altında olması zayıf uyumu göstermektedir demektirler. Ancak Çıracılık eğitim Merkezi Öğrencileri ile orta Öğrenim Öğrencilerinin Ruhsal Durumları üzerine karşılaştırmalı bir çalışmada 'Ölçeğin 99 maddelik formunda gerekli tersine çevrilmeler yapıldıktan sonra toplam puanın 300'ün üstünde olması olumsuz bir benlik imgesine sahip olduğunu göstermektedir' demektir.¹¹⁴ Her iki kaynakta da ölçeğin alt ölçeklerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu çalışmada alt ölçekler üzerinden bir değerlendirme yapılacağından, alt ölçeklerdeki olumsuz ifadelerin tersine çevrilme işlemi¹¹⁵ yapıldıktan sonra, ölçekte yer alan her bir ifadeye şu şekilde bir puanlama yoluna gidilmiştir; deneklerin her bir ifadeye verdikleri bana çok uygun için 3 puan, bana uygun için 2 puan, bana biraz uygun için 1 puan verilerek

¹¹³ İbni sina tıp dergisi 6, 2001; Hocaoğlu; Kandil; Tanrıöver; Bilici. Çıracılık eğitim Merkezi Öğrencileri ile Orta Öğrenim Öğrencilerinin Ruhsal Durumları. s. 163

¹¹⁴ İbni Sina Tıp Dergisi; age. s. 163

¹¹⁵ 'Tersine çevrilme' işlemi; olumsuz ifadeleri olumlu ifadeymiş gibi değerlendirmek için yapılır.

olumlu benlik imgesi puanı, bana hiç uygun değil için 3 puan, bana çoğunlukla uygun değil için 2 puan, bana pek uygun değil için 1 puan verilerek olumsuz benlik imgesi puanı hesaplanmıştır. Daha sonra her üç grubun olumlu ve olumsuz benlik imgesi puanları ayrı ayrı toplanarak aritmetik ortalamaları alınmış ve bu ortalamalar üzerinden yapılan varyans analizi ile gruplar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu karşılaştırmaların yapılmasında SPSS15 (Statistical Package For Social Sciences) kullanılmıştır.¹¹⁶

Bu bölümde problem durumunda belirlenen amaçlara ulaşmak için; Offer benlik imgesi ölçeğinin alt ölçekleri gruplara göre ANOVA (anlamlılık düzeyini belirlemek) ile birlikte Tukey HSD (anlamlılığın hangi grup lehine olduğunu belirlemek) kullanılmıştır. Önce gruplar arasındaki ortalamalar karşılaştırılmış olup, ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ve varsa bu farklılığın hangi grup lehine gerçekleştiğinin tespiti için Tukey HSD kullanılmıştır.

---

¹¹⁶ Offer Benlik İmgesi Ölçeğinin özellikleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ergenlikte Benlik İmajı: Çalışan ve Öğrenci Ergenler Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Özbay, M.H., Şahin, N. ve diğerleri; 1991 Türk Psikiyatri Dergisi 2; (2).

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLANMASI

3.1. Kişisel Bilgiler

Araştırmaya katılan deneklere Offer Benlik İmgesi Ölçeğinin uygulanmasından önce deneklerin; cinsiyet, eğitim düzeyleri, anne –babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyini algılama durumlarını tespit için uygulanan anket sonucu araştırmada belirlenen değişkenlere göre frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 2
Gruplar*Eğitim Düzeyi Karşılaştırması

Gruplar		Eğitim Düzeyi					Toplam
		Okur Yazar Değil	Okur Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	
Suçta karışan erkek ergenler	N %	1 2,00	1 2,00	3 6,00	23 46,00	22 44,00	50 33,3
Suçta karışmayan erkek ergenler	N %	-	-	-	-	50 100	50 33,3
Suçta karışmayan kız ergenler	N %	-	-	-	-	50 100	50 33,3
Eğitim düzeyi içinde toplam	N %	1 0,7	1 0,7	2 2,00	46 15,30	82 81,30	150 100

Eğitim Düzeyi açısından değerlendirildiğinde Suçta karışan Erkek ergenlerin %2’si Okuryazar değil, %2’si İlkokul, %46’sı Ortaokul, %44’ü lisede mezunu veya liseden terk oldukları, Suçta karışmayan Ergenler (Erkek-Kız) ise %100 lisede okuyanlar oluşturmaktadır.¹¹⁷

117

HAZİRAN 2004 TARİHİ İTİBARIYLA CEZA İNFAZ KURUMLARINDAKİ HÜKÜMLÜ- HÜKMEN TUTUKLU VE TUTUKLULARIN ÖĞRENİM DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI							
Eğitim Durumları	Hükümlüler		Hükmen Tutuklular		Tutuklular		Genel Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
	Çocuk	Çocuk	Çocuk	Çocuk	Çocuk	Çocuk	
Eğitimsiz	22	0	18	1	203	3	247
Okur-Yazar	129	3	24	0	220	1	377
İlköğretim Devam	144	1	152	2	1047	16	1362
İlköğretim Mezunu	81	0	14	0	58	1	154
Lise Devamı	4	1	6	0	35	0	46
Toplam	380	5	214	3	1563	21	2186

Tabloda görüldüğü gibi Suçta karışan çocuklar (ergenlerin) ağırlıklı olarak ilköğretime devam eden çocuklardan oluşmaktadır. Eğitim seviyesi ilköğretim seviyesinden düştükçe ve yükseldikçe suç işlemede bir azalma görülmektedir.

Tablo 3
Gruplar *Yaş Karşılaştırması

Gruplar		Yaş								Toplam %
		13	14	15	16	17	18	19	20	
Suçta karışan erkek ergenler	N %	1 2,00	2 4,00	3 6,00	6 12,00	21 42,00	5 10,00	6 12,00	6 12,00	50 33,3
Suçta karışmayan erkek ergenler	N %	-	-	6 12,00	6 12,00	19 38,00	12 24,00	6 12,00	1 2,00	50 33,3
Suçta karışmayan Kız ergenler	N %	-	-	14 28,00	22 44,00	9 18,00	5 10,00	-	-	50 33,3
Yaş düzeyi içinde toplam	N %	1 0,70	2 1,30	23 15,30	34 22,70	49 32,70	22 14,70	12 8,00	7 4,70	150 100

Yaş düzeyine göre gruplar karşılaştırıldığında; suçta karışan ergenlerin %80'i 16-20 yaş arasında olduğu, suçta karışmayan ergenlerin ise %100'ü 16-20 yaş arasında bulunmaktadır.

Tablo 4
Gruplar *Anne Eğitim Düzeyi Karşılaştırması

Gruplar		Anne Eğitim Düzeyi					Toplam
		Okur Yazar Değil	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	
Suçta karışan erkek ergenler	N %	29 58,00	6 12,00	7 14,00	7 14,00	1 2,00	50 33,3
Suçta karışmayan erkek ergenler	N %	31 62,00	5 10,00	11 22,00	-	3 6,00	50 33,3
Suçta karışmayan kız ergenler	N %	33 66,00	9 18,00	6 12,00	1 2,00	1 2,00	50 33,3
Anne eğitim düzeyi içinde toplam	N %	93 62,00	20 13,30	24 16,00	8 5,30	5 3,30	150 100

Anne eğitim düzeyi açısından değerlendirdiğimizde suçta karışan ergenlerin %58'inin annelerinin okuryazar olmadığı, %12 sinin okuryazar olduğu, %14 ünün ilkokul, %14 ünün ortaokul, suçta karışmayan erkeklerin annelerinin %62'sinin okuryazar olmadıkları, %10'nun okuryazar, %22'sinin ilkokul ve %6'sının lise mezunu olduğu, suçta karışmayan kızların ise annelerinin %66'sının okuryazar olmadığı, %18 sinin okuryazar oldukları, %12 sinin ilkokul mezunu, %2'sinin ortaokul ve %2'sinin de lise mezunu oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 5
Gruplar*Baba Eğitim Düzeyi Karşılaştırması

Gruplar		Baba Eğitim Düzeyi							Toplam
		Okur Yazar Değil	Okur Yazar	İlk Okul	Orta Okul	Lise	Yüksek Okul	Üniversite	
Suçta karışan erkek ergenler	N %	15 30,00	11 22,00	14 28,00	6 12,00	4 8,00	-	-	50 33,3
Suçta karışmayan erkek ergenler	N %	10 20,00	7 14,00	18 36,00	5 10,00	8 16,00	1 2,00	1 2,00	50 33,3
Suçta karışmayan Kız Ergenler	N %	4 8,00	11 22,00	23 46,00	2 4,00	8 16,00	-	2 4,00	50 33,3
Anne eğitim düzeyi içinde toplam	N %	29 19,30	29 19,30	55 36,70	13 8,70	20 13,30	1 0,70	3 2,00	150 100

Baba eğitim düzeyleri açısından grupları karşılaştırdığımızda; suçta karışan erkek ergenlerin babalarının %30'unun okuryazar olmadığı, %28'inin İlkokul mezunu oldukları; suçta karışmayan erkek ergenlerin; %36' sının ilkokul, %20'sinin Okuryazar olmadığı, %16'sının lise mezunu oldukları; suçta karışmayan kızların ise %46'sının ilkokul, %22'sinin okuryazar, %16'sının lise mezunu oldukları tespit edilmiştir.

Suçta karışan ergenlerin %80'inin, suçta karışmayan erkek ergenlerin %70'inin, suçta karışmayan kız ergenlerin %74'nün babası ilkokul ve aşağı bir eğitim seviyesinde oldukları tablo 5' te görülmektedir. .

Grupların gerek anne eğitim düzeylerinin ve gerekse baba eğitim düzeylerinin homojen olması grupların benlik algısı açısından karşılaştırılmasında suçta karışan ergenlerin suçta karışmayan ergenlerden farklılığını tespit etmede katkı sağlayacaktır. Yani aynı şartlar altında olmalarına rağmen suçta karışmayan ergenler neden suç işlememektedirler, bunun benlik algısı açısından önemi var mı?

Köknel yaptığı araştırmada suçta karışan ergenlerin özelliklerinden şu şekilde bahsetmektedir: 'Suçta karışanların büyük çoğunluğunun öğrenim durumu ilkokul düzeyinde olup, bunu ortaokul ve meslek okulunu bitirmiş olanlar izlemektedir. Suçta karışanların % 43'ünün babaları, % 62'sinin anneleri okuryazar değildir'.¹¹⁸

¹¹⁸ Köknel. age. s. 356

Tablo 6
Gruplar * Ailenin Ekonomik Durumunu Algılama Düzeyi Karşılaştırması

Gruplar		Ekonomik Durum				Toplam
		Çok iyi	İyi	Orta	Az	
Suça karışan erkek ergenler	N	-	9	28	13	50
	%	-	18,00	56,00	26,00	33,3
Suça karışmayan erkek ergenler	N	1	15	21	13	50
	%	2,00	30,00	42,00	26,00	33,3
Suça karışmayan kız rrgenler	N	-	13	18	19	50
	%	-	26,00	36,00	38,00	33,3
Ailenin ekonomik durumunu algılama düzeyi içinde toplam %	N	1	37	67	45	150
	%	0,70	24,70	44,70	30,00	100

Köknel, yaptığı araştırmada ekonomik düzeyin önemli suç işleme nedenleri arasında yer aldığını belirterek suçluların yaklaşık beşte birinin ekonomik sıkıntı ve yoksulluk nedeniyle suç işlediklerini tespit etmiştir.¹¹⁹

Ancak araştırmamızda grupların ailenin ekonomik gelirlerini algılamaları açısından karşılaştırıldıklarında: Suça karışan erkek ergenler ile karışmayan erkek ergenler ailenin ekonomik gelirini daha çok **orta** düzeyde algılamakta, suça karışmayan kız ergenler daha çok **az ve orta** düzeyde algılamaktadırlar. Bu farklılık ile suçlu davranışın ortaya çıkmasında ekonomik gelirin az olarak algılanması araştırmaya göre bir neden olarak görülemeyeceği kabul edilebilir.

Demirbaş, ekonomik durumun suça etkisi ile ilgili şunları belirtmektedir: ‘Suçluların hiçbir şekilde sadece fakir sınıftan çıkmamasına rağmen, yoksulluk ve suçluluk arasında sıkı ilişkinin bulunduğu üzerinde genel mutabakat vardır. Yoksulluk çok nadir olarak bir suçun nedenidir; fakat birlikte ve her durumda farklı kuvvette suçun nedenlerini ortaya koyan gerekli koşulların bulunması halinde, suç genellikle çok sık meydana gelir’¹²⁰

Genel olarak değişkenler açısından grupların homojen bir yapıda olmaları Offer Benlik İmgesi alt ölçekleri düzeyindeki yapılacak karşılaştırmaların tutarlı olmasını sağlaması beklenmektedir.

¹¹⁹ Köknel. age. s. 356

¹²⁰ Demirbaş. age. s. 140

3.2. Grupların olumlu-olumsuz benlik algılarının alt ölçeklere göre karşılaştırılması

3.2.1.a. Grupların olumlu benlik algılarının aile ilişkileri alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Bu alt ölçekte ergenin ebeveynlerinin kendisine karşı tutumlarını algılamasını, ergenin ebeveynleri ile ilgili düşüncelerini, ebeveynlerinin ilişkilerini algılamasını, aile içindeki yerini algılamasını, ebeveynlerine olan duygusal uzaklığını ölçmektedir. Özetle Aile ilişkileri ergenin yaşadığı eve ilişkin duyguları hakkında ve aynı zamanda yaşanan evin duygusal atmosferi ile ilgili bilgiler verir.

Yavuzer, suça karışan deneklerin aile yapılarının; %88,8'nin ailesinde baba egemenliğinin görüldüğünü, %85,5 oranında da babanın sert ve otoriter olduğunu belirtmektedir.¹²¹

Glueck'lar, 500 suçlu ve suçlu olmayan grup üzerinde yaptıkları karşılaştırmalı çalışmada, suçlu grubun %60'nı, buna karşılık suçlu olmayan grubun % 34'nün parçalanmış aileden geldiklerini bulmuşlardır. Ayrıca aynı çalışma içinde yaşamlarının ilk beş yılında anne ve babadan ayrı kalma oranı, suçlu grupta %56, suçlu olmayan grupta da %47 şeklinde bulunmuştur.¹²²

Yörükoğlu, aile içi duygusal atmosferin suçlu bireyi nasıl etkilediğini şu şekilde açıklamaktadır: 'Her türlü suçlulukta aile içi sorunlar rol oynamakta, ancak toplu suça karışanlar ortak bir hınçla, kendilerini dışlayan toplumdan öç almaya yönelmektedirler. Kendilerini toplumun refahından pay alamayan, itilmiş, ezik üyeler olarak görmekte, toplumun değer yargılarına sırt çevirmekte, yabancılaşmaktadırlar. Bu nedenle olumsuz bir kimliği paylaşarak topluma baş kaldırmaktadırlar. Ancak yoksul mahallelerde davranış bozukluğu göstermeyen gençler de vardır. Bunları suça itilmekten koruyan etkenler ailede aranmalıdır. Aile yaşamı düzenli, aile bağları güçlü olan ve yeterli sevgi alan, denetim gören gençler suça yönelmemektedir. Aile sorunları varsa hiç kuşkusuz yoksul sınıflardan gelen gençlerin yoldan çıkması, çevrenin ayartıcı etkisi nedeniyle daha kolay olmaktadır. Böylece toplum ve aile etkenleri birbirini tamamlayıcı bir rol oynamaktadırlar.'¹²³

¹²¹ Yavuzer. age. s. 153

¹²² Yavuzer. age. s. 152

¹²³ Yörükoğlu, A. Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. Özgür Yayınları, İstanbul, 2001 s. 332

Olumsuz kimlik gösteren ergenlerin ailelerinin ergenlere karşı sabırlı olmaları, sözel ve davranışsal olarak onların kendileri açısından değerli olduklarını sürekli göstermeleri, öğretmenlerin ve okul idarecilerinin bu gibi ergenleri okula bağlayıcı çalışmalar yapmaları ergenlerin bağlandıkları olumsuz kimlikten olumlu bir kimliğe geçişlerini sağlayacaktır.

Aile ilişkileri alt ölçeğinin araştırmada olumlu benlik algılarının gruplar arası karşılaştırılmaları Tablo 7 A ve 7 B’de sunulmuştur.

Tablo 7 A
Aile İlişkileri

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçla karışan erkek ergenler	50	34,14	10,16	1,43
Suçla karışmayan erkek ergenler	50	33,5	9,04	1,27
Suçla karışmayan kız ergenler	50	20,96	4,37	0,61
Toplam	150	29,53	10,21	0,83

ANOVA¹²⁴

	Sig. (p)
Gruplar arası	0,000

Tablo 7 A incelendiğinde; olumlu benlik algısı açısından suçla karışan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçla karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçla karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD tekniği kullanılmıştır.

Tablo 7 B
Aile İlişkileri

Tukey HSD¹²⁵

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçla karışmayan kız ergenler	50	20,9600	
Suçla karışmayan erkek ergenler	50		33,5000
Suçla karışan erkek ergenler	50		34,1400

¹²⁴ Anova tablosundaki $p < 0,05$ 'ten küçük olması gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir.

¹²⁵ Tukey HSD tablosu Anova tablosunda tespit edilen anlamlı farklılığın hangi grup veya grupların lehine oluştuğunun sıralamasını vermektedir

Tablo 7 B incelendiğinde; grupların aile ilişkileri alt ölçeğinde olumlu benlik puanları açısından anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0.05$), bu farklılıkta erkeklerin kızlara göre kendilerini daha çok olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedenini cinsiyete dayalı olduğu söylenebilir. Ancak suça karışan erkek ergenlerin aile içinde kendilerini diğer suça karışmayan erkek ergenlerden daha olumsuz algıladıkları, sonuç olarak da aile ilişkilerinin suçlu davranış oluşturacak bir benlik algısına neden olmadığı tespit edilmiştir.

3.2.1.b. Grupların olumsuz benlik algılarının aile ilişkileri alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Olumsuz benlik algısı benlik saygısını düşürür. Anne baba tutumlarının demokratik olması olumlu benlik algısını ve benlik saygısını yükseltirken, otoriter, baskıcı ana baba tutumları olumsuz benlik algısına neden olarak benlik saygısını düşürür. Yıldırım, baskıcı-otoriter ana baba tutumunun çocuğun gelişiminde önemli etkilere sahip olduğunu belirterek bu tip bir aile tutumu ortamında yetişen çocukların şu özellikleri geliştirdiğini ifade etmektedir. ‘Bu tip bireylerin kendilerine olan güvenleri yok gibidir. Stresli ve tedirgindirler. Sessiz, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen çocuklardır. Sürekli eleştirildiği için aşağılık duygusu geliştirebilirler. Dıştan denetimlidirler, kendi başlarına kara veremezler, dışarıdan birlerinin onu yönlendirmesini beklerler. Tam tersine çocuk isyankâr da olabilir.’¹²⁶

Yavuzer, aile yapısını suç işlemeyle şu şekilde bağdaştırmaktadır. ‘Normal toplumsal düzene sahip bir aile, suçluluk olgusuna karşı ideal bir sigortaya sahip demektir. Bunun tam tersine ayrılık, ölüm vb. gibi nedenlerle toplumsal işlevini yitiren aile, buna koşut olarak çocuklarına karşı sorumluluğunu da yitirir. Çocuk suçluluğunun kökenine inildiğinde, hiçbir toplumsal koşulun suçlulukta bozuk aile düzeni kadar etkili olamadığı saptanmıştır. Yine de aile koşullarıyla normalden sapan davranış arasındaki ilişkinin yeterince açıklığı kavuşturulduğu söylenemez’.¹²⁷ Bu ilişkinin tam ortasında çocuğun kişiliği ve kişiliğin önemli bir parçası olarak benlik algısı devreye girmektedir.

Tablo 7 C ve 7 D’de aile ilişkileri alt ölçeğinin gruplar arasındaki olumsuz benlik algısı açısından karşılaştırılması sunulmuştur.

¹²⁶ Yıldırım, İ. Eğitim Psikolojisi. Anı Yayıncılık, Ankara, 2008, s.32

¹²⁷ Yavuzer. age. s. 144

Tablo 7 C
Aile İlişkileri

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,1400	3,55717	,50306
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	9,6000	7,53766	1,06599
Suçta karışmayan kız ergenler	50	19,6200	11,42659	1,61596
Toplam	150	11,4533	10,13373	,82742

ANOVA

	Sig.(p)
Gruplar arası	,000

Tablo 7 C incelendiğinde; olumsuz benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,005$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 7 D
Aile İlişkileri

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)			
	N	1	2	3
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,1400		
Suçta karışmayan erkek ergenler	50		9,6000	
Suçta karışmayan kız ergenler	50			19,6200

Tablo 7 D incelendiğinde; grupların aile ilişkileri açısından değerlendirilmesinde her üç grup arasında anlamlı düzeyde farklılığın olduğu; bu farklılıkta suçta karışan erkek ergenler suçta karışmayan ergenlere göre kendilerini daha az olumsuz algıladıkları tespit edilmiştir. Suçta karışmayan kız ve erkekler ergenler aile ortamını daha çok olumsuz algılamaya eğilimindedirler. Tukey HSD tablosunda kızların en yüksek olumsuz algılamaya sahip oldukları görülmektedir.

Aile ilişkileri alt ölçeğinin olumlu ve olumsuz benlik algıları tabloları (7 A, 7 B, 7 C , 7 D) incelendiğinde;

- Erkek ergenlerin kız ergenlere göre aile ortamını daha olumlu algıladıkları
- Olumsuz benlik algısı açısından her üç grup arasında anlamlı düzeyde farklılığın olduğu ve bu farklılıktan en çok kızların etkilendiği

- Suça karışan erkek ergenlerin aile ilişkileri içinde daha çok olumlu bir benlik algısına sahip oldukları
- Suça karışmayan kızların olumlu ve olumsuz benlik algısı düzeylerinin birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

Buradaki farklılığın temelinde cinsiyet faktörünün olduğu söylenebilir. Toplumun erkek cinsiyetine verdiği değer ve erkeklerin çocukluk döneminde şiddet gösterimli davranışlarının aile tarafından kabul görmesi ve onaylanması bu farklılığın ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Araştırma bulgularına göre aile ilişkilerinde olumlu bir benlik algısına sahip olmak suçlu davranışın ortaya çıkmasına engel olmadığı saptanmıştır.

Üniversitede okuyan ve yurtda kalanlarla ailesi yanında kalanların karşılaştırıldığı bir çalışmada kız ve erkek öğrenciler arasında ana babadan alınan sosyal destek açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla sosyal destek aldıkları tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada aile ilişkileri alt ölçeğinde erkek öğrencilerin puan ortalaması, kız öğrencilerin puan ortalamasından yüksek bulunmuştur. Bunun anlamı, aileden algılanan sosyal desteğin kız öğrencilerden çok erkek öğrencilerin benlik saygısının artmasına neden olmaktadır¹²⁸. Araştırmada elde ettiğimiz aile ilişkileri alt ölçeğindeki bulgularla bu çalışmadaki bulgular örtüşmektedir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını yükselten ifadeler

1. Genellikle zamanımın çoğunu evden uzak geçirmeye çalışıyorum
2. İleride bir aile kurduğumda bu ailenin bazı açılarından kendi aileme benzeyeceğini düşünüyorum
3. Annem babamdan birisini diğerinden çok daha fazla seviyorum

3.2.2.a. Grupların olumlu benlik algılarının baş etme gücü alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Bu alt ölçek; ergenin inatçılığını, azmini, hayata bakış açısını, kararlık ve problem çözmede yeterlilik düzeyini ölçmektedir. Özet olarak bu alt ölçekte ergenin çevreye ne kadar başarılı uyum sağladığı, kararlılığı ve özgüveni ele alınmaktadır. Baş etme gücü alt ölçeğinin gruplara göre karşılaştırılması Tablo 8 A ve 8 B de verilmiştir.

---

¹²⁸ TAYSİ, Ebru; Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni. Sos.Bil.Enst. Psik.Ana Bil. Dalı. Ankara 2000.

Tablo 8 A
Baş Etme Gücü

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	9,5400	2,79365	,39508
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	9,8400	3,32805	,47066
Suçta karışmayan kız ergenler	50	8,0800	3,14182	,44432
Toplam	150	9,1533	3,17020	,25885

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,011

Tablo 8 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçta karışmayan erkeklerin en yüksek ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 8 B
Baş Etme Gücü

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan kız ergenler	50	8,0800	
Suçta karışan erkek ergenler	50	9,5400	9,5400
Suçta karışmayan erkek ergenler	50		9,8400

Tablo 8 B incelendiğinde; baş etme gücü alt ölçeği açısından değerlendirildiğinde suçta karışmayan erkek ve kız ergenler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanırken, suçta karışan erkek ergenlerin kendilerini bu iki grup arasında algıladıkları tespit edilmiştir. Kız ergenler karşılaştıkları problemleri çözmede suçta karışmayan erkeklere göre kendilerini daha az olumlu algılayan, suçta karışanlarla karşılaştırıldıklarında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

3.2.2.b. Grupların olumsuz benlik algılarının baş etme gücü alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Düşük benlik saygısına sahip bir kişi kendine güven yönünden eksiktir, diğerlerine bağımlıdır, utangaçtır, araştırmacı değildir ve savunmacı bir görünüş takınır. Düşük benlik saygısına sahip bireylerde, benlik reddi, kendinden hoşnutsuzluk ve kendine güvensizlik görülür. Bu kişiler kendileri ile gurur duyabilecekleri bir yan bulamazlar.¹²⁹

Tablo 8 C ve 8 D’de baş etme gücü alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 8 C
Baş Etme Gücü

Tanımlamalar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçla karışan erkek ergenler	50	2,4600	2,04251	,28885
Suçla karışmayan erkek ergenler	50	2,0200	2,36030	,33380
Suçla karışmayan kız ergenler	50	3,3200	2,14229	,30296
Toplam	150	2,6000	2,23757	,18270

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,012

Tablo 8 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçla karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçla karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçla karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 8 D
Baş Etme Gücü

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçla karışmayan erkek ergenler	50	2,0200	
Suçla karışan erkek ergenler	50	2,4600	2,4600
Suçla karışmayan kız ergenler	50		3,3200

¹²⁹ TAYSİ, Ebru; Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden alınan sosyal destek; yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara 2000.

Tablo 8 D incelendiğinde; grupların olumsuz benlik algılarının baş etme gücü alt ölçeği açısından değerlendirildiğinde suça karışmayan erkek ergenler ile suça karışmayan kız ergenler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, kızların suça karışmayan erkek ergenlere göre kendilerini daha olumsuz algıladıkları, suça karışan erkek ergenler ile diğer iki grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, yani suça karışan erkek ergenlerin baş etme gücü açısından kendilerini suça karışmayan ergenlere göre daha olumsuz algılamadıkları tespit edilmiştir. Buradan suça karışan erkek ergenlerin karşılaştıkları problemleri çözmede ortalama bir güvene sahip oldukları sonucu çıkmaktadır.

Baş etme gücü alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Ergenlerin kendilerini daha çok olumlu algıladıkları
- Suça karışmayan kız ergenler ile suça karışmayan erkek ergenler arasında erkekler lehine anlamlı düzeyde farklılığın olduğu
- Suça karışan erkek ergenlerin karışmayan kız ve erkek ergenler arasında bir algılamaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Suçta karışan erkek ergenlerin özgüvenli ve problem çözme becerilerinin yeterli olması, suça karışan ergenlerin karşılaştıkları sorunları kolayca atlattıklarını sağlamakta ve bu da onların suç işlemeye devam etmelerine neden olmaktadır. Davranışçı kurama göre bir davranışın yapılmasında kısa sürede alınan haz, yapılan davranışın ardından bir süre geçtikten sonra verilen cezadan daha etkilidir. Ayrıca bir davranışın kalıcı olmasında pekiştirme tarifelerinden söz eden davranışçı kurama göre suça karışan ergenlerin bu davranışlarında kalıcılığı sağlayan, yaptıkları her suç mahiyetindeki eylem karşısında ceza almamalarıdır. Her suç eylemi bir ödül kazandırırken, bazı suç eylemleri ceza olarak karşıt bulmaktadır. Dolayısıyla problem çözme becerilerinin gelişmiş olması suça karışan ergenlerin ceza almalarına engel olmakta, bu da sürekli pekiştirilen suçlu davranışa kalıcılık ve süreklilik kazandırmaktadır.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Hayatı çözümü olmayan sonsuz sayıda problemler dizisi olarak görüyorum
2. Kendi kararlarımı verecek yetenekte olduğumu hissediyorum

3.2.3.a. Grupların olumlu benlik algılarının beden imgesi alt ölçeğine göre karşılaştırılması

“Olumlu beden imgesine sahip bir ergen olumlu benlik kavramı geliştirmeye daha uygundur. Ama kuşkusuz bir insan beden imgesi, birbiriyle etkileşen pek çok etkenin sonucudur. Bunların içinde, bir insanın nasıl görüldüğü hakkındaki fantezileri, düşünceleri, en önemlisi de yaşlılarından daha erken ya da geç olgunlaşmış olması gibi etkenler vardır. Bu bir ergenin ergenliğin bir başka gelişim göreviyle karşılaşmasındaki başarısı ya da başarısızlığını etkileyecektir. Bu, her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurma görevidir.”¹³⁰

Bu alt ölçek ergenin genel sağlık durumunu, bedeninin dış görünüşünden memnun olup olmasını, ideal benliği ile benliğinin uyumlu olup olmadığını ölçmektedir. Özet olarak bu alt ölçek, ergenin kendi bedenine karşı olumlu veya olumsuz duygularını ele almaktadır.

Tablo 9 A ve 9 B’ de beden imgesi alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 9 A
Beden İmgesi

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçla karışan erkek ergenler	50	11,9800	5,21180	,73706
Suçla karışmayan erkek ergenler	50	12,9800	4,62685	,65434
Suçla karışmayan kız ergenler	50	11,8000	5,51436	,77985
Toplam	150	12,2533	5,12290	,41828

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,466

Tablo 9 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçla karışmayan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçla karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçla karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı ($p > 0.05$) tespit edilmiştir.

¹³⁰ Gander; Gardner. age. s. 453

Tablo 9 B
Beden İmgesi

Tukey HSD

Gruplar	(Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama) Subset for alpha = 0,05	
	N	1
Suçta karışmayan kız	50	11,8000
Suçta karışan erkek	50	11,9800
Suçta karışmayan erkek	50	12,9800

Tablo 9 B incelendiğinde; beden imgesi alt ölçeği incelendiğinde; gruplar arasında olumlu benlik algısı açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

3.2.3.b. Grupların olumsuz benlik algılarının beden imgesi alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Robert Havinghurst, ergenlik döneminde yerine getirilmesi gereken önemli gelişim görevlerinden birisinin ‘ergenin bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili bir biçimde kullanmaktır’ demektedir. Ergenlik bir dizi hızlı bedensel değişimle biyolojik olarak başlar; bu değişimler büyük ölçüde bir insanın yetişkin boyuna, ağırlığına, bedensel ve cinsel özelliklerine kavuşmasını sağlar. Bunu sonuçlarından herkes hoşnut kalmaz. Bir kız ya da erkek çocuk kendini çok kısa ya da çok uzun bulabilir, umduğu kadar yakışıklı ya da güzel olmadığını düşünebilir. Herkes kendine ‘Ben normal miyim?’ sorusunu sorar.¹³¹

Tablo 9 C ve 9 D’de beden imgesi alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 9 C
Beden İmgesi

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,5000	3,56428	,50407
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,7200	3,68139	,52063
Suçta karışmayan kız ergenler	50	5,4000	4,43548	,62727
Toplam	150	5,2067	3,90198	,31860

ANOVA

Gruplar arası	Sig. (p)
	,557

¹³¹ Gander; Gardner. age. s. 440

Tablo 9 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışmayan kız ergenlerin olduğu, 3. sırada suça karışmayan erkek ergenlerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı ($p > 0.05$) tespit edilmiştir.

Tablo 9 D
Beden İmgesi

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,7200
Suçta karışmayan kız ergenler	50	5,4000
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,5000

Tablo 9 D incelendiğinde; beden imgesi alt ölçeği ile ilgili tablolar incelendiğinde, olumsuz benlik imgesi puanlarının karşılaştırılmasında; her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Her üç gruptaki ergenler kendilerini beden imgesi açısından aynı düzeyde olumsuz algılamaktadırlar.

Beden imgesi alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında,

- Ergenlerin beden imgelerini daha çok olumlu algıladıkları,
- Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı,
- Beden imgesinin olumlu veya olumsuz algılanmasının suç işlemede etken olmadığı tespit edilmiştir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Çok sıklıkla 'hiçte olmak istediğim bir değim' diye düşünürüm
2. Diğer insanlar bana baktıklarında, herhalde vücudumu pek iyi gelişmemiş olduğunu düşünüyorlar
3. Gelecekteki halimi gözümün önünde canlandırdığımda be beni tatmin etmiyor

3.2.4.a. Grupların olumlu benlik algıları bireysel değerler alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçek ergenin başkasına zevk olsun diye zarar verip vermediğini, hatalarını kabul edip etmediğini, yalana ne kadar başvurduğunun sıklığını, empati

yeteneğini, arkadaşlığa verdiği değeri ölçmektedir. Özet olarak ‘Bireysel Değerler’ ergenin davranışlarında kendisini mi yoksa başkalarını mı merkez aldığıyla ilişkilidir.

Tablo 10 A ve 10 B’de bireysel değerler alt ölçeğinin gruplara göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 10 A
Bireysel Değerler

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suça karışan erkek ergenler	50	12,2600	3,83225	,54196
Suça karışmayan erkek ergenler	50	11,4200	3,64266	,51515
Suça karışmayan kız ergenler	50	11,9000	3,83991	,54305
Toplam	150	11,8600	3,76317	,30726

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,537

Tablo 10 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışmayan kız ergenlerin olduğu, 3. sırada suça karışmayan erkek ergenlerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p < 0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 10 B
Bireysel Değerler

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suça karışmayan erkek ergenler	50	11,4200
Suça karışmayan kız ergenler	50	11,9000
Suça karışan erkek ergenler	50	12,2600

Tablo 10 B incelendiğinde; grupların bireysel değerler alt ölçeğinin olumlu benlik algılanması açısından karşılaştırılmasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir

3.2.4.b. Grupların olumsuz benlik algılarının bireysel değerler alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Sağlıklı bir kişilik bireysel değerlerin toplumsal değerlerle örtüştüğü zaman ortaya çıkar. Bireysel değerler edinen ergenlerin, genç yetişkinlik döneminin en önemli

hazırlığını gerçekleştirdikleri söylenebilir. Bu değerler bireyleri birbirinden farklı kılan ve kişilikte sürekliliği sağlayan özelliklerdir. Bireysel değerleri edinemeyen ergenler kimlik dağınıklığı yaşar ve davranışlarında tutarlılık görülmez. Zaman zaman antisosyal davranışlarda bulunabilirler. Bir değerın oluşmasında ve kalıcı olmasında kişiye yaşam içinde kazandırdıkları ile belirlenir. Yaşam içinde uyum yapılmasını kolaylaştıran değerler edinilir, işlev görmeyen değerler atılır. En çok işlev gören değer ilk sırada yer alır ve kişinin çevresini ve kendisini nasıl algılaması gerektiğini belirler. Örneğin parayı en önemli değer olarak kabul eden kişi, yaşadıklarını bu çerçevede algılayacak ve de değerlendirecektir.

Tablo 10 C ve 10 D’de bireysel değerler alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 10 C
Bireysel Değerler

Oneway	Tanımlamalar			
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	2,7000	2,45157	,34670
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	1,1800	1,30447	,18448
Suçta karışmayan kız ergenler	50	2,7800	2,36721	,33477
Toplam	150	2,2200	2,21911	,18119

ANOVA	
	Sig. (p)
Gruplar arası	,000

Tablo 10 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçta karışmayan kız ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışan erkek ergenlerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan erkek ergenlerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 10 D
Beden İmgesi

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan erkek	50	1,1800	
Suçta karışan erkek	50		2,7000
Suçta karışmayan kız	50		2,7800

Tablo 10 D incelendiğinde; bireysel değerler açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında suça karışan erkek ergenler ile suça karışmayan kız ergenler, suça karışmayan erkek ergenlere göre kendilerini daha olumsuz algılamaktadırlar. Yani bireysel değer oluşturma ve bunlara bağlanma konusunda suça karışmayan erkek ergenler kendi değerlerini kız ergenler ile suça karışan erkek ergenlere göre daha az olumsuz algılamaktadırlar. Bireysel değerlerin suça karışan erkek ergenler ve suça karışmayan kız ergenlerin aynı düzeyde olumsuz algılamaları kimlik kazanma da ya da bir kimliğe bağlanmada sorunlar yaşadıklarının göstergesidir. Bu iki grubun sağlıklı bir iletişimde olması gereken empati yeteneklerini geliştiremediklerini, Kohleberg'in ahlak gelişim evresine göre gelenek öncesi düzeyde oldukları söylenebilir. Bu iki gruba uygulanacak eğitimlerde empati yeteneklerini geliştirmeleri sağlanmalı ve sağlıklı bireysel değerler edinmelerinin yolu öğretilmelidir.

Bireysel değerler alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz enlik algıları karşılaştırıldığında;

- Ergenlerin kendilerini daha çok olumlu algılama eğiliminde oldukları
- Olumlu benlik algısı açısından anlamlı farklılığın olmadığı
- Olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenler ile suça karışmayan kız ergenlerin, suça karışmayan erkek ergenlere göre kendilerini daha çok olumsuz algılama eğiliminde oldukları ve farklılığın kaynağında cinsiyet faktörünün etken olmadığı tespit edildi.

Sonuç olarak suça karışan erkek ergenler ile suça karışmayan kız ergenlerin kendi hatalarının sorumluluklarını başkalarına yükleme eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu ergenlerin çok az özeleştiri yaptıkları, empati (eşduyumu) becerilerini gelişmediği, dışsal yönelimli oldukları, ego savunma mekanizmalarından yansıtma mekanizmasını kullandıkları söylenebilir. Bu ergenlerin özeleştiri becerilerinin geliştirilmesi ve yansıtma savunma mekanizmasını kullanmalarını en aza indirmek için bireysel ve grupla psikolojik danışma yapılmasına ağırlık verilmelidir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Kalleşlik yapan kişilerle ahbablığımın olmasını istemem
2. Sırf zevk olsun diye birisine zarar vermeye kalkmam
3. Kendim bir şeyler elde diyorsam, davranışlarımın başkalarını nasıl etkileyeceği beni ilgilendirmez

3.2.5.a. Grupların olumlu benlik algıları cinsel tutumlar alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçek, karşı cinsin kendisini nasıl algıladığı ile ilgili düşüncelerini, cinsel içerikli şakalardan hoşlanıp hoşlanmadığını, seks filmlerine olan düşkünlüğünü, cinsel konulardaki bilgisini, cinsel konularla ilgili konuşmaktan çekinip çekinmediğini, karşı cinsten arkadaşın olup olmasının önemi, cinsel konuları ne kadar sıklıkla düşündüğünü ölçmektedir. Özet olarak bu alt ölçekte ergenin cinsel konulardaki duyguları, tutumları ve davranışları, karşı cinsle ilişkileri hakkında bilgi vermektedir.

Cinsel tutumlar alt ölçeğinin gruplara göre karşılaştırılması Tablo 11 A ve 11 B’de verilmiştir.

Tablo 11A
Cinsel Tutumlar

Oneway	Tanımlamalar			
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suça karışan erkek ergenler	50	11,3800	4,85248	,68624
Suça karışmayan erkek ergenler	50	9,1200	3,63453	,51400
Suça karışmayan kız ergenler	50	8,9000	4,38574	,62024
Toplam	150	9,8000	4,43597	,36220

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,008

Tablo 11 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışmayan erkek ergenlerin olduğu, 3. sırada suça karışmayan kız ergenlerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 11 B
Cinsel Tutumlar

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suça karışmayan kız ergenler	50	8,9000	
Suça karışmayan erkek ergenler	50	9,1200	
Suça karışan erkek ergenler	50		11,3800

Tablo 11 B incelendiğinde; cinsel tutumlar açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında suça karışan erkek ergenler kendilerini suça karışmayan kız ve erkek ergenlere göre daha olumlu algılamışlardır.

3.2.5.b. Grupların olumsuz benlik algılarının cinsel tutumlar alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Ergenlik dönemine giren çocuk, cinsellikle ilgili sağlıklı bilgi edinemezse, tanık olduğu ya da yaşadığı cinsel içerikli deneyimleri yanlış yorumlayabileceği gibi arkadaş çevresinden öğreneceği yanlış ya da abartılı bilgiler çerçevesinde kendisini hatalı değerlendirerek olumsuz bir benlik algısına sahip olacaktır.

Yavuzer, Sinop İslahevinde gerçekleştirdiği pilot çalışmada, suçlu gençlerin %7'sinde 'cinsel saplantı'nın görüldüğünü ve cinsel saplantının görülmesinde hatalı eğitimin önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.¹³²

Tablo 11 C ve 11 D'de cinsel tutumlar alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 11 C
Cinsel Tutumlar

Oneway	Tanımlamalar			
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	8,2200	4,66551	,65980
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	5,5400	3,62086	,51207
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,2800	3,45254	,48826
Toplam	150	6,6800	4,08356	,33342

Anova	Sig. (p)
Gruplar arası	,003

Tablo 11 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışmayan kızların olduğu, 3. sırada suça karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

¹³² Yavuzer. age. s.197

Tablo 11 D
Cinsel Tutumlar

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	5,5400	
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,2800	
Suçta karışan erkek ergenler	50		8,2200

Tablo 11 D incelendiğinde; cinsel tutumlar açısından değerlendirdiğimizde suçta karışan erkek ergenler suçta karışmayan erkek ergenler ile suçta karışmayan kız ergenlere göre kendilerini daha olumsuz algılamaktadırlar.

Cinsel tutumlar alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Gerek olumlu ve gerekse olumsuz algılamada suçta karışan ergenlerle karışmayan ergenler arasında anlamlı farklılığın olduğu
- Suçta karışan erkeklerin hem olumsuz hem de olumlu benlik algılamasında birinci sırada olduğu tespit edildi.

Bu sonuç suçta karışan erkek ergenlerin cinsellikle ilgili tutumlarının kişiliklerinde uç noktalarda etkili olduğunu göstermektedir. Suçta karışan erkek ergenler kendilerini cinsel konularda cahil olarak görmekte, cinsel konularla ilgili konuşmaktan çekinmekte ve ürkemektedirler. Cinsel konulardan konuşmamaları ve kendilerini cahil olarak görmeleri doğal gelişim süreci içinde yaşadıkları biyolojik bir durumda (gece boşalmaları, özdoyum yapmaları) paniğe kapılmalarına ve zaten benmerkezci olan ergenler bu durumun sadece kendi başlarına geldiğini düşünerek kendilerini problemlili bir insan olarak görmelerine neden olacaktır. Doğal olarak suçluluk duygusuna neden olan bu durumda suçta karışan ergenler kendi cinselliklerini ya bastırarak, ya da cinsel yaşamda abartıya kaçarak suçluluk duygusunun yarattığı sıkıntı ve gerginliği azaltacaklardır. Bu gibi bireylere yapılacak psikolojik yardımlarda önceliğin cinselliğe verilmesi ve cinsel yaşantılarının doğallığı hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını yükselten ifadeler

1. Kızların beni çekici bulduklarını düşünüyorum
2. Açık açık şakalar bazen komik olur

3. Cinsel konular sık sık aklıma gelir
4. Cinsel konuları düşünmek veya konuşmak beni ürkütür

3.2.6.a. Grupların olumlu benlik algılarının çevre uyumu alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçek ergenin yaşadığı olaylardan ders çıkarıp çıkarmadığını, arkadaşlarının yaşadığı sorunlar karşısında üzülüp üzülmediğini, toplum içinde yaşamaktan korkup korkmadığını, yeni insanlarla arkadaşlık kurmaktan çekinip çekinmediğini, başka insanlarla çalışmaktan hoşlanıp hoşlanmadığını, karşılaşılabilecek durumlarla ilgili önceden hazırlık yapıp yapmadığını, üzerine düşecek sorumlulukları yerine getirip getirmeyeceğine ilişkin düşüncesini, zor meseleleri çözmeye ilişkin tutumunu ölçmektedir. Özet olarak bu alt ölçekte ergenin kendisinin baş etme yeteneği hakkında ne hissettiği ile ilişkilidir. Ego gücünün bir ölçüsü olarak ta görülebilir.

Yapılan araştırmalarda suçlu deneklerin % 8,2'sinin herhangi bir arkadaş grubuyla ilişki kuramadıkları ve bu konudaki çeşitli girişimlerinde grup dışına itilmiş oldukları saptanmıştır. Ayrıca %34,5 oranında suçlu çocukların, arkadaş çevresine uyum sağlamada güçlüğe uğradığı gözlenmiştir.¹³³

Çevre uyumu alt ölçeğinin araştırmada gruplar arası karşılaştırmaları Tablo 12 A ve 12 B'de sunulmuştur.

Tablo 12 A
Çevre Uyumu

Oneway	Tanımlamalar			
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	19,2000	4,56696	,64587
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	19,9000	6,31244	,89271
Suçta karışmayan kız ergenler	50	20,5800	5,08335	,71889
Toplam	150	19,8933	5,36475	,43803
Anova				
				Sig.
Gruplar arası				,440

Tablo 12 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup

¹³³ Kuzuoğlu, N.S.1980. 'Okul ve Çocuk Suçluluğu', Pedagoji Dergisi, İst.Üni. Ed. Fak., Pedagoji Enstitüsü, Sayı 1.

arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p > 0.05$ olması) tespit edilmiştir.

Tablo 12 B
Çevre Uyumu

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışan erkek ergenler	50	19,2000
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	19,9000
Suçta karışmayan kız ergenler	50	20,5800

Tablo 12 B incelendiğinde; grupların olumlu benlik algısı çevre uyumu açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında olumlu benlik düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

3.2.6.b. Grupların olumsuz benlik algılarının çevre uyumu alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Tablo 12 C ve 12 D’de çevre uyumu alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 12 C
Çevre Uyumu

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	6,3400	3,06800	,43388
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,1600	5,13635	,72639
Suçta karışmayan kız ergenler	50	4,9800	3,20389	,45310
Toplam	150	5,8267	3,93870	,32159

Anova

	Sig. (p)
Gruplar arası	,173

Tablo 12 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçta karışan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan kızların olduğu, 3. sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p > 0.05$ olması) tespit edilmiştir.

Tablo 12 D
Çevre Uyumu

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	I
Suçta karışmayan kız ergenler	50	4,9800
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,1600
Suçta karışan erkek ergenler	50	6,3400

Tablo 12 D incelendiğinde; grupların olumsuz benlik algısı çevre uyumu açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Her üç grup çevre uyumu açısından aynı olumsuz benlik algısına sahiptir.

Çevre uyumu alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı
- Ergenlerin çevre uyum sağlamada olumsuz benlik algısından daha çok olumlu benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çevre uyumunun suçlu davranışın ortaya çıkmasında bir etken olmadığı söylenebilir. Ergenlik döneminde akran çevresinin ergenin gelişimi üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğunu düşünürsek, ergenlerin kendi çevrelerine kolaylıkla uyum sağladıklarını söyleyebiliriz. Ancak suça meyilli bir ergenin okula uyum sağlayamayıp okuldan kaçmasını çevre uyumsuzluğu olarak kabul edersek suçlu çocukların çevreye uyum yapamadıklarını söyleyebiliriz. Burada ölçülen çevre uyumu ise suça karışan ergenlerin kendi arkadaş çevresine olan uyumdur ve bu durumda kendi arkadaş çevresine başarıyla uyum sağladıkları söylenebilir.

Ergenlerin daha çok olumlu benlik algısına sahip olmalarına rağmen suça karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Yeni arkadaşlıklar kurmakta çok zorluk çekerim
2. Başıma geleceğinden emin olduğum bir olayla nasıl başa çıkabileceğim konusunda önceden hazırlık yapmam (başıma geldikten sonra düşünürüm)
3. Rekabetçi bir toplum içinde yaşıyoruz ve ben bundan korkmuyorum
4. Bir başka insanla birlikte çalışmaktan hiç hoşlanmam

3.2.7.a. Grupların olumlu benlik algılarının duygusal düzey alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması

Bu alt ölçek ergenin stres düzeyini, kendisini başkalarından aşağı görüp görmemesini, mutluluk düzeyini, duygusal zayıflığını, huzursuzluğunu, kendisini yalnız hissedip etmediğini ve nedensiz korkuları olup olmadığını ölçmektedir. Özet olarak ‘Duygusal Düzey’ alt ölçeği ergenin ruhsal yapısı içindeki duygusal uyumunu ölçmektedir. Ayrıca duygularındaki değişimleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Duygusal düzey alt ölçeğinin araştırmada gruplar arası karşılaştırılmaları Tablo 13 A ve 13 B’de sunulmuştur.

Tablo 13 A
Duygusal Düzey

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	7,3200	3,99203	,56456
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	9,7200	5,44374	,76986
Suçta karışmayan kız ergenler	50	8,1600	4,25877	,60228
Toplam	150	8,4000	4,68469	,38250

Anova

	Sig.
Gruplar arası	,033

Tablo 13 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçta karışmayan erkeklerin en yüksek ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan kızların olduğu, 3. sırada suçta karışan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey tekniği kullanılmıştır.

Tablo 13 B
Duygusal Düzey

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışan erkek ergen	50	7,3200	
Suçta karışmayan kız ergen	50	8,1600	8,1600
Suçta karışmayan erkek ergen	50		9,7200

Tablo 13 B incelendiğinde; grupların duygusal düzey olumlu benlik algısı puanları karşılaştırmasında suça karışan erkek ergenler ile suça karışmayan erkek ergenler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, bu farklılık suça karışmayan erkek ergenler lehine olduğu, yani suça karışmayan erkek ergenler suça karışan erkek ergenlere göre duygusal uyumda kendilerini daha olumlu bir benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

3.2.7.b. Grupların olumsuz benlik algılarının duygusal düzey alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Tablo 13 C ve 13 D’de duygusal düzey alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 13 C
Duygusal Düzey

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	20,4600	10,31980	1,45944
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,4000	5,11500	,72337
Suçta karışmayan kız ergenler	50	9,5600	5,38388	,76140
Toplam	150	12,1400	9,46986	,77321

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,000

Tablo 13 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışmayan kızların olduğu, 3. sırada suça karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 13 D
Duygusal Düzey

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,4000	
Suçta karışmayan kız ergenler	50	9,5600	
Suçta karışan erkek ergenler	50		20,4600

Tablo 13 D incelendiğinde ; grupların olumsuz benlik algısı duygusal düzey açısından değerlendirildiğinde suça karışan erkek ergenler diğer iki gruba göre kendilerini daha çok olumsuz olarak algılamaktadırlar.

Duygusal düzey alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Suça karışan erkek ergenlerin suça karışmayan kız ve erkek ergenlere göre duygusal düzey açısından olumsuz benlik algısına sahip oldukları
- Diğer alt ölçeklerle karşılaştırıldığında suça karışan ergenlerle karışmayan ergenler arasındaki en belirgin farklılığın bu alt ölçekte ortaya çıktığı tespit edildi.

Duygusal düzeyin olumlu ve olumsuz algılanmasındaki bu farklılık bireyde suç işledikten sonra gelişmiş olabileceği kanısındayım. Bu farklılığın ortaya çıkmasında cezaevi koşullarının kişide yarattığı psikolojik baskı ve suçlu olarak damgalanmasının etkisi olabileceği gibi, suç işlemeyen önce karşı cinsten uzak durmalarının ve cinsel konulardaki yanlış bilgilerinin veya kendilerini yanlış değerlendirmelerinin etkisi de olabilir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Çok fazla huzursuzum
2. Kendimi çok yalnız hissedirim
3. Duygularım kolayca incinir
4. Genellikle mutluyum

3.2.8.a. Grupların olumlu benlik algılarının dürtü kontrolü

alt ölçeği çerçevesinde karşılaştırılması

Dürtü kontrolü ergenin sınırlılığını, kendini kontrol etmesi, eleştirilere katlanabilmesi, ruhsal dengesini koruyabilmesini, kaygı düzeyini, kısaca ergenin iç ve dış çevredeki baskılara karşı direnmede egosunun güçlülüğünü göstermektedir.

“Bir çocuk, vurmanın canı acıttığını anlasa bile, üç yaş civarlarında bunu yapmaya karşı koyamayabilir. Sokakta sizi kızdıran birini yumruklamak isteyebilirsiniz, ama uzun zaman önce toplumun bu tip davranışlar için size koyduğu kısıtlamaları kabul

ettiğiniz için bu tutkunuza direnirsiniz. Bir çocuk da biri ona rahatsızlık yaşattığında aynı istekleri duyar, ama henüz nasıl kontrol edeceğini öğrenmemiştir.”¹³⁴

Tablo 14 A ve 14 B’ de dürtü kontrolü alt ölçeğinin gruplara göre olumlu benlik algısı arasındaki farklılıklar verilmiştir.

Tablo 14 A
Dürtü Kontrolü

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama(Mean)	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergen	50	10,8200	4,68907	,66313
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	9,5000	3,51817	,49754
Suçta karışmayan kız ergenler	50	7,0200	3,39562	,48021
Toplam	150	9,1133	4,19417	,34245

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,000

Tablo 14 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçta karışan erkek ergenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir düzeyde farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 14 B
Dürtü Kontrolü

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan kız ergenler	50	7,0200	
Suçta karışmayan erkek ergenler	50		9,5000
Suçta karışan erkek ergenler	50		10,8200

Tablo 14 B incelendiğinde; grupların olumlu benlik algısı dürtü kontrolü alt ölçeği açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında suçta karışan erkek ergenlerin ve suçta karışmayan erkek ergenlerin kızlara göre kendilerini kontrol etmede daha olumlu bir benlik algısına sahip oldukları görülmektedir. Bu farklılık cinsiyet farklılığından kaynaklanmış olabilir. Sonuç olarak erkek ergenler dürtü kontrolü açısından kızlara göre kendilerini daha olumlu algılamaktadırlar.

¹³⁴ Efiltili, E. ‘Çocuklar Saldırganlığı Nasıl Öğrenir’. www.kriminoloji.com. 2002-2009

3.2.8.b. Grupların olumsuz benlik algılarının dürtü kontrolü alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Tablo 14 C ve 14 D’de dürtü kontrolü alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 14 C
Dürtü Kontrolü

Oneway	Tanımlamalar			
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,2200	3,34597	,47319
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,9200	3,50999	,49639
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,5600	3,67096	,51915
Toplam	150	5,5667	3,56044	,29071

ANOVA

	Sig.(p)
Gruplar arası	,048

Tablo 14 C incelendiğinde; olumsuz benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı kabul edilemeyecek çok düşük bir düzeyde farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 14 D
Dürtü Kontrolü

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,9200
Suçta karışan erkek ergenler	50	5,2200
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,5600

Tablo 14 D incelendiğinde; grupların olumsuz benlik algısı dürtü kontrolü açısından değerlendirildiğinde her üç grup arasında olumsuz benlik algısı puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Dürtü kontrolü alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Erkek ergenlerin kız ergenlere göre kendilerini daha olumlu algıladıkları ve bu farklılıkta cinsiyet faktörünün etkili olduğu

- Grupların olumsuz benlik imgelerinde anlamlı bir farklılığı olmadığı
- Ergenlerin dürtü kontrolü açısından kendilerini daha çok olumlu algılama eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada dürtü kontrolü alt ölçeği açısından benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine ‘okul türlerine göre ortaöğretimdeki öğrencilerin benlik imgelerinin değerlendirilmesi’ adlı tez çalışmasında dürtü kontrolü alt ölçeğinin cinsiyet değişkeninden etkilenmediği tespit edilmiştir.¹³⁵

Sonuç olarak; dürtü kontrolünün kişilikte olumlu algılanmasının suçlu davranışın ortaya çıkmasında bir etken olmadığı ya da suçlu davranışın ortaya çıkmasını engellemediği söylenebilir. Araştırmada çıkan bu sonuç doğrultusunda suça karışan ergenlerin içsel dürtülerini kontrol etmekte kendilerine güvendikleri, suç işlemelerinin anlık bir dürtüden kaynaklanmadığı, bir eylemde bulunurken bunu bilinçli olarak yaptıklarını göstermektedir. Bu sonuçla ergenlerin ani bir içsel dürtü ile suç işledikleri savı geçersiz kalmaktadır.

Suçla karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Kolay tepem atar
2. Baskı altındayken bile sakin kalmayı becerebilirim
3. Ruh durumumda büyük bir iniş çıkış yoktur

3.2.9.a. Grupların olumlu benlik algılarının mesleki ve eğitim hedefleri alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçek ergenin mesleki hedefinin olup olmadığını, çalışmaya ilişkin bakış açısını, geçimin yapacak bir meslek edininip edinmeyeceğine ilişkin düşüncesini, iyi bir işle ortaya çıkan üründen zevk alıp almadığını, okul ve derslere karşı tutumunu ölçmektedir. Özetle bu alt ölçek ergenin bir mesleğe hazırlığını, gelecekle ilgili planlarını ve iş konusundaki tutumlarını ölçmektedir.

Yücel, hırsızların geleceği düşünceleri ile ilgili şöyle demektedir; ‘hırsızların yaşamında önemli olan husus geleceğe bakabilmeleridir. Ne var ki, onlar geleceğe

---

¹³⁵ Karakülhancı, Berfin; Okul türlerine göre ortaöğretimdeki öğrencilerin benlik imgelerinin değerlendirilmesi; Yüksek lisans tezi; Balıkesir Üni. Sos.Bil.Ens. Eğit. Bilim. Ana Bil. Dalı. Balıkesir 2000

eğilmeyi, geleceği düşünmeyi hiç akıllarına getirmezler. Gelecek, kendileri için yaşamın çıplak gerçeği ile yüz yüze gelmeleri demek olduğundan hiçte iç açıcı olmayacaktır. İşte bu bağlamda bir yankesici için yaşlandığında ellerinin marifetini, zekâsının keskinliğini kaybedebileceğini düşünmesi oldukça korkutucu olacaktır. İşte bir suçlu için en etkili tretmanın belki de suçlu kişinin hayatındaki farklı evreleri fotoğraflayıp dizin halinde cezaevi koğuş duvarına asmak ve yaşamının ya cezaevinde veya kimsesizler yurdunda/sokakta ölümü ile noktalandığını göstermek olacaktır.¹³⁶ Bu yöntem hırsızları gelecekle ilgili düşüncelerini sağlayarak, gelecekte yapabilecekleri mesleğe yöneltecektir.

Meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeğinin gruplara göre karşılaştırılması Tablo 15 A ve 15 B’de sunulmuştur.

Tablo 15 A
Mesleki ve Eğitim Hedefleri

Tanımlamalar				
Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suça karışan erkek ergenler	50	14,0000	4,28095	,60542
Suça karışmayan erkek ergenler	50	14,5000	4,47328	,63262
Suça karışmayan kız ergenler	50	16,3600	3,08889	,43683
Toplam	150	14,9533	4,09671	,33450
ANOVA				
				Sig. (p)
Gruplar arası				,009

Tablo 15 A incelendiğinde; olumlu benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

¹³⁶ Yücel, M. T. Kriminoloji. www.kriminoloji.com.2002

Tablo 15 B
Mesleki ve Eğitim Hedefleri

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışan erkek ergenler	50	14,0000	
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	14,5000	14,5000
Suçta karışmayan kız ergenler	50		16,3600

Meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeği açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bu farklılığın kızların lehine olduğu, yani kızların erkek ergenlere göre gelecekları hakkında daha olumlu düşünce içinde oldukları, çalışma ve iş konusunda olumlu bir tutuma sahip oldukları tespit edildi.

3.2.9.b. Grupların olumsuz benlik algılarının mesleki ve eğitim hedefleri alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Tablo 15 C ve 15 D’de mesleki ve eğitim hedefleri alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 15 C
Mesleki ve Eğitim Hedefleri

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	3,2800	3,16898	,44816
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	2,7200	2,93494	,41506
Suçta karışmayan kız ergenler	50	1,4200	1,80803	,25569
Toplam	150	2,4733	2,79668	,22835

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,003

Tablo 15 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçta karışan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için ANOVA tablosunu incelediğimizde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($p < 0,005$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi grup lehine olduğunu anlamak için de Tukey HSD kullanılmıştır.

Tablo 15 D
Mesleki ve Eğitim Hedefleri

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)		
	N	1	2
Suçta karışmayan kız ergenler	50	1,4200	
Suçta karışmayan erkek ergenler	50		2,7200
Suçta karışan erkek ergenler	50		3,2800

Tablo 15 D incelendiğinde; grupların olumsuz benlik algısı mesleki ve eğitim hedefleri açısından değerlendirildiğinde erkek ergenlerin kız ergenlere göre kendilerini olumsuz olarak algılamakta olup bu farklılık anlamlıdır. Çalışmak yerine aylıklık etmeyi, kendi geçimini sağlamak yerine başkaları tarafından geçindirilmek istemeleri, okul ve ders çalışmanın önemli olmaması gibi düşünceler erkek ergenlerin suç işlemelerini destekleyen düşünceler olduğu söylenebilir.

Meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Kızların erkeklerden daha olumlu benlik algısına sahip oldukları
- Ergenlerin mesleki ve eğitim hedefleri açısından daha çok olumlu benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kız ergenlerin gerek olumlu benlik algısında yüksek puan almaları ve gerekse olumsuz benlik algılarında düşük puan almaları erkeklere göre gelecek, çalışma ve iş konusunda daha olumlu düşündüklerini ve kendilerine güvendikleri söyleyebilir. Bu alt ölçekteki farklılığın kaynağı cinsiyet faktörü olabilir. Sonuç olarak mesleki ve eğitim hedeflerinin olumsuz algılanması suçlu davranışın ortaya çıkmasında bir etken olmadığı (Suçta karışan erkek ergenler ile karışmayan erkek ergenler arasında farklılığın olmaması), ancak başka etkenlerle birleşince etkili olabileceğini söylenebilir.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Gelecekte mesleğimden gurur duyacağımdan eminim
2. Okul ve ders çalışmak benim için pek önemli değil
3. Hayatımın kalan kısmında, bir işte çalışmaktansa başkaları tarafından geçindirilmek isterim
4. Zaman zaman gelecekte ne tür bir iş yapacağım diye düşünürüm

3.2.10.a. Grupların olumlu benlik algılarının ruh sağlığı alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçekte ergenin başka insanlarla birlikteken kendisiyle alay edileceğine ilişkin kaygılarını, zihninin karmaşıklık derecesini, hatası olmayan şeylerden bile kendini suçlayıp suçlamadığını, kendisinden utanıp utanmadığını, kendisini duygusal yönden boş hissetme derecesini, intihar düşüncelerinin olup olmadığını, gerçekle hayali ayırt edip edemediğini, sebepsiz korkularının olup olmadığını ölçmektedir. Özetle bu alt ölçek ergenin açık psikopatolojik belirtileri olup olmadığını ölçmektedir.

Yavuzer, suçlu gruplar üzerinde yaptığı araştırmasında suça karışanlar ile karışmayanlar arasında; uyum kusuru, sinirlilik ve endişe hali, hipokondri ve asteni ile psikopatik araz açısından anlamlı farklılıklar tespit etmiştir.¹³⁷

Ruh sağlığı alt ölçeğinin gruplar açısından karşılaştırılması Tablo 16 A ve 16 B'de sunulmuştur.

Tablo 16 A
Ruh Sağlığı

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	11,7400	5,01349	,70901
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	12,3000	4,92495	,69649
Suçta karışmayan kız ergenler	50	10,6200	4,43037	,62655
Toplam	150	11,5533	4,81543	,39318

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,207

Tablo 16 A incelendiğinde; olumlu benlik algısı açısından suça karışmayan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suça karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suça karışmayan kızların olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p > 0.05$ olması) tespit edilmiştir

¹³⁷ Yavuzer. age. s. 200

Tablo 16 B
Ruh Sağlığı

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan kız ergenler	50	10,6200
Suçta karışan erkek ergenler	50	11,7400
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	12,3000

Tablo 16 B incelendiğinde; ruh sağlığı açısından değerlendirildiğinde olumlu benlik algıları açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmedi.

3.2.10.b. Grupların olumsuz benlik algılarının ruh sağlığı alt ölçeğine göre karşılaştırılması

Tablo 16 C ve 16 D'de ruh sağlığı alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 16 C
Ruh Sağlığı

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	7,6200	3,19368	,45165
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,9000	4,46871	,63197
Suçta karışmayan kız ergenler	50	7,8000	4,49943	,63632
Toplam	150	7,4400	4,09039	,33398

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,511

Tablo 16 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışan erkeklerin olduğu, 3. sırada suçta karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p>0.05$ olması) tespit edilmiştir

Tablo 16 D
Ruh Sağlığı

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	6,9000
Suçta karışan erkek ergenler	50	7,6200
Suçta karışmayan kız ergenler	50	7,8000

Tablo 16 D incelendiğinde; grupların olumsuz benlik algısı ruh sağlığı alt ölçeği açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yani suçta karışan ergenler ruhsal sağlıklarını suçta karışmayanlarla aynı düzeyde algılamaktadırlar.

Ruh Sağlığı alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı,
- Ergenlerin ruh sağlığı açısından daha çok olumlu benlik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak ruh sağlığı açısından her üç grubun benzer özellikler taşıdığı ve ruh sağlığı etkeninin suçlu davranışı açıklamakta yetersiz olduğu tespit edildi.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Çoğu zaman kafam karmakarışıktır
2. Yaşamaya devam etmektense, ölmenin daha iyi olacağını düşünüyorum
3. Bazen öyle utanırım ki, hemen bir köşeye saklanıp ağlamak isterim
4. Çoğu zaman kendimi duygusal yönden boş hissediyorum

3.2.11.a. Grupların olumlu benlik algılarının sosyal ilişkiler alt ölçeği açısından karşılaştırılması

Bu alt ölçek ergenin arkadaş ortamlarında kendini bir yabancı gibi hissedip etmediğini, başka insanların kendisinden hoşlanıp hoşlanmadığı ile ilgili algılarını, yeni arkadaşlıklar kurmaktan zorlanıp zorlanmadığını, eleştirilere karşı açık olup olmadığını, arkadaşlığa ihtiyaç duyup duymadığını, başkalarının kendisiyle aynı düşünceleri taşımadığı zamanki tutumunu, başka insanlarla birlikteyken bundan mutlu olup

olmadığını ölçmektedir. Özetle ‘Sosyal İlişkiler’ Alt Ölçeği ergenin arkadaşlarının niteliği ve akranları ile ilişkileri hakkında bilgi vermektedir.

Yörükoğlu, suçlu gençlerin benlik saygılarının artmasındaki toplumsal etkenleri şöyle belirtmektedir. ‘Yoksul aile çocukları, varlıklı okul arkadaşlarından kendilerini çok farklı bulurlar; onların değer yargıları yabancı gelir, amaçları ise erişilmez görünür. Okul başarısızlığı onları orta sınıfın değer yargılarından büsbütün uzaklaştırır. Yaşlıları ile ancak spor alanında ve kavgada başa çıkabilirler. Kabadayılıkla, otoriteye karşı gelerek, üstünlüklerini kanıtlama çabasına girerler. Tepki gördükçe karşı tepkilerini artırarak sürdürürler. Öğretmenle çatışır, okuldan kaçır, kuralları çiğner, yasaklara aldırılmazlar. Başka bir deyişle, varlıklı gençlere açılan kapıların kendisine kapalı olduğunu gördükçe genç, benimsediği ters ya da olumsuz kimliğe iyice sarılır. Aynı umutsuzluk içine düşen ve aynı öfkeyle dolu olan benzerleriyle kader ortaklığına girer. Bu dayanışma onu daha dayanıklı kıldığı gibi suçluluk duygusundan da kurtarır; **benlik saygısını yükseltir**. Birbirini destekleyerek, birbiriyle özdeşim yaparak orta sınıf değerlerine birlikte saldırırlar’¹³⁸.

Tablo 17 A ve 17 B’de sosyal ilişkiler alt ölçeğinin gruplar açısından karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 17 A
Sosyal İlişkiler

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	11,3200	4,72268	,66789
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	13,0000	4,62469	,65403
Suçta karışmayan kız ergenler	50	12,6200	4,53958	,64199
Toplam	150	12,3133	4,65470	,38005

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,167

Tablo 17 A incelendiğinde olumlu benlik algısı açısından suçta karışmayan erkeklerin en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışmayan kızların olduğu, 3. sırada suçta karışan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p > 0.05$ olması) tespit edilmiştir

¹³⁸ Yörükoğlu. age. s. 332

Tablo 17 B
Sosyal İlişkiler

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan kız ergenler	50	11,3200
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	12,6200
Suçta karışan erkek ergenler	50	13,0000

Tablo 17 B incelendiğinde; sosyal ilişkiler alt ölçeğine göre gruplar arasında olumlu benlik algısı açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

3.2.11.b. Grupların olumsuz benlik algılarının sosyal ilişkiler alt ölçeğine göre karşılaştırılması

“Ergenlikte arkadaş ilişkilerinde önemli değişiklikler oluşur. Bu dönemde ergen daha yakın ve özel arkadaşlıklar ister. Arkadaş, kendini açabileceği, önemli destek kaynağı olabilecek kişilerdir. Ergenler anne babalarına göre arkadaşlarını daha fazla sırlarını paylaşacağı kişiler olarak görürler. Bu dönemde sosyal olarak kabul edilme önemli olduğu için akranlarından daha fazla etkilenirler. Elbise, müzik tercihleri, sosyal etkinlikler gibi normlara uymada daha fazla baskı yaşarlar. Akran baskısı alkol ve uyuşturucu alma gibi istenmeyen sonuçlara sebep olabilir.”¹³⁹

Tablo 17 C ve 17 D’de sosyal ilişkiler alt ölçeğinin gruplar arasındaki karşılaştırılması sunulmuştur.

Tablo 17 C
Sosyal İlişkiler

Tanımlamalar

Gruplar	N	Ortalama	Std.Sapma	Std.Hata
Suçta karışan erkek ergenler	50	6,1600	3,74907	,53020
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,9800	3,96150	,56024
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,7000	3,39417	,48001
Toplam	150	5,9467	3,75381	,30650

ANOVA

	Sig. (p)
Gruplar arası	,063

Tablo 17 C incelendiğinde olumsuz benlik algısı açısından suçta karışmayan kızların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları, ikinci sırada suçta karışan

¹³⁹ Yıldırım. age. s. 184

erkeklerin olduğu, 3. sırada suça karışmayan erkeklerin olduğu görülmektedir. Her üç grup arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (ANOVA tablosu incelendiğinde $p > 0.05$ olması) tespit edilmiştir

Tablo 17 D
Sosyal İlişkiler

Tukey HSD

Gruplar	Farklılık düzeyine göre gruplar arası sıralama (Subset for alpha = 0,05)	
	N	1
Suçta karışmayan erkek ergenler	50	4,9800
Suçta karışan erkek ergenler	50	6,1600
Suçta karışmayan kız ergenler	50	6,7000

Tablo 17 D incelendiğinde; grupların sosyal ilişkiler alt ölçeği boyutunda olumsuz benlik algıları puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. He üç grupta kendi sosyal çevresi içinde kendine bir yer edinmiş olup sosyal ilişkiler açısından kendilerini olumsuz algılama düzeyleri aynıdır.

Sosyal ilişkiler alt ölçeği düzeyinde grupların olumlu ve olumsuz benlik algıları karşılaştırıldığında;

- Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı
- Ergenlerin sosyal ilişkileri içinde kendilerini daha çok olumlu algılama eğiliminde oldukları tespit edildi.

Suçta karışan ergenlerin olumsuz benlik algısı puanını artıran ifadeler

1. Başka insanların benden pek hoşlanmadığını düşünürüm
2. Genellikle pikniklerde ve arkadaş toplantılarında kendimi bir yabancı gibi hissederim
3. Eğer başkaları benimle aynı fikirde olmaz ve, beni desteklemezlerse, fena halde canım sıkılır
4. Yeni arkadaşlıklar kurmakta çok zorluk çekerim

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suçun nedenleri ile ilgili birçok kuram geliştirilmiş, araştırma yapılmış, suçun önlenmesi için birçok önlem alınmıştır. Ancak geliştirilen hiçbir kuram tam olarak bu davranışın nedenini açıklayamamış, hiçbir önlem bu davranışın ortaya çıkmasını engelleyememiştir. Bunun nedeni suçlu davranışın tanımlanmasından mı, yoksa insanın doğasından mı, ya da yaşanan toplumdaki kaynaklandığının tam olarak belirlenememesindedir.

Bu araştırma suçlu ergenin benlik algısının betimlenmesi üzerinde durmuştur. Suçlu bireyin diğer bireylerden ayıran fenomenolojik algı alanı tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmaya 3 grup ergen seçilmiş, bu ergenler arasındaki benlik algısı arasındaki farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Gruplar, Suça karışan erkek ergenler, Suça karışmayan erkek ve kız ergenlerden oluşmaktadır.

Yapılan çalışmada ergenlerin benlik imgelerinin düzeyleri Offer Benlik İmgesi ölçeği ile ölçülmüştür. Ölçek, ergenlerin kendilerini değerlendirilmelerine yönelik olup, kendi dünyalarını nasıl algıladıklarını incelemek için geliştirilmiştir. Araştırmaya katılan deneklere kişisel bilgiler başlığı altında eğitim düzeyleri, yaşı, ailenin gelir düzeylerini algılamaları, ana-babalarının eğitimi ile ilgili sorular anket şeklinde Offer Benlik İmgesi ölçeğinin uygulanmasından önce sorulup veriler toplanmıştır.

Çalışma Diyarbakır'daki çeşitli liselerde okuyan ve suç işlemediği kabul edilen 50 erkek ve 50 kız ergen ile Diyarbakır E tipi kapalı cezaevinde tutuklu bulunan ve yine Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi'nde gözetim altında tutulan 50 erkek ergen üzerinde yapılmıştır.

Elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS paket programı kullanılmış, kişisel bilgiler % ve frekans, alt ölçeklerde ortalamalar, alt ölçeklerin karşılaştırılmasında ANOVA (one-way) (tek boyutlu varyans analizi) ile birlikte Tukey HSD tekniği kullanılmıştır. İki boyutlu değişkenlerin incelenmesinde ise bağımsız örneklem iki yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda değişkenlerin (eğitim düzeyi, yaş, ailenin ekonomik gelirini algılama, anne-baba eğitim düzeyleri) karşılaştırılmasında gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Alt ölçeklerin karşılaştırılmasında ise, beden imgesi, çevre uyumu, ruh sağlığı, sosyal ilişkilerde olumlu ve olumsuz benlik algısı açısından gruplar arasında herhangi bir farklılık tespit edilemedi. Bireysel

değerler alt ölçeğinin olumlu benlik algısı açısından, dürtü kontrolü alt ölçeğinin olumsuz benlik algısı açısından gruplar arasında farklılığa rastlanmadı.

Aile ilişkileri alt ölçeğinde erkekler kendilerini kızlara göre daha çok olumlu algılarken, olumsuz benlik algısı açısından her üç grup arasında anlamlı farklılık tespit edildi. Aile ilişkilerini kızlar daha çok olumsuz algılama eğilimindeyken, suça karışan erkekler olumlu algılama eğilimindedirler.

Baş etme gücü alt ölçeğinde suça karışmayan erkek ve kızlar arasında suça karışmayan erkekler lehine anlamlı bir farklılık varken, suça karışan erkek ergenler ile karışmayan erkek ve kız ergenler arasında bir farklılık tespit edilememiştir. Suça karışan ergenler suça karışmayan kız ve erkek ergenlerin ortalamasına yakın bir puan elde etmişlerdir.

Bireysel değerler alt ölçeğinin olumsuz benlik imgesi puanlarında gruplar arasında suça karışmayan erkek ergenler lehine anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Suça karışan erkek ergenler ile kız ergenler kendilerini bireysel değerler açısından daha çok olumsuz algılama eğilimindedirler.

Cinsel tutumlar alt ölçeğinde ilginç sayılabilecek bir durum tespit edilmiştir. Araştırmadan beklenen olumlu benlik algısı puanı yüksek çıkan grubun olumsuz benlik algısı puanının düşük çıkmasıydı. Ancak cinsel tutumlar alt ölçeğinde hem olumlu benlik algısında hem de olumsuz benlik algısında suça karışan erkek ergenler lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu da suça karışan erkek ergenlerin cinsel tutumlarla ilgili sorulara uç noktalarda işaretleme yapmış olduklarını göstermektedir. Suça karışan ergenlerin cinsel tutumlarla ilgili sorularda uç noktalarda işaretleme yapmalarının nedeni cinsellikle ilgili yanlış bilgilerinin olmasında kaynaklandığı gibi bu konuda kendilerini yanlış değerlendirmeleri de olabilir.

Duygusal düzey alt ölçeğinde olumlu benlik algısı açısından suça karışmayan erkek ergenler kendilerini suça karışan erkek ergenlerle suça karışmayan kız ergenlere göre daha olumlu algılarken ve olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenler, suça karışmayan erkek ve kız ergenlere göre kendilerini daha çok olumsuz algılama eğilimindedirler.

Dürtü kontrolü alt ölçeğinde olumlu benlik algısı açısından erkek ergenlerin kız ergenlere göre kendilerini daha çok olumlu algılama eğiliminde olmaları bu alt ölçekte

cinsiyet faktörünün etkili olduğunun işaretidir. Olumsuz benlik algısı açısından ise her üç grup arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeğinde olumlu benlik algısı açısından suça karışmayan kız ergenler lehine, olumsuz benlik algısı açısından ise suça karışan erkek ergenler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Suça karışmayan erkek ergenler ile diğer iki grup arasında olumlu benlik algısı açısından anlamlı bir farklılık görülmezken, olumsuz benlik algısı açısından suça karışan erkek ergenlerle aynı düzeyde kendilerini değerlendirmişlerdir. Sonuç Olarak

- 1- Suça karışan erkek ergenlerin kendilerini aile ilişkilerinde suça karışmayan erkek ergenlerden olumlu ve olumsuz benlik algısı açısından farklı algılamadıkları, erkek ergenlerin kendilerini kız ergenlerden olumlu algılamalarının kaynağında cinsiyet faktörünün etkili olduğu
- 2- Çevre uyumu alt ölçeğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı
- 3- Beden imgesi alt ölçeği açısından her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı
- 4- Bireysel değerler açısından suça karışan erkeklerin karışmayan erkeklere göre kendilerini olumsuz algıladıkları, kızlarla anlamlı bir farklılığın olmadığı, suç işlemede erkek olmanın yanında kişiliğin önemli bir parçası olan bireysel değerler edinmemenin etkili olduğu
- 5- Cinsel tutumlar açısından suça karışan erkek ergenler karışmayanlara (kız ve erkekler) göre hem olumlu benlik algısı açısından hem de olumsuz benlik algısı açısından en yüksek düzeyde kendilerini algıladıklarını, cinsellikle ilgili suça karışan erkek ergenlerin kendilerini değerlendirmelerinde abartıya kaçtıklarını ve bu değerlendirmenin suç işlemeye neden olan bir etken olduğu
- 6- Çevre uyumu alt ölçeği açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı
- 7- Suça karışan erkek ergenlerin duygusal düzey alt ölçeğinde daha çok olumsuz benlik algısına sahip oldukları

- 8- Dürtü kontrolü açısından suça karışan erkek ergenlerin suça karışmayan kız ergenlere göre kendilerini daha olumlu algıladıkları, suça karışmayan erkek ergenlerle aralarında anlamlı bir farklılığın olmadığı, olumsuz benlik algısı açısından ise her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı,
- 9- Meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeği, olumlu benlik algısı açısından değerlendirildiğinde; suça karışan erkek ergenlerin kendilerini kızlara göre da az olumlu algıladıkları, olumsuz benlik algısı açısından değerlendirildiğinde ise; erkek ergenlerin kendilerini kız ergenlerden daha çok olumsuz algıladıkları,
- 10- Ruh sağlığı açısından her üç grup arasında olumlu-olumsuz benlik algısı açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı,
- 11- Sosyal ilişkiler alt ölçeği açısından her üç grup arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.
- 12- Değişkenlerin (Eğitim Düzeyi, Yaş, Anne-Baba Eğitim Düzeyi ve Ailenin Ekonomik Durumunu Algılama) her üç grup üzerindeki etkisi incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Şunu unutmamak gerekir ki suçlu kişilik ergenlik dönemi öncesinden oluşmuştur. Çok az insan ergenlik döneminde suçlu bir kişilik edinir. Bu doğrultuda ilköğretim okullarında çalışan idarecilere, okul rehber öğretmenlerine ve öğretmenlere çok büyük görevler düşmektedir. Öncelik olarak ev ortamından uzaklaşmış, kardeş sayısı fazla olan, evde şiddet gören, sokakta çalışan çocukların tespit edilmesi ve bu çocuklara yönelik psikolojik desteğin sunulması gereklidir. İlkokul yılları, çocuğun gösterdiği başarılarının görülmesi ve onaylanması için kritik bir dönemdir. Olumlu davranışları görülmeyen çocuğun olumsuz davranışlar göstermesi kuvvetle olasıdır. Olumlu davranışların görülmemesi olumsuz davranışların ortaya çıkmasında tetikleyici bir etken olmaktadır.

Lise idarecilerinin ve öğretmenlerinin ergenleri bir yetişkinmiş gibi görmeleri ve öyle davranmaları ergenin kabul edildiğinin göstergesi olacak, ergenlerin kendilerini olumlu algılamalarına neden olacaktır. Ergenlik dönemi yaşamın en bunalımlı dönemlerinden biridir. Bu dönem kimlik kazanma süreci olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte ergenlerin olumsuz davranışlarda bulunmaları insanın doğal gelişiminin bir

sonucudur. Bu dönemde gerek anne babalar ve gerekse okul idarecileri ve öğretmenleri ergenlere karşı sabırlı olmaları, ergenlerin kendi kimliklerini kazanmalarına yardımcı olacaktır.

Çocuk ve ergenlerin yasal yaptırımlarla mümkün mertebe erken karşılaştırılmamasına dikkat edilmelidir. Hatta 18 yaşına kadar işlenen suçların cezaları bu yaştan sonra uygulanmalıdır. Günümüzde uygulanan denetimli serbestlik yasının ergenlerin suçlu olarak etiketlenmelerinin önüne geçeceği kanısındayım. Bu yasanın uygulanmasına devam edilmeli, asla vazgeçilmemelidir.

Suçta karışan ergenlerin ise özellikle cinsel konularda bilgilendirilmeleri, kimlik kazanmada bireysel değer edinmelerinin sağlanması ve empati yeteneklerinin geliştirilmesi; bunun için de bireysel ve grupla psikolojik danışmanlığın yapılması gerekmektedir. Ayrıca mesleki eğitim hedeflerinin oluşturulması için iş eğitiminin verilmesi suçlu ergenlerin suçtan uzak durmalarını sağlayacaktır.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Sizin temsil ettiğiniz yaş grubunu daha iyi tanımak üzere bir araştırma yürütmekteyim. Anket ve envantere vereceğiniz içten ve doğru cevaplar bu araştırmaya büyük bir katkı sağlayacaktır. Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bu araştırma için kullanılacaktır.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

1-Yaşınız

13

14

15

16

17

18

19

20 ve daha yukarı

2-Cinsiyetiniz

Erkek

Kız

3-Eğitim Durumunuz

Okuryazar değil

Okuryazar

İlkokul

Ortaokul

Lise

Yüksekokul

Üniversite

4-

Anne Eğitim Düzeyi

Baba Eğitim Düzeyi

Okuryazar Değil

Okuryazar

İlkokul

Lise

Yüksekokul

Üniversite

6-Ailenin gelir düzeyini nasıl görüyorsun

Çok iyi

İyi

Orta

Az

OBIÖ

Lütfen aşağıdaki her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra her ifadenin yanındaki kutulardan size en uygun olan birinin içine (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

1-Bana çok uygun

4-Bana pek uygun değil

2-Bana uygun

5-Bana çoğunlukla uygun değil

3-Bana biraz uygun

6-Bana hiç uygun değil

1	Başka insanlarla birlikteyken birinin benimle alay edeceğinden korkarım	1	2	3	4	5	6
2	Ana ve babamın gelecekte benimle gurur duyacaklarını sanıyorum.	1	2	3	4	5	6
3	Sırf zevk olsun diye birine zara vermeye kalkmam	1	2	3	4	5	6
4	Kolay tepem atar	1	2	3	4	5	6
5	Annem ve babam hep başkasını (örneğin kardeşlerimden birinin) tarafını tutar	1	2	3	4	5	6
6	Karşı cinsten akrabalarım beni sıkıcı bulur	1	2	3	4	5	6
7	Kendimi genellikle gergin hissediyorum	1	2	3	4	5	6
8	Genellikle pikniklerde ve arkadaş toplantılarında kendimi bir yabancı gibi hissedirim	1	2	3	4	5	6
9	Ailem gelecekte benim yüzümden hayal kırıklığına uğrayacak	1	2	3	4	5	6
10	Zaman zaman pek kontrol edemediğim ağlama ve gülme nöbetlerine tutulurum	1	2	3	4	5	6
11	Eğer kafama koyarsam öğrenemeyeceğim hiçbir şey yok gibidir	1	2	3	4	5	6
12	Genellikle babamın hiçbir işe yaramadığını düşünürüm	1	2	3	4	5	6
13	Çoğu zaman kafam karmakarışıktır	1	2	3	4	5	6
14	Kendimi tanıdığım insanların çoğundan daha aşağı hissediyorum	1	2	3	4	5	6
15	Annemi ve babamı anlamak benim için mümkün değil	1	2	3	4	5	6
16	Olaylar üzerine düşünüp, onları sıraya koyup, bir anlam çıkarmaya çalışmakla uğraşmam	1	2	3	4	5	6
17	Geçen yıl sağlığım beni çok endişelendirdi	1	2	3	4	5	6
18	Açık açık şakalar bazen komik olur	1	2	3	4	5	6
19	Kendi hatam olmayan şeylerden ötürü bile çoğunlukla kendimi suçlarım	1	2	3	4	5	6
20	Cinsel organlarım normal büyüklüktedir.	1	2	3	4	5	6
21	Genellikle mutluyum	1	2	3	4	5	6
22	Eleştirileri kırılmadan kabul edebilirim	1	2	3	4	5	6
23	Bazen kendimden öyle utanırım ki, hemen bir köşeye saklanıp ağlamak isterim	1	2	3	4	5	6
24	Gelecekte mesleğimden gurur duyacağımdan eminim	1	2	3	4	5	6
25	Duygularım kolayca incinir	1	2	3	4	5	6
26	Arkadaşlarımdan birini başına kötü bir iş geldiğinde ben de üzülürüm	1	2	3	4	5	6

27	Kendimin de hatalı olduğunu bilsem bile suçu başkasına yüklerim	1	2	3	4	5	6
28	Gelecekteki halimi gözümün önünde canlandırdığımda bu beni tatmin etmiyor	1	2	3	4	5	6
29	Çoğu zaman kendimi duygusal yönden boş hissediyorum	1	2	3	4	5	6
30	Çalışmak yerine aylıklık etmeyi tercih ederim	1	2	3	4	5	6
31	Her zaman doğruyu söylemek hiçte gerekli değildir	1	2	3	4	5	6
32	Rekabetçi bir toplum içinde yaşıyoruz ve ben bundan korkmuyorum	1	2	3	4	5	6
33	Annem ve babam genellikle iyi geçinirler	1	2	3	4	5	6
34	Başka insanların benden pek hoşlanmadıklarını düşünüyorum	1	2	3	4	5	6
35	Yeni arkadaşlıklar kurmakta zorluk çekerim	1	2	3	4	5	6
36	Çok fazla huzursuzum	1	2	3	4	5	6
37	Bazen beni kızdırsa da, annem ve babamın disiplinli olmasını doğru buluyorum	1	2	3	4	5	6
38	Bir başka insanla birlikte çalışmaktan hiç hoşlanmam	1	2	3	4	5	6
39	Bedenimin dış görünüşünden gurur duyuyorum	1	2	3	4	5	6
40	Zaman zaman gelecekte ne tür bir iş yapacağım diye düşünürüm	1	2	3	4	5	6
41	Baskı (stres) altındayken bile ben sakin kalmayı becerebilirim	1	2	3	4	5	6
42	İleride, bir aile kurduğumda bu ailenin bazı açılardan kendi aileme benzeyeceğimi düşünüyorum	1	2	3	4	5	6
43	Yaşamaya devam etmektense ölmenin daha iyi olacağını düşünüyorum	1	2	3	4	5	6
44	Yeni arkadaşlıklar kurmak bana çok zor gelir	1	2	3	4	5	6
45	Hayatımın kalan kısmında, bir işte çalışmaktansa başkaları tarafından geçindirilmek isterim	1	2	3	4	5	6
46	Ailemde kararlar verilirken benim de söz hakkım olduğunu hissederim	1	2	3	4	5	6
47	Yanlışlarımın düzeltilmesini dert etmem, çünkü bundan yeni bir şey bir şey öğrenebilirim	1	2	3	4	5	6
48	Kendimi çok yalnız hissederim	1	2	3	4	5	6
49	Kendim bir şeyler elde diyorsam, davranışlarımın başkalarını nasıl etkileyeceği beni ilgilendirmez	1	2	3	4	5	6
50	Yaşamayı seviyorum	1	2	3	4	5	6
51	Ruh durumumda büyük bir iniş çıkış yoktur	1	2	3	4	5	6
52	İyi yapılmış bir iş bana zevk verir	1	2	3	4	5	6
53	Annem ve babam bana karşı genellikle sabırlıdır	1	2	3	4	5	6
54	Beğendiğim insanları taklit etmek zorundaymışım geliyor	1	2	3	4	5	6
55	Kendi çocuklukları mutsuz geçmiş ise, anne babalar çok sıklıkla çocukları anlamazlar	1	2	3	4	5	6
56	Yaştlarımla beraber olmaktansa, yalnız olmayı tercih ederim	1	2	3	4	5	6
57	Bir şeyi yapmaya karar verince, muhakkak yaparım	1	2	3	4	5	6
58	Kızların, oğlanların (karşı cinsin) beni çekici bulduklarını düşünüyorum	1	2	3	4	5	6
59	Başkalarından öğreneceğim çok şey olduğunu hissediyorum	1	2	3	4	5	6

60	Seks filmlerine gitmemem	1	2	3	4	5	6
61	Sürekli olarak bir şeyden ürküyorum	1	2	3	4	5	6
62	Çok sıklıkla 'hiçte olmak istediğim bir değilim' diye düşünürüm	1	2	3	4	5	6
63	Elimden geldiğinde bende arkadaşlarıma yardım etmeyi severim	1	2	3	4	5	6
64	Yeni bir durumla karşılaşacağımı bilirse, o durum hakkında önceden, mümkün olduğu kadar çok bilgi toplamaya çalışırım	1	2	3	4	5	6
65	Genellikle, kendimi evde bir yabancı gibi hissediyorum	1	2	3	4	5	6
66	Eğer başkaları benimle aynı fikirde olmaz, beni desteklemezlerse, fena halde canım sıkılır	1	2	3	4	5	6
67	Anne babamdan birisini diğerinden çok seviyorum	1	2	3	4	5	6
68	Başka insanlarla birlikte olmak hoşuma gidiyor	1	2	3	4	5	6
69	Eğer bir konuda başarısız olursam, tekrar başarısız olmamak için neler yapabileceğimi anlamaya çalışırım	1	2	3	4	5	6
70	Genellikle kendimi çirkin hisseder, çekici olmadığımı düşünürüm	1	2	3	4	5	6
71	Cinsel konularda kendimi geri (cahil ve tecrübesiz) hissediyorum	1	2	3	4	5	6
72	Hiç boş durmadığım halde işlerimi bir türlü bitiremiyorum	1	2	3	4	5	6
73	Diğer insanlar bana baktıklarında, herhalde vücudumun pek iyi gelişmemiş olduğunu düşünüyorlardır	1	2	3	4	5	6
74	Annem ve babam benden utanıyorlar	1	2	3	4	5	6
75	Gerçek olanla hayal ürünü olanı birbirinden ayırabileceğime inanıyorum	1	2	3	4	5	6
76	Cinsel konuları düşünmek veya konuşmak beni ürkütür	1	2	3	4	5	6
77	Kendimi güçlü ve sağlıklı hissediyorum	1	2	3	4	5	6
78	Üzgün olduğum zaman bile iyi bir fıkraya gülebilirim	1	2	3	4	5	6
79	Genellikle vaktimin çoğunu evden uzak geçirmeye çalışıyorum	1	2	3	4	5	6
80	Hayatı, çözümü olmayan sonsuz sayıda problemler dizisi olarak görüyorum	1	2	3	4	5	6
81	Kendi kararlarımı verecek yetenekte olduğumu hissediyorum	1	2	3	4	5	6
82	Yıllardır anne ve babama kin besliyorum	1	2	3	4	5	6
83	Gelecekte, kendi sorumluluklarımı üstlenmeyi beceremeyeceğimden eminim	1	2	3	4	5	6
84	Hiçbir yeteneğimin olmadığını düşünüyorum	1	2	3	4	5	6
85	Başıma geleceğinden emin olduğum bir olayla nasıl başa çıkabileceğim konusunda önceden hazırlık yapmam (Başıma geldikten sonra düşünürüm)	1	2	3	4	5	6
86	Annem ve babam genellikle benden memnundurlar	1	2	3	4	5	6
87	Yeni arkadaşlıklar kurmakta fazla zorluk çekmem	1	2	3	4	5	6
88	Zor meseleleri çözmeye çalışmaktan zevk almam	1	2	3	4	5	6
89	Okul ve ders çalışmak benim için pek önemli değil	1	2	3	4	5	6
90	Cinsel yaşantıları zevk verici buluyorum	1	2	3	4	5	6
91	Genellikle annemin hiçbir işe yaramadığını düşünüyorum	1	2	3	4	5	6

92	Karşı cinsten arkadaşımın olması benim için önemlidir	1	2	3	4	5	6
93	Kalleşlik yapan kişilerle ahbablığımın olmasını istemem	1	2	3	4	5	6
94	İnsan kendi geleceğiyle ilgili olarak biraz endişe duyarsa, geleceğini daha iyi bir duruma getirebilir	1	2	3	4	5	6
95	Cinsel konular sık sık aklıma gelir	1	2	3	4	5	6
96	Kendimi genellikle kontrol altında tutarım	1	2	3	4	5	6
97	Katıldığım eğlence ve arkadaş toplantılarının çoğundan zevk alırım	1	2	3	4	5	6
98	Sebebini anlayamadığım korkularım pek fazla yoktur	1	2	3	4	5	6
99	Kendimi sıklıkla hüzünlü, kederli hissedirim	1	2	3	4	5	6

Kaynakça

- Bacanlı, Hasan. Sosyal İlişkilerde Benlik; Kendini Ayarlamının Psikolojisi. M.E.B. Yayınevi, 1997.
- Balcıoğlu, İbrahim. Şiddet ve Toplum. Bilge Yayınları. İstanbul, 2001
- Cüceloğlu, Doğan. İnsan ve Davranışı. İstanbul. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006
- Başaran, İbrahim Ethem. Eğitim Psikolojisi. Gül Yayınevi, Ankara, 1996
- Cogito; Şiddet: Üç aylık düşünce Dergisi; Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, Sayı 6-7
- Demirbaş, Timur. Kriminoloji. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001
- Dönmezer, Sulhi. Kriminoloji. Beta Yayınları, İstanbul, 1994
- Ersanlı, Kutman. Benliğin Gelişimi ve Görevi. Samsun, 1990.
- Eisenberg, Sheldon. Delaney, J. Daniel. Psikolojik Danışma Süreci. Mili Eğitim basımevi, İstanbul 1993
- Goffman, Erving; Günlük Yaşamda Benliğin Sunumları. Metis Yayınları, İstanbul, 2009
- Gander, Mary J.- Gardiner Harry W. Çocuk ve Ergen Gelişimi. İmge Kitapevi, Ankara, 2007.
- Geçtan, Engin. Psikanaliz ve Sonrası. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.
Varoluş ve Psikiyatri. İstanbul. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Giddens, Anthony. Sosyoloji. Ayraç Yayınevi, Ankara. 2005
- İsen, Galip; Batmaz, Veysel; Ben ve Toplum. Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2006.
- Karakülhancı, Berfin; 'Okul Türlerine Göre Orta Öğretimdeki Öğrencilerin Benlik İmgelerinin Değerlendirilmesi' Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2000.
- Köknel, Özcan. Kimliğini Arayan Gençliğimiz. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2001
- Kuzgun, Yıldız. Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Nobel Yayın Evi. Ankara, 2008
- Öztürk, Orhan. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Nurol Matbaacılık, Ankara, 1988.
- Özmen, Remzi. Hukuk Cep Kitapları Dizisi; Ceza Muhakemesi Kanunu ve İlgili Mevzuat. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009

Savaşır, Işık; Şahin, Nesrin H. Bilişsel – Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Türk Psikologlar Derneği. Ankara, 1997

Sokullu-Akıncı, Prof.Dr. R. Füsün; Kriminoloji. www.kriminoloji.com. 2002

Soysal, Doğan; Kriminoloji. Yetkin Yayınları. Ankara 2003

Şerif, Muzaffer; Şerif, Carolyn W.; Sosyal Psikolojiye Giriş, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1996

Yavuzer, Haluk. Çocuk ve Suç. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006

Taysi, Ebru; Benlik Saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek; Yüksek Lisans Tezi; Ankara Üni. Sos. Bil. Enst. Psikoloji Ana Bil. Dalı

Yıldırım, İbrahim. Eğitim Psikolojisi. Anı Yayıncılık, Ankara, 2008

Yörükoğlu, Atalay. Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

Elektronik Kaynak

www.kriminoloji.com

www.abchukuk.com

www.turkhukuk sitesi.com